

245 a. Patküla kooli asutamisest

Väljavõtte Patküla algkooli 245.a. juubeliaastapäeva kaardist. Fig. 1 „kunagi juba elule ärganud kool elab edasi, kuni on hinges kas või üksainus selles koolis õppinu järglane, iseäranis veel niisugune kool, nagu on olnud pea kaks ja pool sajandit tegutsenud Patküla kool...”

Paul-Olev Mõtsküla

LEHEKÜLG HELME KIHELKONNA JA TÕRVA LINNA AJALOOST

Reinhold Tsirnaski ja Meie lugu

Mälestusalmanahh, Patküla algkooli 1939/1946.a. lennu aastad

Koostajad: Ilmar Kõverik, Enno Kirt ja Riho Vahtre

Tõrva kirik - kammersaal

2012/2013

Patküla algkooli lühiajalugu

Kooli nimi 1767-2003	Koolijuhid																										
<i>Kogu oma tegevuse jooksul on kooli nimetatud erinevalt, vastavalt ajaloos kehtinud riigikorrale, seadusandlusele.</i> 1767 - 1839 - Patküla mõisakool* 1839 - 1923 - Patküla vallakool* 1923 - 1944 - Patküla 6 - klassiline algkool 1944 - 1948 - Patküla mittetäielik keskkool 1948 - 1949 - Tõrva II mittetäielik keskkool 1949 - 1952 - Tõrva II 7 - klassiline kool 1952 - 1954 - Tõrva linna II 7 - klassiline kool 1954 - 1954 - Tõrva linna 7 - aastane kool 1954 - 1961 - Tõrva 7 - aastane kool 1961 - 1988 - Tõrva 8 - klassiline kool 1988 - 1989 - Tõrva 9 - klassiline kool 1989 - 1991 - Patküla 9 - klassiline kool 1991 - 2003 - Patküla Põhikool <i>* tolleaegsetes dokumentides nimetatakse kooli kuni 1918. aastani Overlaki mõisa ja valla kooliks kuna Patküla mõis kuulus aastatel 1553 - 1656 Johann Overlackerile, kelle nimest tulenes ka mõisa ja valla nimi Overlak.</i>	<i>Mõisakooli aegsetest koolijuhtidest puuduvad andmed. Alates vallakoolist (1839) on Patküla kooli juhatajateks-direktoriteks olnud:</i> <table> <tr> <td>Igati Luukas</td><td>(1839 - 1857)</td></tr> <tr> <td>Jaan Habicht</td><td>(1857 - 1859)</td></tr> <tr> <td>Hans Luik</td><td>(1859 - 1860)</td></tr> <tr> <td>Aleksander Vahlberg</td><td>(1860 - 1888)</td></tr> <tr> <td>Otto Kurvits</td><td>(1888 - 1900)</td></tr> <tr> <td>Hans Hiiop</td><td>(1900 - 1932)</td></tr> <tr> <td>Reinhold Zirnask</td><td>(1932 - 1941)</td></tr> <tr> <td>Jüri Hansson</td><td>(1941 - 1950)</td></tr> <tr> <td>Salvia Trumm (Kaar)</td><td>(1950 - 1954)</td></tr> <tr> <td>Aino Jakobson (Eerma)</td><td>(1954 - 1955)</td></tr> <tr> <td>Otto Pikat</td><td>(1955 - 1962)</td></tr> <tr> <td>Aadu Sepp</td><td>(1962 - 1970)</td></tr> <tr> <td>Aado Kaasik</td><td>(1970 - 2003)</td></tr> </table>	Igati Luukas	(1839 - 1857)	Jaan Habicht	(1857 - 1859)	Hans Luik	(1859 - 1860)	Aleksander Vahlberg	(1860 - 1888)	Otto Kurvits	(1888 - 1900)	Hans Hiiop	(1900 - 1932)	Reinhold Zirnask	(1932 - 1941)	Jüri Hansson	(1941 - 1950)	Salvia Trumm (Kaar)	(1950 - 1954)	Aino Jakobson (Eerma)	(1954 - 1955)	Otto Pikat	(1955 - 1962)	Aadu Sepp	(1962 - 1970)	Aado Kaasik	(1970 - 2003)
Igati Luukas	(1839 - 1857)																										
Jaan Habicht	(1857 - 1859)																										
Hans Luik	(1859 - 1860)																										
Aleksander Vahlberg	(1860 - 1888)																										
Otto Kurvits	(1888 - 1900)																										
Hans Hiiop	(1900 - 1932)																										
Reinhold Zirnask	(1932 - 1941)																										
Jüri Hansson	(1941 - 1950)																										
Salvia Trumm (Kaar)	(1950 - 1954)																										
Aino Jakobson (Eerma)	(1954 - 1955)																										
Otto Pikat	(1955 - 1962)																										
Aadu Sepp	(1962 - 1970)																										
Aado Kaasik	(1970 - 2003)																										

Fig. 2 Väljavõte kooli 245.a. juubeliaastapäeva kaardist

Sissejuhatus

Käesoleva almanahhi eesmärgiks on anda lühitagasivaade Patküla algkooli ajaloost 1939/1946.a. lennu näitel ning kooli viimase kandvama juhataja Reinhold Tširnaski traagilisest saatusest vaenuliku naaberriigi riikliku terroriorganisatsiooni KGB ohvrina.

Kooli arhiiv on hävitatud, almanahhiga on taastatud 1939/46.a. lennu ajalugu, täiendavalt on lisatud viited ja mõned fotod algkooli lõpetanute jätkuõpingutest Tõrva gümnaasiumis kuni tänaseni.

Reinhold Tširnask oli aastastel 1932 ... 1941 väikelinna isamaalise hoiaku tagasihoidlikuks, kuid väga mõjukaks kandjaks. See lihtne tõde selgub ka KGB toimikust. Nagu selgub KGB toimikust, enamat ei olnudki vaja - isamaalisuse tasuks oli karistus, ilma põhjust selgitamata, piisas isamaalisusest ja kaebajate valest, normaalses õigusriigis kehtiva Õiguse järgi juriidiliselt vääril alusel – õigustühisena. Rööbiti Reinhold Tširnaski isikliku traagilise looga anname viimase „eestiaegse“ 1939/45. aastate algkooli lennu kujunemise loo koolifotodena ning foonina eelloo, pärisloo ja järeelloo ajaloolise tausta digitaliseeritud ajalehtede, vanade fotode ning mälestustega ja tänast päeva iseloomustava lisa.

Kogu esitatud materjal on esitatud tervikliku järjepideva loona, mis annab ülevaate Eesti väikelinna Tõrva elust murrangulistel aastatel koos eelloo taustaga alates 1767. aastast, pärisloona 1939.a. rahvusvahelistest sündmustest ja järeelloona kuni tänase päevani, kus täitus Patküla algkooli 245.

Aastapäev ja lõpuloona filosoofiline mõtisklus Meie (meie kõikide) elust, Lisast rääkimata.

Patküla algkooli hoone säilitamine ja koolihoonele uue elu andmine on piirkonna elanike aukohus – EXEGI MONUMENTUM – mälestusmärk „iseendale“ kui austusväärsele paiksele päriselanikule, kõige laiema ringi, MEIE, osavõtjate mõttes - juba kadunud helmelastele/tõrvalastele, kes andsid meile elu, hariduse ja vabaduse – igaüks omal moel ja võimete kohaselt.

Käesolev almanahhi 1939/1946.a. lennu õpilaste põhiosa on jätkanud õpinguid Tõrva gümnaasiumi 28. lennus.

Almanahhi autorite meelest on üksikisiku ajalugu ainult kitsama pereringi mälestuste ja fotode taustal poolik ning mitmete otsuste ning tegevuste põhjusliku seoseta, kui ei ole antud rööpset ajalugu oma rõõmude, murede ning traagikata. Kõik fotod ja vaheteksid on paigutatud eesmärgiga anda lugejale terviklik Meie ajalugu kajastav lugu. Üksiku grupi lugu on lahutamatu osa üldisest ning üldine ümbritsev kujundab alati üksikisiku lugu ja saatust.

EELLUGU

Johann Overlockeri ja Alexander Oskar von Stryki Patküla mõis

Fig. 1. Patküla mõisa peahoone 1967.a.

(Vikipedia, autor. Veljo Ranniku)

Siin elas 1939/1946.a. lennu vilistlane Arno Leeduks. Kirjutajaga ühiste juurtega, siin peahoones palju kordi käinud perekonna kokkusaamistel ja pidudel.

Arno õde Helju Leeduks oli Patküla algkooli ja Tõrva gümnaasiumi 25. lennu vilistlane ja klassivenna Elmar Raali abikaasa.

Samas lennus õppis ka Jüri Hanssoni poeg Enno Hansson.

Praegu on peahoone hävinud.

Alljärgneva Eellooga tutvudes suureneb austus MEIE eellaste tegevusele, siin kaunil Helmemaal.

Soovin avastamisrõõmu ka Teile!

Fig. 2 Patküla mõisa kuivati, (Vikipedia, V. Ranniku 1967)

Fig. 3 Kell lauda viilul (V.Ranniku, 1967)

Fig. 4 ja 5 Patküla mõisa viljakuivati ja laut. Kuivati ventilatsioonikorsten, vt mõlemal fotol (V. Ranniku, 1967)

Fig. 6 Helme kihelkond Patküla, Helme, Roobe ja Tõrva piirkonnas 1684.a. kaardi alusel. Kaardil avaneb täiesti uus arusaam piirkonna ajaloost: Kaardi eksplikatsioon vt eraldi lehel. Aastal 1684. Asutatakse Tartu lähedale kindralsuperintendentant Fischeri korraldusel Piirkopimõisasse õpetajate seminar, seda asus juhtima Harju-Madise üastori poeg Gottfried Forselius (1600 ... 1988). Õpilasteks võeti Tartumaalt pärit talupoisse. Lugema õpetati poisid kolme kuuga. Õpetati rehkendamist, usuõpetust, kirikulaule ja saksa keelt. Seminari õpilasi oli paarsada. Unbes poolsada tublimat võisid asuda tööle koolmeistritena kihelkonnakoalides. 1686 antakse välja lõunaesteekelne „Wastne Testament“. 1688 annab kuningas Karl XI riigistada aadlile kuulunud mõisad. Määratakse kindlaks talupoegade kohustused mõisa vastu.

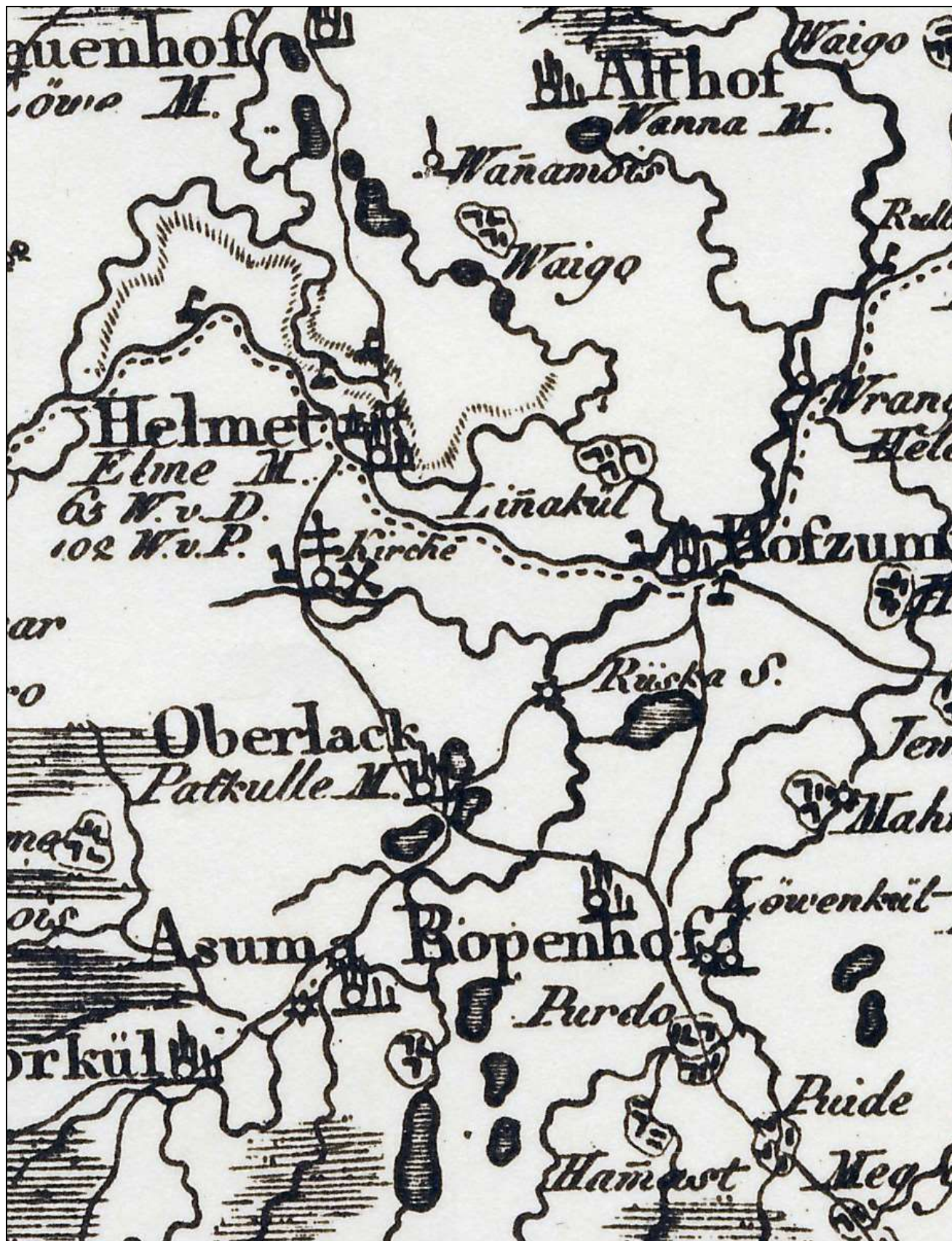

Fig. 7 Helme kihelkond Patkula, Helme, Roobe ja Tõrva piirkonnas 1797.a. kaardi alusel. Kaardi alusel on Öhnel hilisema Tõrva alevikus ja Matsi talu kohal vesiveski. Vesiveski on ka Helme jõel ja Jõku jõel Roobel.

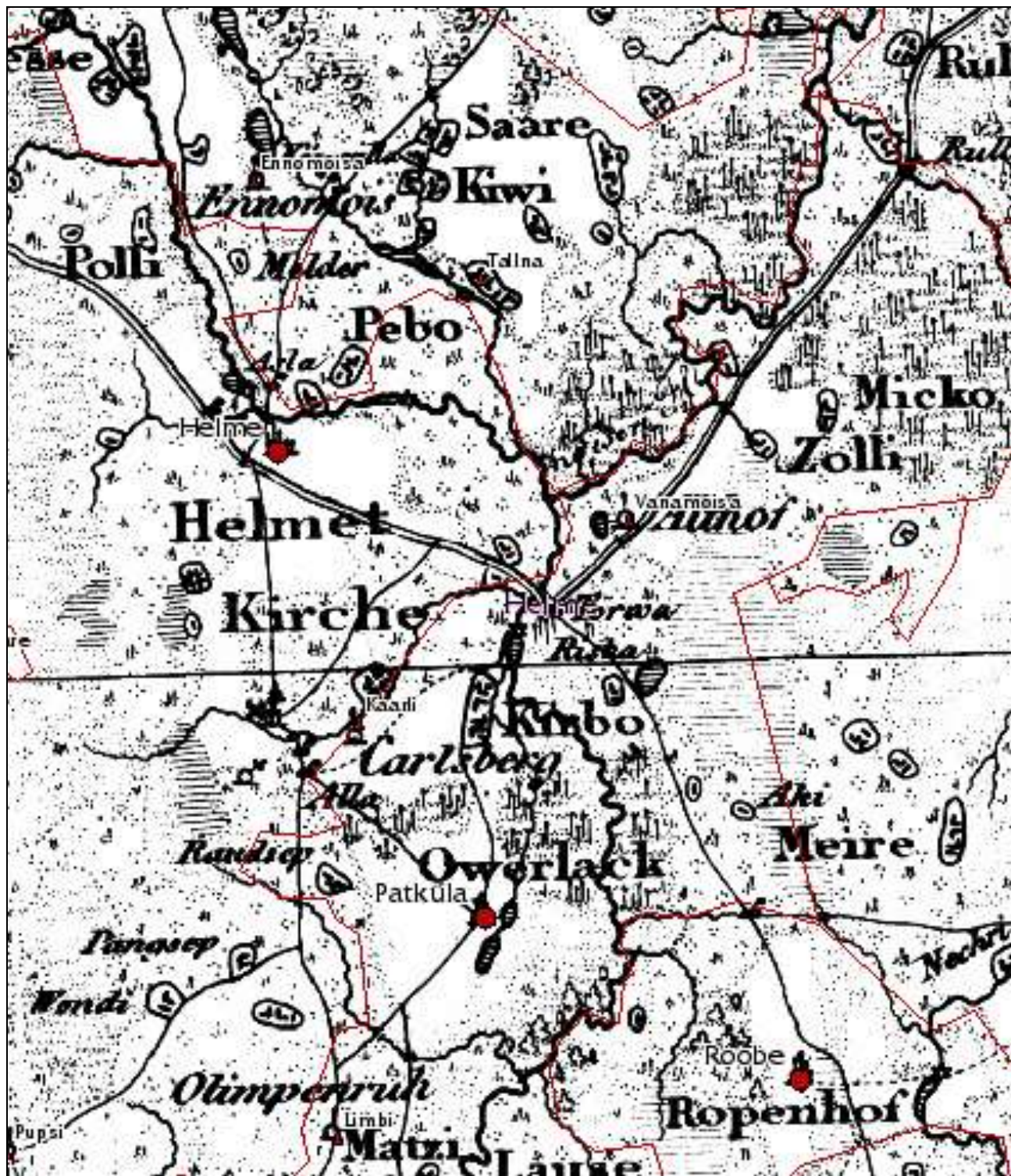

Fig. 8 Helme kihelkonna mõisate piirid Patkula, Helme Roobe ja Tõrva piirkonnas 1880.a.

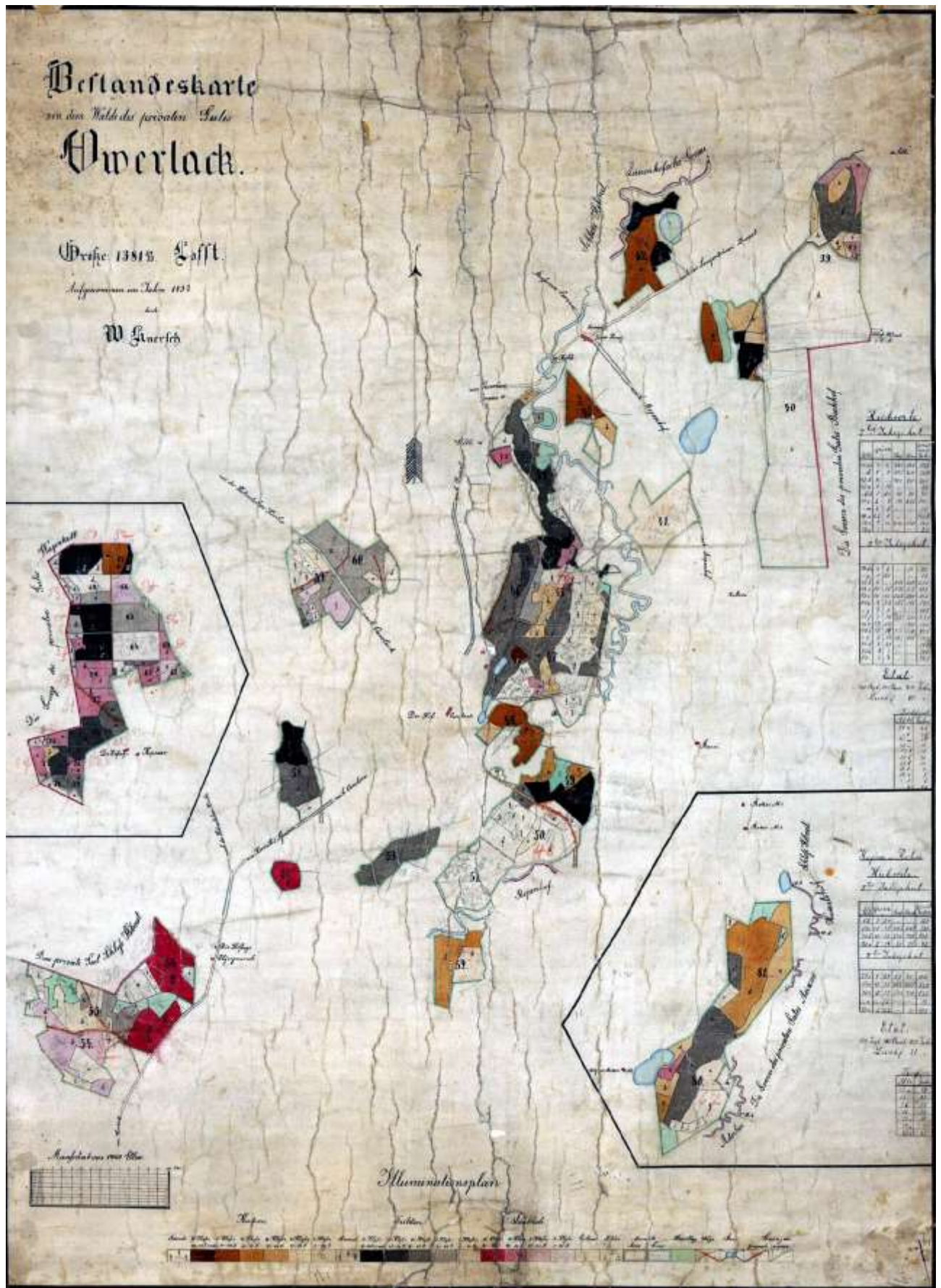

Fig. 9 Patküla mõisa valduste piirid ja vesiveskid 1892.a. kaardi alusel. Õhne veski kaardil Tõrva alevikus, alevikust on ainult kõrts teeristmikul

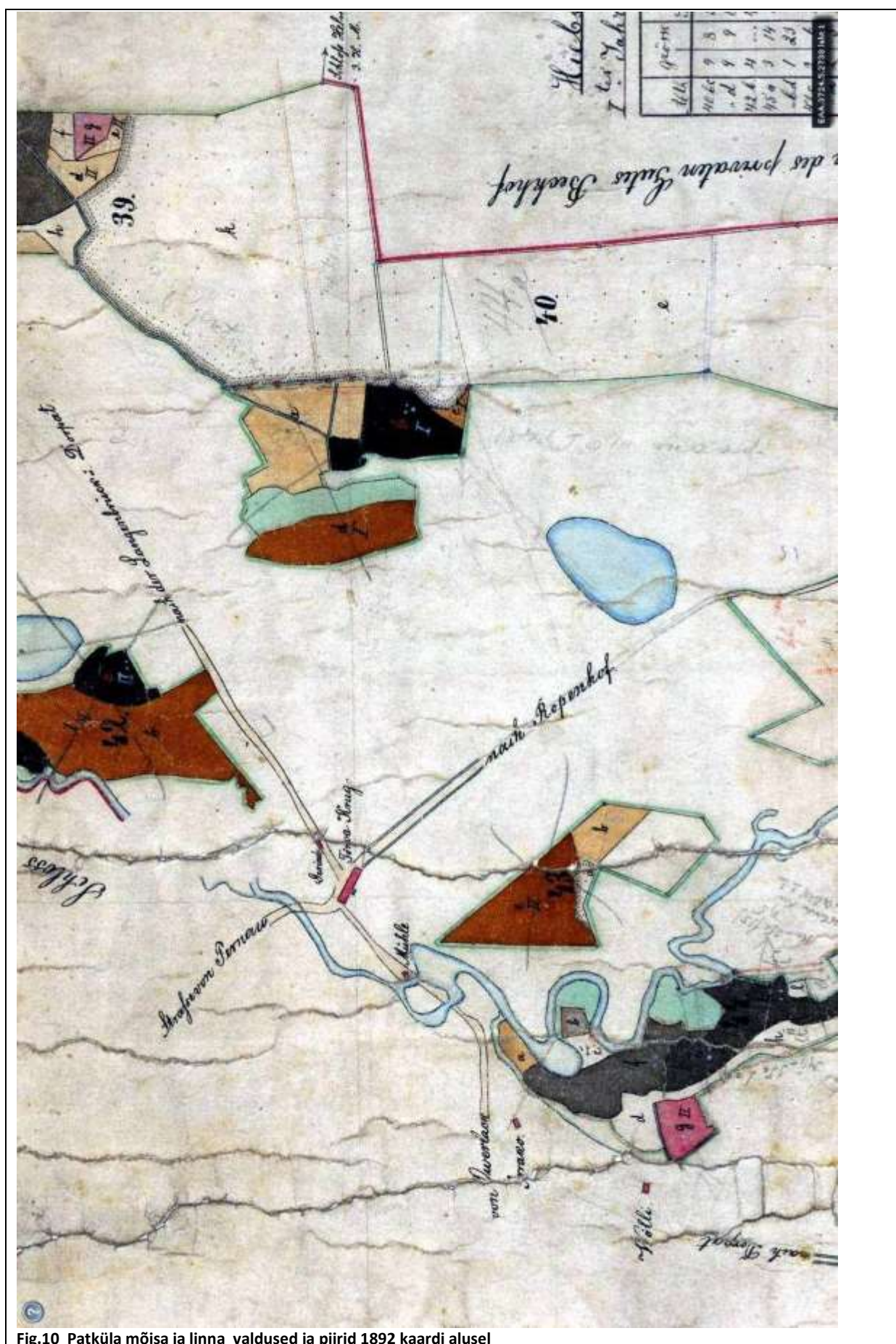

Fig. 11 Patkula mõisa ja linna valdused ja piirid 1892 kaardi alusel

P a t k ü l a (saksa k. *Owerlak*, vanasti *Oberlack*, *Overlack*, *Ober-lax*), 2.4 km kirikust, 28.5 km Puka raudteejaamast. Koosneb õieti 2 mõisast: Patküla pärismõisast ja Patküla Vanamõisast Tõrva linna ligidal. Nagu nimigi näitab, on viimane vanem ja kandis vanasti saksa keeles „Välja mõisa“ — *Hof zum Felde* (ka *Hof zum Velde*, *Hofzumvelde*) nime. Mõlemad mõisad olid kogu aeg ühiste omanikkude käes ja praegune Patküla mõis sai pikapeale peamõisaks, kuid oleks vale öelda, nagu seda saksakeelses kirjanduses sagedasti leida, et *Owerlak* ja *Hof zum Felde* on üks ja sama mõis.

Ordumeister Bernd von der Borch andis a. 1478 „Väljamõisa“ ühes Pikasilla vakusega (*Paggaste zur langen Brück*) Richard Velten'ile. Veel tänapäev koosneb Patküla vald 2 suuremast osast: üks neist asub Patküla mõisa, Vanamõisa ja Tõrva ümbruses, teine osa eemal Pikasilla pool V.-Emajõe ääres. 1553. a. sai „Väljamõisa“ endale Johann Owerlacker, kelle sugukonnalt on pärit Patküla mõisa saksakeelne nimi. 1596. a. päris mõisa testamendi põhjal Johann Patkull. v. Patkullid, kellede järele nimetatakse mõisa eesti keeles, olid Patküla omanikeks kogu rootsi aja kuni a. 1706, millal mõis läks päranduse ja abielu teel esiti v. Müller'ile ja vähe hiljemini Freytag v. Loringhoven'itele. Viimase sugukonna omanduseks jäi mõis 1861. aastani, millal selle ostis dr. jur. Georg Philipp von Stryk. v. Strykilt võõrandati mõis Eesti maaseaduse alusel. Planeeriti 1922 ja asundati 1923. Härrastemaja — vana ühekordne lagunenud puuehitis.

Selle mõisa juures näidatakse põlist tamme, mille rahvajutu järele olla istutanud Suure Põhja sõja tekkimisloos tuttavaks saanud balti aadli eesõiguste eest võitleja Johann Reinhold Patkull. Tõeliselt ei olnud aga viimasel Patküla mõisaga, niipalju kui teada, mingsuguseid suhteid ja rahvajutt näib põhjenevat vaid nimede sarnasusel.

Mõisale kuulunud vakutalude müügiaega näitav tabel:

Aastad	1867	1868	1871	1873
Talude arv	19	4	4	9

Fig. 12 Patküla mõisa kirjeldus koguteose VALGAMAA, 1932. lk

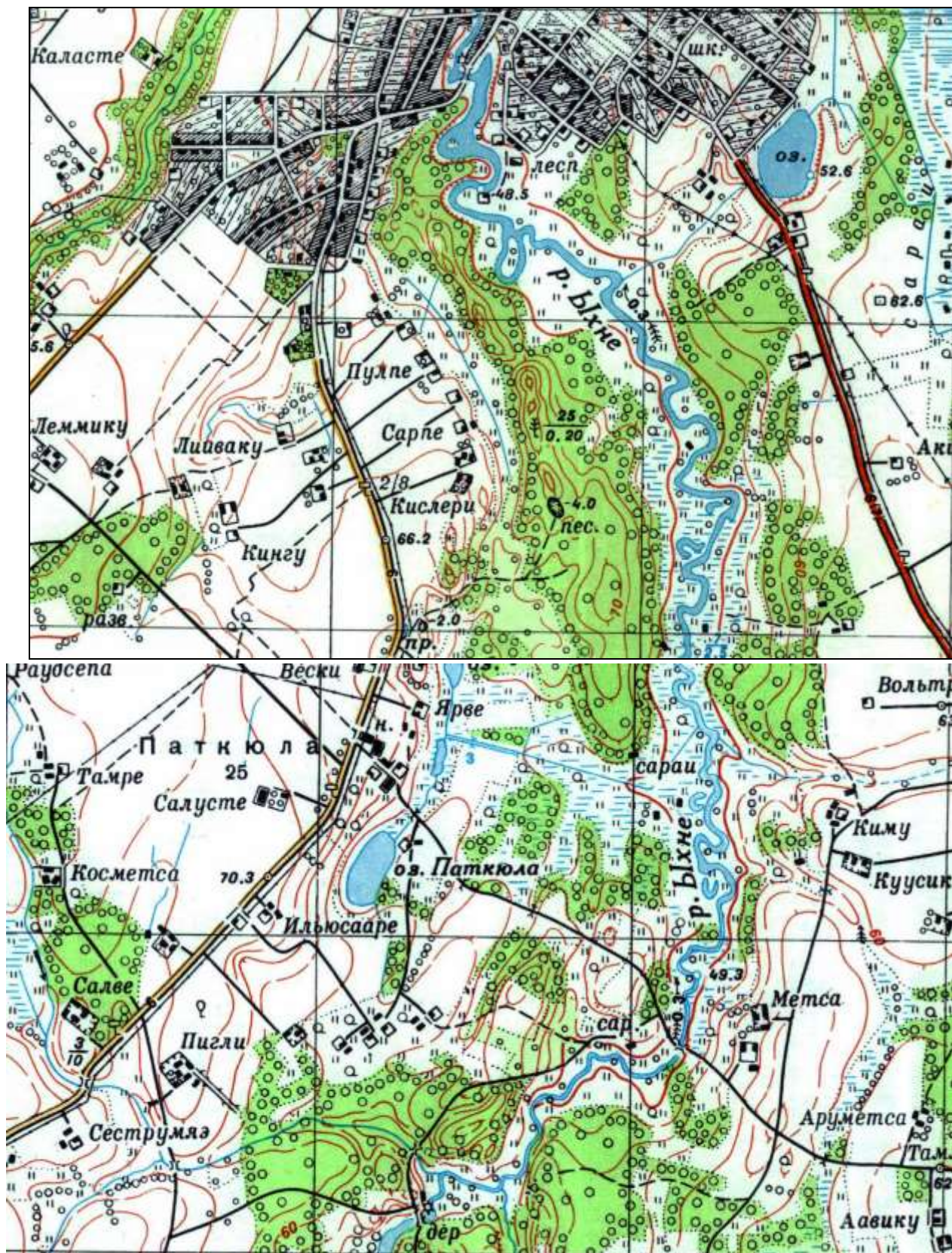

Fig. 13. Patküla mõis vanal nõukogude sõjakaardil 1:25000, mõõdistamistäpsus 1930..35.

Omanikud Johann Overlacker ja hiljem Alexander Oskar von Stryk. Patküla mõisa peahoone asukoht vt Patküla järvepoolne must hoone. Kaardi lõunapoolsel veerel on näha Matsi taluvesiveski. Pange tähele veski ühendust kolmes suunas: Roobe-Patküla-Matsi, Matsi-Koorküla ja Matsi-Asumõisa. Patküla mõisa asukoht on looduslikult kaunis: oma järv, Õhne jõgi ja põhjasuunas Tantsumägi, taamal Õhnel kaks vesiveskit: saeveski ja vilja/villaveski, kõrts Tõrva-Tõnise teederistmikul. Patküla mõisa ajalugu vajaks eraldi käsitlemist omaette uuringuga, käesolevaga viiks selline uuring peateemast eemale.

Tõrva alevik/linn

Fig. 14 R. Tsirnask oli juba 3 aastane, Meie vanemaid oli nooremaid ja vanemaid. Tõrva alevik oli siis juba täies elujõus.

Fig. 15 Võõras vallutajariik ja võõrad rahad. Tollal võis näida uskumatuna, et saame kord oma riigi. Lootus ei tohi surra!

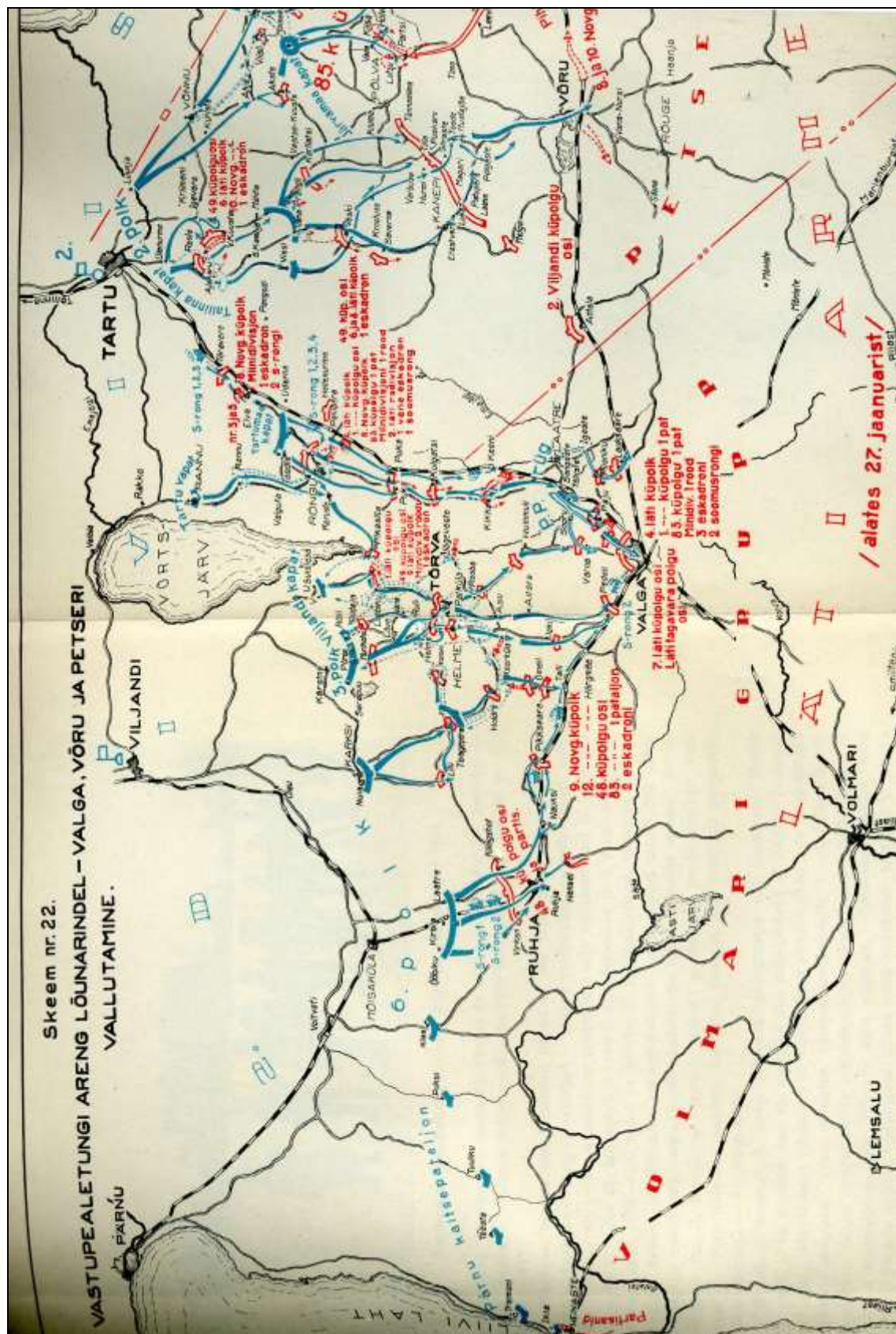

Fig. 16 Vabadussõja rinde seis Tõrva rindel alates 27. jaanuarist 1919. Paju lahing toimus 31. jaanuaril. 1. veebruaril 1919 vabastati enamlastest Valga. 24. veebruaril tähistatakse Tallinnas Eesti Vabariigi 1. aastapäeva. 02. veebruaril 1920.a. kell 00.45 kirjutatakse Tartus alla rahulepingule Eesti Vabariigi ja N. Venemaa vahel. Venemaa loobub(?) igaveseks ajaks nõuetest Eesti Vabariigi vastu. Ausust jätkus suurel naabril kahjuks ainult 1. detsembrini 1924.a. – 4 aastaks! Cave canum!

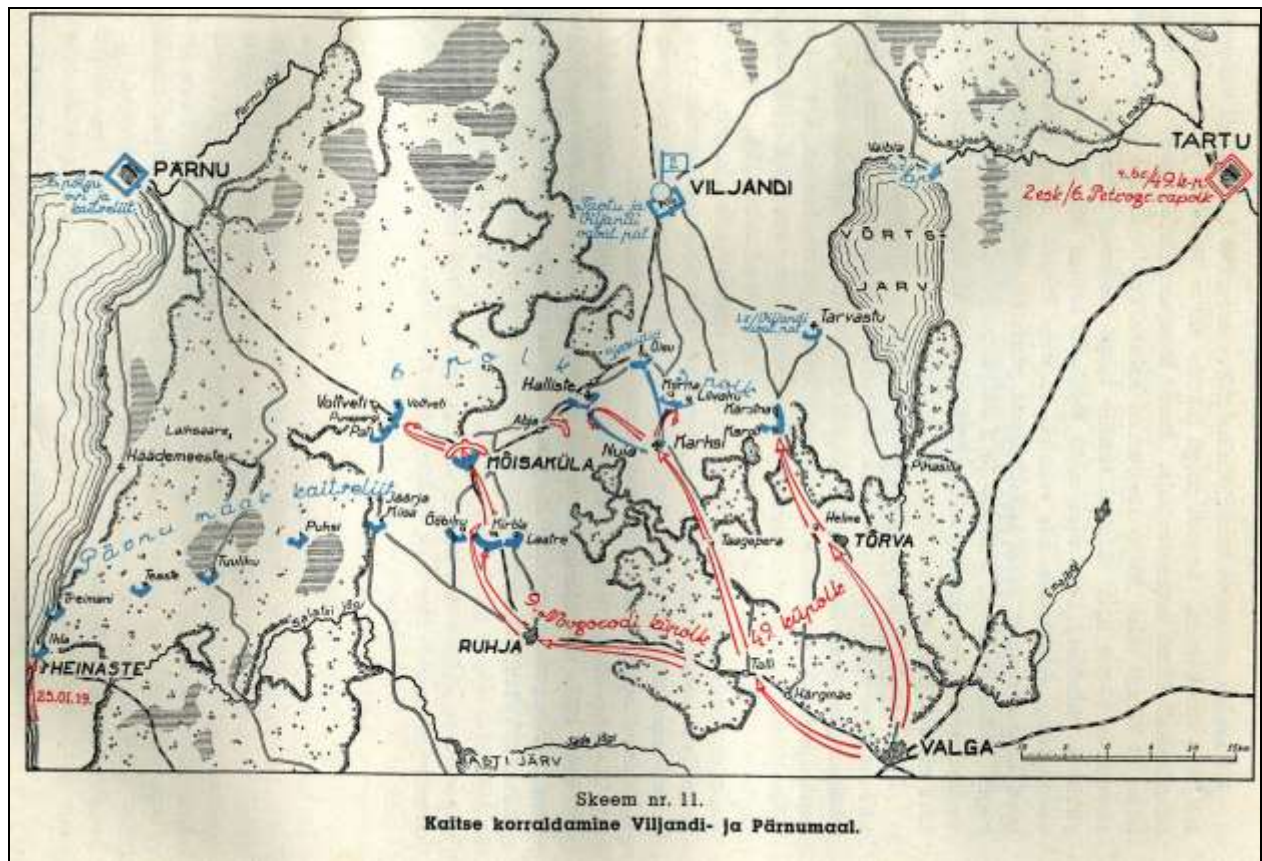

Fig. 17

Fig. 18 Vabadusrist, kuldmärk. Sellise kuldmärgi on saanud kogu Eesti sõjamehed Vabadussõja võidu tähistusena, Võiduristi asukoht Tallinnas Võidu väljakul

Fig. 19 Eesti oma raha! Esitan oma kollektsioonist ühe ilusa 1000 margase proovitrüki variandi

Fig. 20 See rahatäht tähistab meie varast lapsepõlve-eelset aega ning mälestab meie töökaid vanemaid

Fig. 21 Viis krooni oli oma väärtuselt 2...3 töömehepäeva palgaks heinatööl ja muudel rasketel käsitsitöödel

Fig. 22 „Eestiaegne“ hea ja kodune Valga tänav

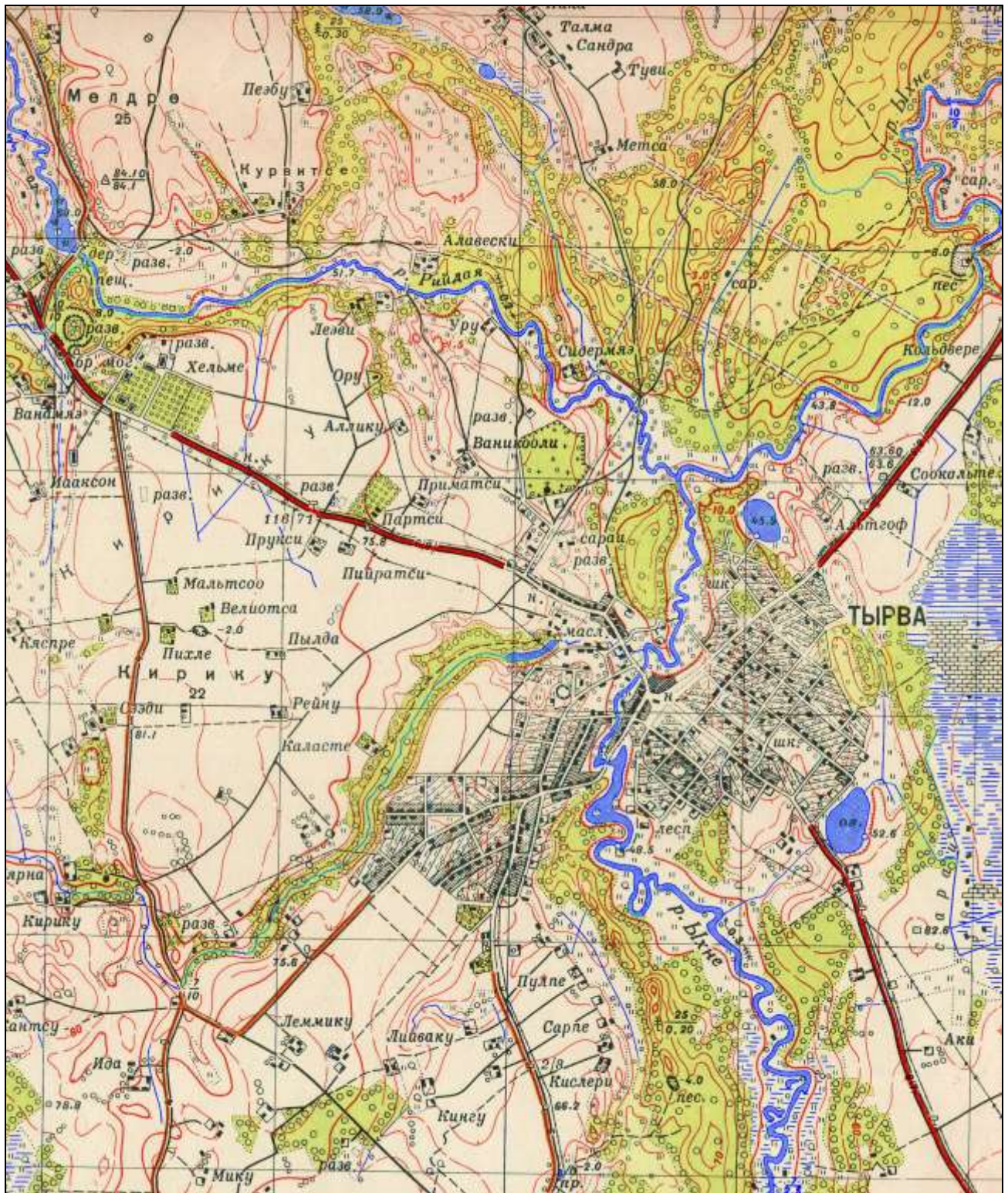

Fig. 23 Vaadake, jalutage ja tutvuge - vana hea Tõrva alevik. Kõik on vana, pärandkultuuriline vääriselupaik, sellele, kes sel kaugel ajal on siinmail elanud, ka meie lennule 1939/1946.a. Hoidkem seda mälestust: Helme raba on veel naturaalne ja rikkumata jõhvikaraba, Musumägi täiesti olmas ja laastamata. Helme raba - alevikust üle 10 m kõrgel tasemel - Riiska ja Vanamõisa järvede allikate toitja ja veevahetuse kindlustaja vääristab alevikku, ainult mõned alusturbakaevandid on juba tekkinud. Keisrepalu on veel karjääristamata, sild on juba olemas ja kaevandamist on alustatud. Keskkoolihoone on kõige esimese variandi kohane. Madise tänav on juba olemas, kirjutaja Madise 5 on veel alles plaanis. Helme vesiveski ja paisjärv on veel olemas. Kirjutaja mäletab mõlemat hästi.

Fig. 24 Patküla algkool meie mälestustes

Fig. 26 Patküla algkooli 1939/46 aastate lennu (viimane „eestisegne“) esimese koolipäeva kohalik ajaleht. Meie loo algus, kui meie koos vanemetega esimesse koolitundi jõudsime, oli suur sõda juba alanud.

Reinhold Tsirnask (Zirnask) (1904 – 1942)

Nimi: Reinholt (Z)Tsirnask, Davidi pg.
Sünniaeg: 26. oktoober 1904
Sünnikoht: Räpina vald, Põlva maakond Eesti Vabariik
Surnud: Aprill 21, 1942 Sverdlovski obl., Serovski rajoon, Krasnodari krai, Venemaa. Arr. Tõrva, Kiriku 1, erin. surmaotsus, kinnip-k Sverdlovski obl. Sevrallag, Sosva otsus 12.03.42 §58-13 täide viidud 21.04.42. Kaitseliit, Kotkarist (8750E, 792)
Amet: erusõjaväelane, kaitseliitlane, õpetaja, algkooli juhataja

Fig. 27 Reinhold Tsirnask, väljavõte 1940/41 2. klassi lõpupildilt, vt Fig. 35

Reinhold Tsirnaski lugu:

Lähedased:

Isa: David Zirnask, ema: Maria Zirnask, vennad: Hugo Zirnask, Alfred Zirnask, Robert Zirnask,

Postimees, (335) 1936.a. 11.detsember, lk 2

Patkõla algkool eeskujulikum
Walgamaal

Õpilased tuhvlites ja toafingades

Patkõla algkool on praeguse juhataja Reinh. Tsirnaski tööarmastuse ja ebasüüdlikkuse tõttu saanud eeskujulikumaks kooliks kogu Walgamaal. Juhataja eestvõtte ja õpetajaspere laastööta-misel on kooli wananenud klassitahvlid ja «pingid» nutega asendatud. Kooli internaadile on murets-setud otstarbekohased raudwoodid. Õpilased kooli-ruumides viibides kannawad pehmeid tuhvlaid ja toafingi, mille tagajärjeks on müra ja tolmu puudumine.

Juba mitmendat aastat õitsewad õpilaste omal hooldamisel koridorides lilled, mis tundu-wad eriti nägusatena talwe ajal.

Suur laastöötajate pere wäljaspool kooli loomaldab tihti näibendite ja isegi klassikaliste operettide laastamist.

Fig. 28 Väljavõte viidatud „Postimehe“ väljaandest

Reinhold Tsirnask nooremleitnant, Patküla algkooli juhataja, Kaitseliidu Patküla rühma päalik, Helme malevkonna päälilu abi, Noorte kotkaste Helme malevkonna pälik, Patküla rühma vanemkotkasja –haugas, helme –Tõrva hariduse Seltsi sega- ja meeskoori asutajaja juhataja, helme Õpatajate Ühingu sekretär ja paljudeteiste kohalike seltside juhtiv tegelane, saanud koostöö eest haridusministeeriumilt eesti Punase Risti teenetemärgi ja Noorkotkaste teenetemärgi, on antud Kaitseliidu 5. Klassi Kotkarist ja 3. Klassi Valgerist, arreteeriti 14. juunil 1941 ja küüditati kogu perekonnaga Venemaale.

Autasustamised ja tähistused:

1. Eesti ohvitserid 1918 – 1940, auastmete kõrgendamise katsete sooritamine, 20.08.1936
2. **Kotkaristi Kuldrist**, serial 2590, otsuse nr 44, teenetemärgi üleandmine 24.02.1938
3. **Eesti Punase Risti V klassi teenetemärk**, serial 1171, otsuse nr 38, teenetemärgi üleandmine 24.02.1938.a.

Ülendamis:

Lipnikud – nooremleitnantideks , ülendamise aeg 24. 02.1937.a.

Perekond arreteeriti ja küüditati, lahutati Reinhold Tsirnaskist, saadeti asumisele 14.06.41.a. Helene, abikaasa, Helene, Matu tr., in. Ka Matti 16.08.09. Lahutati kohe abikaasast.

Asumisel Tomski obl. Krivošeino raj. vab. Asumisest 21.02.56.a. (792M)

Ahto, Reinholdi poeg, 29.08.31.a., koos emaga asumisel Tomski obl. Krivošeino raj. vab.asum. 1947. (792M)

Maie , Reinholdi tütar, 27.03.1934.a. , koos emaga asumisel Tomski obl. Krivošeino raj. vab.asum. 1947.

Sirje, Reinholdi tütar, 13.01.39.a. asumisel Tomski obl. Krivošeino raj. vab. asum. 21.02.56.a. (792M)

Rehabiliteeriti:

Vastavalt NSVL Ülemnõukogu presiidiumi 16 jaanuari 1989.a. seadusele „Lisaabinõudest õigluse jaluleseadmiseks 30.-40- aastatel ja 50. Aastate algul toimepandud repressioonide ohvrite suhtes“ prg-le 1. on täielikult rehabiliteeritud (posthuumselt) koos kõigi sellest tulenevate õiguslike tagajärgedega. Allikas: ENSV Prokuratuuri kiri 13.07.1989.a.. Koos sellega väljastati ka surmatunnistus – Valga Rajooni Perekonnaseisuosakond nr. 15 10.07.1989.a. Maha lastud 21.04.1942 Sverdlovski obl. Serovski raj. Sosva küla Sevurallagis.

Originaal vt lisatud KGB dokumendid

Almanahh on koostatud Reinhold Tsirnaski surma 70. aastapäeva (1942 ...2012) ja kooli õpetajate, õpilaste ja vanemate mälestuseks

Fig. 29 MRP lepinguga haaratud piirkonna kaart, vt järgnevalt lisatud MRP protokoll ja salajane lisaprotokoll

Fig. 30 MRP dokumentide kunstiline rahvalik kujutus

Adolf Hitler (1889–1945)

Jossif Stalin (1879–1953)

Fig. 31, 32 ja 33 Vaata ja mõtle, hea lugeja

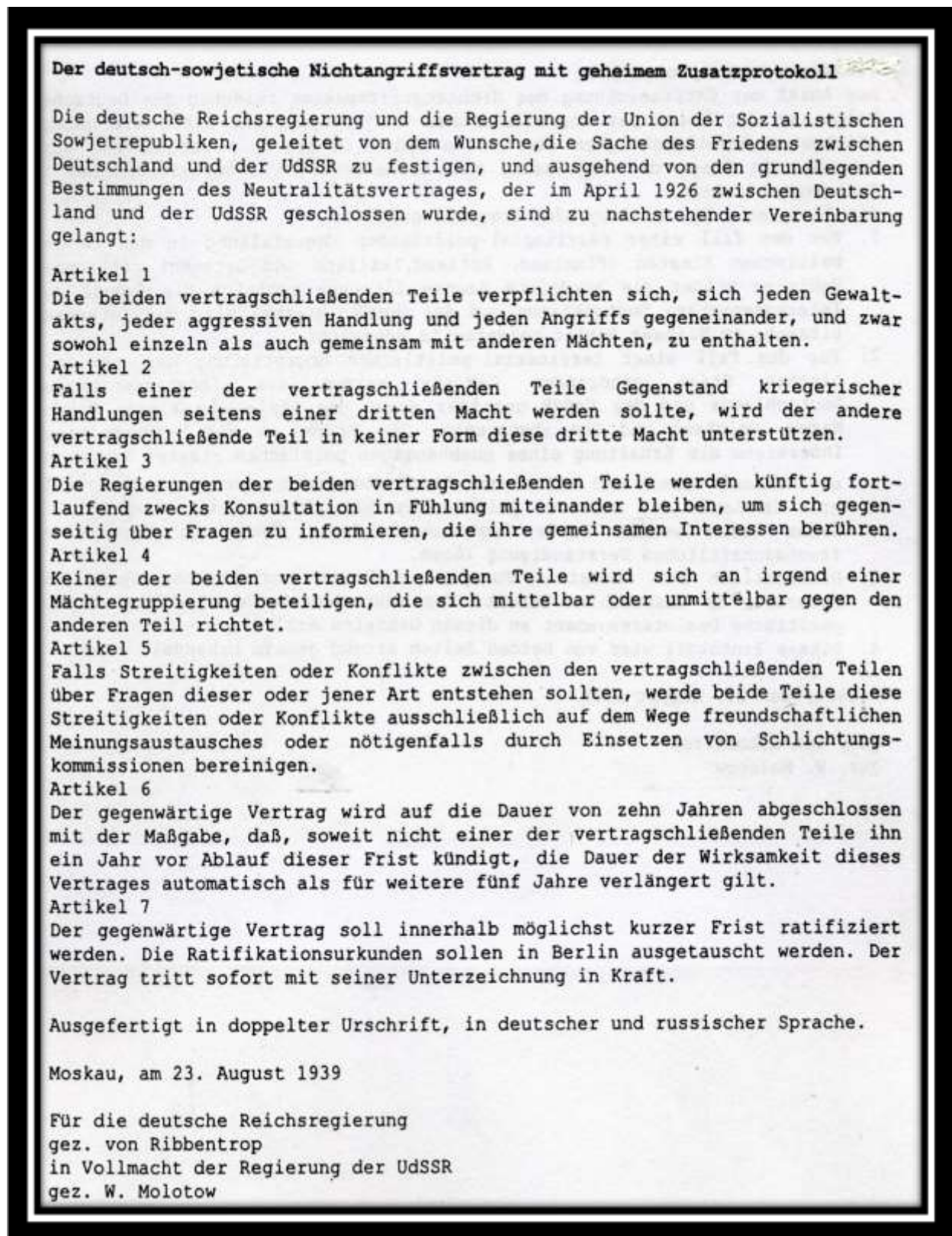

Fig. 34 Paigutasin MRP salajase protokolli ja sellega kaaasneva Lisaprotokolli leinaraami, kuna see oli sertifikaat kümnete miljonite rahulike elanike surmaotsusele. Kui olla täpne, siis on Tõrva linna põlengu süüdlased need, kes on nende lehekülgede autorid, vt ka Fig. 24, 25 ja 26

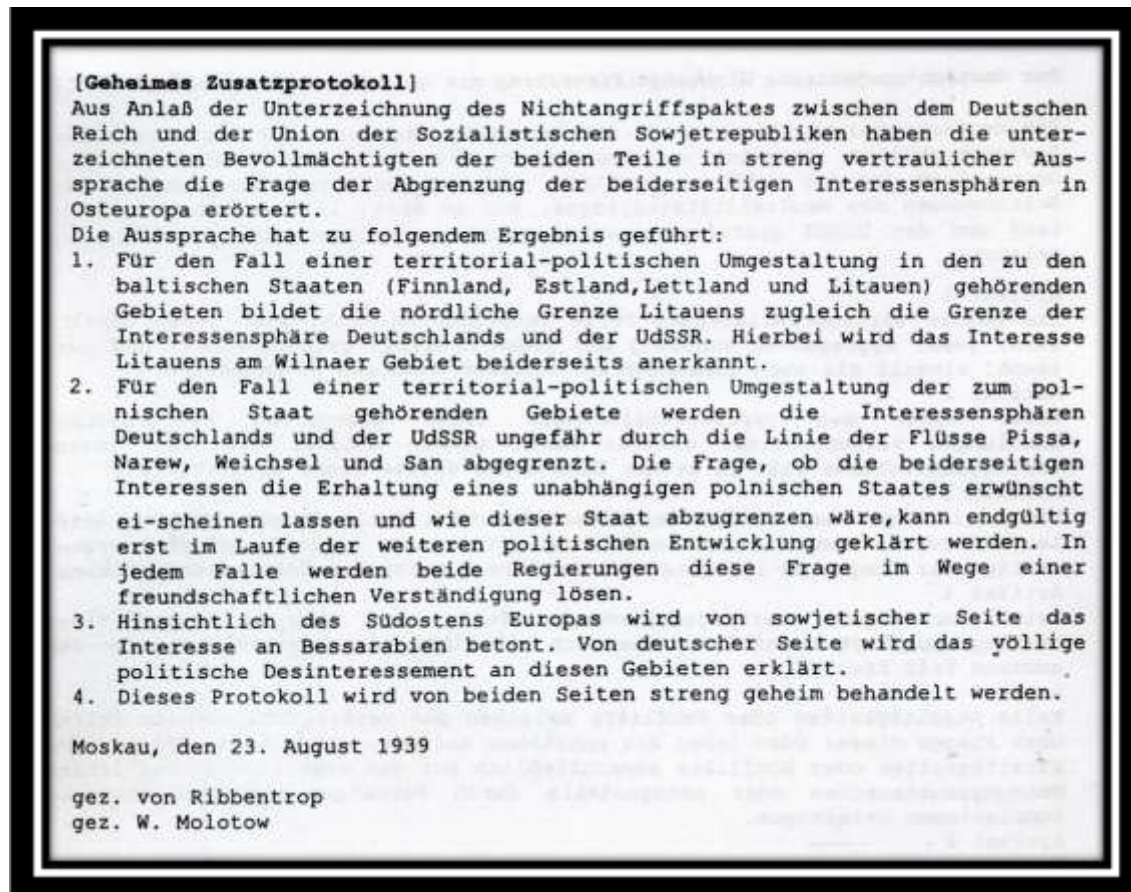

Fig. 35

SALAJANE LISAPROTOKOLL

Ajendatud Saksa riigi ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vahelise mittekallaletungipakti allkirjastamisest, arutasid mõlema poole allkirjastanud täievolilised saadikud rangelt salastatud nõupidamisel mõlemapoolsete huvisfääride piiritlemisega seonduvat küsimust Ida-Euroopas.

Läbirääkimised viisid järgmise tulemuseni:

1. *Territoriaal-poliitilise ümberkorralduse puhul Balti riikidele (Soome, Eesti, Läti, Leedu) kuuluvatel aladel tähistab Leedu põhjapiir ühtlasi Saksamaa ja NSVLi huvisfääride piiri. Sellega seoses tunnustavad mõlemad pooled Leedu huvisid Vilniuse piirkonnas.*
2. *Poolale kuuluvate alade territoriaal-poliitilise ümberkorralduse puhul piiritletakse Saksamaa ja NSV Liidu huvisfäärid umbes Pissa, Narewi, Weichseli ja Sani jõgede joonega. Küsimus, kas mõlemapoolsed huvid ka iseseisva Poola riigi säilimist soosivad ja kuidas seda riiki piiritleda tuleks, selgub lõplikult alles edasise poliitilise arengu käigus. Igal juhul lahendavad mõlemad valitsused selle küsimuse sõbraliku kokkuleppe teel.*
3. *Nõukogude pool rõhutab oma huve Euroopa kaguosas Bessaraabia vastu. Saksa pool deklareeris igasuguse poliitilise huvi puudumist nende alade vastu.*
4. *Seda protokolliga peavad mõlemad pooled rangelt salaja käsitlema.*

Moskva, 23. august 1939

NB! Pange tähele kui üleolevalt käsitletakse naaberriike, nende elanike põhiõigusi. Kui reetlikult suhtuvad mõlemad lepingupooled üksteisesse. Ühe lepingupoole selline käitumine jätkub tänaseni.

„Kes minevikku ei mäleta, see elab tulevikuta“
Juhan Liiv

Enno Kirt

Mõtisklus Patküla algkooli ja piirkonna ajaloost paljude pöördeliste sündmuste valguses ja meenutades õpilasi ja õpetajaid kooli 245. juubeliaastapäeva puhul.

Minu andmetel, kui eksin siis palun täpsustada, on meie Patküla kool Helme kihelkonnas vanim. Järelikult on kõige vanimal pojalt iidse tava kohaselt mulgi talus pärimisõigus ning veel hulga eriõigusi, mis on vaja vanima poja ohtu sattudes ning õiguste kaitseks kasutada!

Eriti siis, kui pärija päranditompust ohustab vaenulik jõud – ekslikult *force majeure*ks peetud subjektiivne majanduslik kaalutlus, mis ei arvesta pärimuskultuuri objekti eristaatust. Kes on pärandi säilimise eest vastutavad? Eks ikka mõlemad kohalikud omavalitsused, kes on pärandustombu hooldajad. Ilmselge vastutus nõuab otsustajatelt selle tunnetamist ning uurimist.

Alustuseks ja ajaloo huvilisena, sooviga kõigile asjaosalistele, kaasa arvatud ka iseendale, ajaloolise tõe selgitada, küsimus - miks Overlaki mõisnik Johann Owerlacker aastal 1767 asutas mõisakooli?

Mis oli tolle aja ühiskonnas see mõjur või vajadus, mis sundis sakslasest mõisnikku tegema kulutusi pärismaalastest talunike laste koolitamiseks? Missugune oli tollal majanduspoliitiline õhkkond ja mõjuvad tegurid? Kes olid vaenlased, kui olid, siis mida nad korda saatsid?

Insenerina ma ei saa olla nõus juhuslike otsustega, kuni ei ole selgunud kogu tõde, eriti kui otsus puudutaks mitme põlvkonna kohalike elanike mäletusi, vaimseid huve.

Ajaloolist fooni teadmata jääks kooli ajalugu poolikuks, lammutusotsus juhuslikuks, kas kellegi huviobjektiks, miks? Ikka on aktuaalne – miks?

Ajalooline lühiülevaade:

1582 sügisel kehtestab Stefan Batori katoliikliku Poola Vönnu piiskopkonnas Eesti alal 9 staarostkonda, üheks neist on Helme staarostkond, mis on esimeseks Helme kihelkonna ametlikuks eelkäijaks.

Sajandi algus on tormiline, lühidalt:

12. veebruaril 1700 algab Põhjasõda – Venemaa kuulutab Rootsile sõja.

12. septembril 1700 piiravad vene väed Narva, rüüstatakse ja põletatakse mõisaid.

5. oktoobril 1700 maabub Karl XII oma peaväega Pärnus.

18. juulil 1702 rootlased saavad Hummulis mõisa lähedal vene vägedelt lüüa.

16. mai 1703 korraldavad venelased laialdase rüüsteretke kogu eesti idapoolsel alal ja Liivimaal. Väejuht Seremetjev kannab tsaarile ette: „...Kogu Liivimaa ja osa Eestimaa on nii tühi, et kohad on veel ainult kaardil olemas. Kõik need aga, kes on läinud pakku soodesse ja metsadesse, hoiavad nüüd minu arvates kindlasti sinu poole...“ (NB! võimuihara vene rahva iidne mõte, mis viib hukatusse!?)

18. detsember 1708 – venelased küüditavad Tartu sakslastest linnakodanikud Vologdasse. Sama aasta juulis hävitatakse Tartu hoonestik ja kaitserajatised. Küüditamised Narvas ja kogu Eestimaa alal.

1710.a. 27 juunil kapituleerub riia venelastele, eestis puhkeb katk. On piirkondi, mis jäävad täiesti tühjaks. Ajaloolaste hinnangul elab katku üle vaid 170 000 eestlast.

29. septembril 1710.a kirjutatakse Harku mõisas alla Rootsi ja Vene vahelisele kapitulatsioonile.

1718.a alustatakse Peeter I käsul Kadrioru rajamist.

1722.a. alustatakse mõisnikele rootsi ajal riigistatud mõisate tagastamist.

1725.a. 28. jaanuaril sureb Peeter I.

1739.a. 30. novembril Liivimaa maanõunik parun Otto Fabian Rosen allkirjastab ulatusliku seletuskirja talupoegade õigustest Liivimaal. Eesti keeles ilmub esmakordselt Piibli täielik tõlge. Ülemkonsistooriumi otsusel kehtestatakse Liivimaal esimene rahvakoolikorralduse kava. Kooliskäimise kohustus kehtib nendele 7 ... 12 aastastele lastele, kel puudub võimalus kodus lugemine selgeks saada. Rajatakse palvemaju, ohrikohad hävitatakse.

1743.a. lõpeb rootlaste katse Balti kubermange tagasi saada lõpeb lüüasaamisega.

1762.a. 5.märts nimetatakse Liivimaa kuberneriks iiri katoliiklane George Browne, kes asub reformima kõiki eluvaldkondi.

1765.a. 26. jaanuaril toimub Liivimaa maapäev, kus kindralkuberner George Browne nõuab rüütelkonnalt talurahva olukorra parandamist. Vaatamata rüütelkonna vastuseisule ning arvestades keisrinna Katariina II huvitatust, tuleb aadlikel ettepanekud vastu võtta.

1765.a. 12. aprillil avaldab G. Browne oma patentidega nn „positiivsed määrused“ millega Liivimaa talurahvas saab esimest korda selgesõnalise juriidilise kinnituse õigusele omada vallasvara. Talurahvas saab õiguse mõisniku peale kaevata, juhul kui mõisnik „sündsal ja tasasel moel“ esitatud kaebusi muidu vastu ei võta.

18. aprillil avaldatakse koolikorralduse kava, mis näeb ette koolide rajamise mitte ainult igasse kihelkonda, vaid ka suurematesse mõisatesse.

1767.a. nõuavad Liivimaa ja Eesti mõisnikud Balti kubermangule eriseadusi, mis annaksid nendele Venemaa seadustest erineva poliitilise korralduse.

Overlaki mõisnik Johann Owerlacker oli tõenäoliselt seaduskuulekas ning haridust hindav mõisnik.

Talurahva kirjaoskuse tase andis võimaluse talumajanduse arendamiseks, mille tulemuseks oli talude päriseksoostmine, mille tase oli 1881.a. Helme kihelkonnas 80...100% (M. Laar, Äratjad, Tallinn, 2006).

Kirjeldatud ajalooline ülevaade kehtib ka Patküla mõisa (Overlacki) territooriumil põhja – lõuna ja ida – läänesuunalisel ajaloolisel vaenuvägede sõjateede ristmikul asuva Tõrva asumi kohta enne alevikuks nimetamist - on aleviku (linna) ajaloo lehekülje sissejuhatuseks.

Olen võtnud endale raske ülesande – koostada mäletusaalmanahh Patküla algkooli 1939/1946.a. lennust ja alusetult represseeritud koolijuhist Reinhold Tsirnaskist, kasutades KGB arhiivi dokumente ning sidudes koolijuhi loo kooli viimase iseseisvusaja lennu looga avaliku informatsiooni ja klassi fotode alusel. Enne sellise otsuse vastuvõtmist kaalusin tõsiselt, kes seda võiks minust paremini teha. Selleks uurisin fotosid [fig. 23](#) ja [24](#), kus tollase algkooli 1939.a. aktiivsemad ja isamaalisemad õpilased ning leidsin sealt ainult kaks veel praegu elus ja toimivat õpilast/pensionäri, kes on koolijuhti näinud ja kuulnud, temaga korduvalt ühel fotol asunud. Need poisid, praegused pensionärid võiksid olla kaks Ennot, kes algkooliaegsetel fotodel enamikus istuvad kõrvuti. Saatuse ja mõlema poisi tahtel on mõlemad kõrvuti ka veel täna, vt fotod [Fig. 74](#) ja [75](#). Põhjuseks on ilmselt ühised juured ning samad õpetajad Patküla algkoolis.

Kavatsus kodupaiga ajalugu uurida koolikaaslaste ja enda elukäigu lugude taustal, tekkis juba seoses Patküla algkooli 2002.a. juubeliga, mis oli algkooli viimaseks eluskooli juubeliks. Siis arvati algkooli vanuseks 235 aastat. Samal ajal oli Tõrva gümnaasiumi 85. juubel. Mõlema kooli arhiivid on hävinud seoses okupatsioonide ja võõrvõimu esindajate tegevusetusel, tegevusel või tahtel.

Uuringu mõte võttis lõpliku kuju ja vormi algkooli 245.a. mälestusjuubeli 1939/46.a. lennu õpilaste tuvastusfotode töötlemisel.

Mäletan esimest kohtumist lugupeetud koolijuhiga Tõrva linna ja Helme kihelkonna viimase linna- ja maakooli (Tõrva linna algkooli ja Patküla algkooli) vahelise kivisõja rahuliku ja sõjameheliku rahusobitajana.

Ajalooline kivisõda puhkes Tõrva linna algkooli ja maakooli (Patküla algkooli) vahelise pideva pinge tõttu. Lastevanemate ja õpilaste arvamuse alusel oli Patküla algkool parema vaimsusega ja tunnustatum, heade õpetajatega, linnakool ja selle õpilased seda ei soovinud tunnustada.

Lahing toimus Ohne paremkalda niidul Kase puiestee lõpus asunud purde ja vasakkalda niidul Tussi metsa veeres asunud liivakarjääri (praeguse Ülle kodumajutuse kohal) vahel, kus asus “liivaaug” punase peene liivaga, liivakallas 2,5...3 m kõrgune, ülakaldal raiesmik. Lahinguvälja piiriks oli Ohne jõgi, tollal puudus kallastel lepavõsa. Jõe kaldad olid avatud ning kivisõja vaenupooltele piiriks sobiv. Lahin oli tõsine – vasakkalda poistel oli eelis, kuna liivaaugu kalda raismikul kasutati kände kahekäe-ragulkade kinnitamiseks ja laskemoon oleks tabamisel tabatu pea kindlasti lõplikult purustanud.

Lahingul pikemalt peatumata – lahing oleks ilma rahusobitajata ilmselt lõppenud veriste ohvritega. Rahusobitaja ilmus järsku – lahing peatus. Rahusobitaja autoriteet oli nii suur ja vastuvaidlemata, et rahu tekkis sobitaja ilmunisega ning rahuliku selgitusega. Kärkimist ja vastuvaidlemist ei mäleta.

Tagantjärgi mõtiskledes - paigutas ettenägelik saatus mõlema algkooli juhatajad kivisõjatandril isamaaliselt varem valitud meelsusega poolele. Patküla algkooli juhataja Reinhold Tsirnaski Õhne paremkaldale ja Tõrva algkooli juhataja Hugo Kõomägi jõe vasakkaldale.

Reinhold Tsirnaski meelsusest oli eesmool juttu, linnakooli juhataja Hugo Kõomägi iseloomustab Herbert Lindmäe oma raamatus *SUVESÕDA VALGAMAAL*, Tartu 2008, lk 58 järgmist: „Uut korda ehitama trügis kamp võimujänu asjamehi, punased linnad rinnas sagisid ja sekeldasid nad ringi. Nende hulgas olid varem varguste eest karistatud ehitustöölilised August Iverson (vt ka alljärgnevad KGB dokumendid), tiskler Johan Kaat, plekisepp Hans (Ants) Kukk, algkoolijuhataja Hugo Kõomägi (hiljem parteisekretär, vt KGB dokumendid), kooliõpetaja Arkadi Käärik (pärastine punane linnapea), tiskler Alfred Lebevohl, varguste eest kinniistunud Arvo Roomäe, hambaarst Dawid Sorokin ja tema ilutaimelise hella nimega naine Maša-Mimosa Sorokin ning tiskler August Zimmermann (temast sai täitevkomitee esimees. A. Iverson, J. Kaat, H. Kukk ja A. Lebevohl olid hiljem miilitsamehed.“

Hans Kukk oli Patküla algkooli pioneerijuhi uue võimu „silma ja kõrva“ Hili Kuke abikaasa, vt fotod. Osa nimetatutest, oli ka teisi, kes istusid alaliselt kesklinna kaupluste *Kattus*, *Karjus*, *Oma* ja *Tulu* (sic! loe nimed veel kord!) akendel ja tülitasid möödujaid, poistele hüüti: „Munad maha!“, tüdrukutele pea samal teemal - vööst madalamat piirkonda käsitlevate märkustega. Noored olid sunnitud pättidest mööduma suure ringiga, kui mindi Muru Manni juurde leiba ostma ja sellele ümbrispaberi alla lisatud vähikompvekki saama. Uue korra ajal kandsid need asjamehed RO („röövlid omavahel“) tähisega käiselinte ja olid linna uued võimurid.

Okupatsioonide vaheldumise eel tunnistasid nimetatud ajutised võimurid ise oma süüd ja lahkusid koos „võitmatu punaarmee“ uuele kodumaale, mõned hävituspataljonide koosseisus, jättes järele häbi, põlgava mälestuse, vägistatud, verejäljed ja kaose.

Tahtmata halvustada võrreldes mõlemat algkooli, selgub lisatust koolides õpetajate poolt antud meelsus. Valiku tegid ka paljud lapsevanemad, hinnates koolide vaimsust õpetajate järgi. Praegu pensionärina on kirjutaja tänulik oma vanematele ja õpetajatele, kellele on pühendatud almanahh. Kirjutajal puuduvad andmed noorkotkaste liikmelisusest linnakoolis, mäletan ainult seda, et üks esimestest komsomolidest oli Vello Kõomägi, koolijuhataja poeg. Mäletan, et Vello Kõomägi organiseeris noorte kohtumisi võõrväega, näiteks peeraha „vahetust“ Tolmani metsas laagris olnud punaarmelastega. Võib arvata, mis sellise tegevuse kohta politrukid sõduritele rääkisid.

Patküla algkoolis valitses isamaaline meelsus, mis on aidanud meid kõiki oma järgnevat elusaatust kujundada, kuni tänaseni. Ilma selleta ei oleks olnud ka minu poolt käesolevat almanahhi ega paljut muud kodulinnaga seonduvat. See lihtne tõde on aidanud elada ja selgub, kui vaadata veel kord poiste ilmeid lisatud noorkotkaste jõulufotodel.

Veel Õhne niidu sõjatandrist: Seni on avaldamata kirjutaja tihe seos Õhne niiduga kivisõjale eelnenud ja järgnevat ajal kuni tänaseni - mis oli mängumaaks alates 1939.a. kevadest, enne pöördelisi ajaloosündmusi. Niidul, kus iga jalatäis maad tundus läbikäiduna ja läbijookstuna olevat „oma maa, oma niit“, oma linn, oma kodumaa. Kirjutaja perel õnnestus 1939.a. kevadel kolida ühetoalisest ärikorterist Helme Piimaühisuse tööstushoones oma majja Madise 5, milles sai elatud ainult 5 aastat kuni põlenguni. Kivisõjast kuulsin oma Madise 5 õues/aias olles ja jooksin suures sõjakäras osalema, kui tundsin „parempoolsetes“ poistes ära „omad“. Kivisõda võis toimuda septembri esimese poole või esimese kümne päeva jooksul. Poisid olid suvevärsked, jõulised ja täis nooruslikku energiat.

Lisatud Fig. 30 annab ülevaate Õhne niidu sündmustest varem ja hiljem, vt kaarti:

Lisatud kaart on väljavõte punaarmee operatiivkaardist M 1:25 000, mis oli tegevüksuste liikumise ja tegevuste aluseks, suuremääbõdulised M 1:50 000 olid staabikaardid. Kirjutajal on need kaardid olemas. Kaardile lisatud objektide eksplikatsioon on lisatud kaardile ja numbritega tähistatud.

* Vanimaks ajalooliseks tähiseks linna oludes enne ja ka pärast meid, tähtsa maastikulise elemendina on kääruine ja kergesti erodeeritavate kallastega suhteliselt suure langu ja kiire vooluga jõgi. Kogu niit on peale viimast jääaega korduvalt voolusängiga läbitud, millest on mälestuseks kinnikasvanud ja täisuhutud lohkude süsteem, osaliselt tähistatud kanalisatsiooni rajamisel sademevee puhastamis-tiikidena, mis nähtavad looduses. Erosioon toimub kogu aeg – jõgi on elus objekt. Inimene saab seda suunata, peatada või suunata oma elutegevuseks vajalikuks otstarbeks.

* Vanemaks ajalooliseks objektiks leidsin lapsepõlves vabadussõjaaegsed punaväelaste rajatud kaevikud, mis looklesid gümnaasiumi aiaga rööbiti niidu kaldal. Praegu on kaevikud gümnaasiumi võimlakorpuse jõepoolse seina all. Seega võis niidupealne olla sõjatandriks ka jaanuaris 1919. Mujal ma ei tea Tõrvas vabadussõjaaegseid maastikulisi mälestusobjekte.

* 1940/41 rajati Tussi metsa praeguse Ülle kodumajutuse kinnistu idaserva lõhkeainete kaheosaline ladu – üks detonaatoritele ja teine lõhkeainele ja detonaatoriteta mürskudele.

* 1941.a. suvel toimus 30. juuli varahommikul saksa lennukite esimene hoiatusrünnak Tõrva linnale. Ülelend oli vähemalt kaks ja erineva lennutrajektooriga, mõlemad trajektoolid on märgitud kaardile. Trajektoolid tuvastasin niidule jäänud mürsulehtrite järgi ja Tartu tänaval Pastaruse elamu õue langenud mürsu järgi. Üle niidu kulgenud trajektoori alusel võis olla (?) eesmärk tabada Tussi metsas olevat lõhkeaineteladu. Selle eesmärgiga lennu puhul võinuks tabamuse saada ka gümnaasium. Üks nimetatud trajektoori mürsk langes naabermaja Madise 3 ja Tohtri pargi piirile. Selle mürsu suur ca 80mm pikkune kild tabas Madise 5 uksepiita. Uksel oli sündmuse erakordsust jälgima tulnud kirjutaja isa. Killu ja isa vahemik silmade kõrgusel võis olla ca 500 mm. Kild kui seekordse hea sõjaõnne märk põles koos kodumajaga 17. septembril 1944.a. Seekord tabamata ohver sai tabamuse enne linna põlengut Emajõe-äärsetel kaitsetöödel, päästes ohvri hilisemast tõenäolisemast, ja hullemast.

* Minu inseneripraktika ja linna suhted algasid samal niidul ilma tollaste linnavõimude teadmata 1960-datel aastatel, kui kaardil märgitud paika PI Kommunaalprojekti poolt projekteeritud reoveepuhastile andsin keskkonnaeksperdina projektile eitava hinnangu. Kuidas selline otsus mõjus linna tulevikule, võib iga mõtleja inimene ise otsustada, kui vaatleb lisatud Fig. 31 ja 32 fotosid. Reoveekollektori ehitamisega likvideeritud reoveepumpla rajati enne eksperdi otsust.

* Viimaseks meeneks olen jätnud niidule rekonstrueeritud linna reovee peakollektori, tiikideks kujundatud vanad ajaloolised jõekoolmed, niidu kui linna keskuse perspektiivse pargiala Tõnise pargi gümnaasiumipoolse osa, võimaluse gümnaasiumi mõjupiirkonnas oleva niidu kujundamiseks, pargiks, mängude väljakuteks või muuks vajalikuks kooliga seotuks.

* Isiklikult iseendale iga koduskäigu meelispaigaks, kohtumiseks lapsepõlvega, mil elu tundus lõputuna.

Fig. 36 Vaikelu Õhne ajaloolisse kääru rajatud tiigi, puhtusele viitava kala ja keskkonnasõbralikku puhkust hindava linlasega

Fig. 37 Linnakeskne Õhne niit – ajalooüldmused ja perspektiivne linna keskpargi arenguala koos Tõnise pargiga
 Elamus tähistusega 8. - Madise 1 elas gümnaasiumi direktor Martin Kand, 10. - Madise 5 - kirjutaja kodu.
 (Kaardi põhjakaar vasakul, kaart on 90° pööratud)

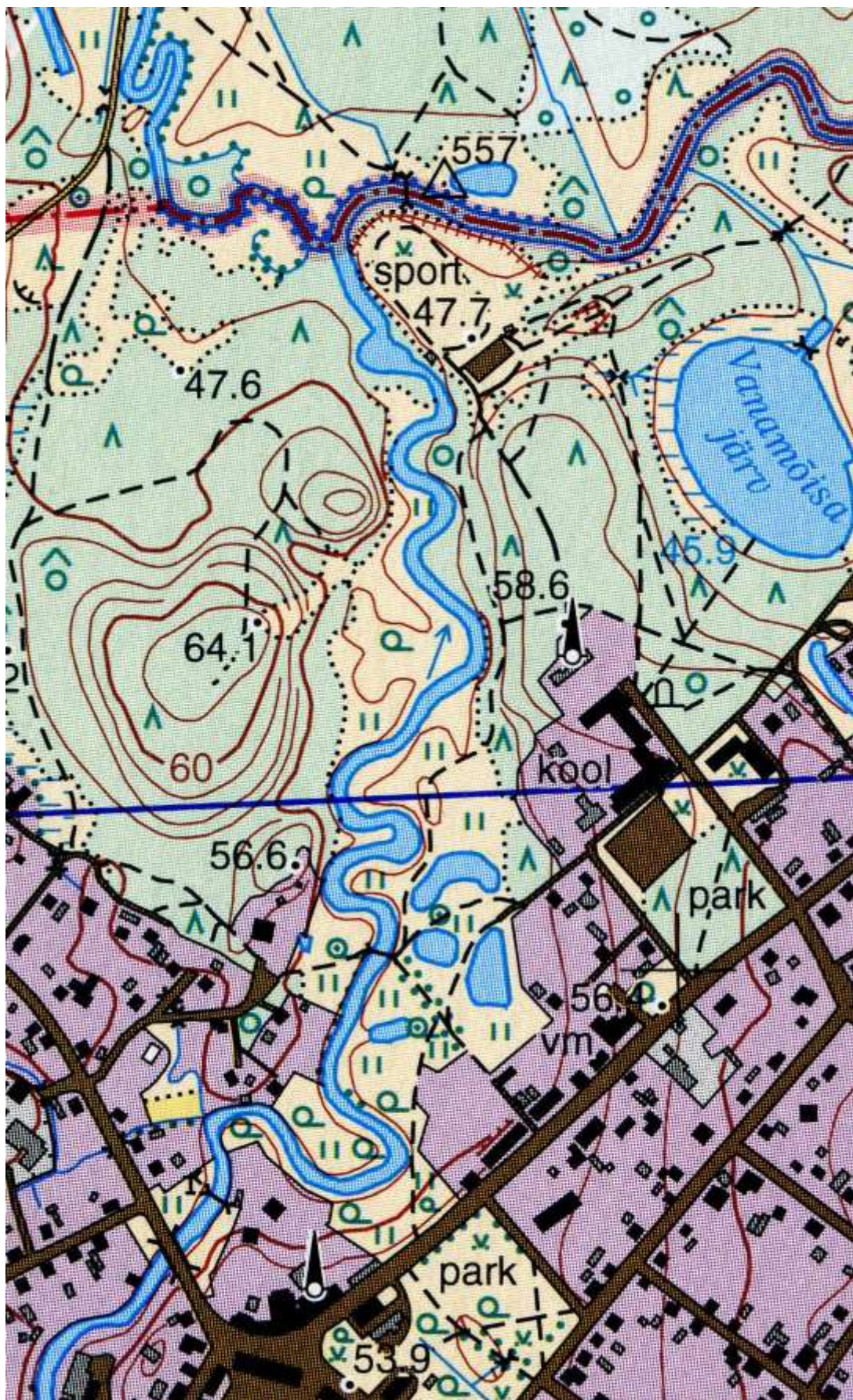

Fig. 38 Õhne niit täna/eile, väljavõte Eesti põhikaardist 1:20000. Mõõdistamise aeg enne gümnaasiumi võimlaskorpus

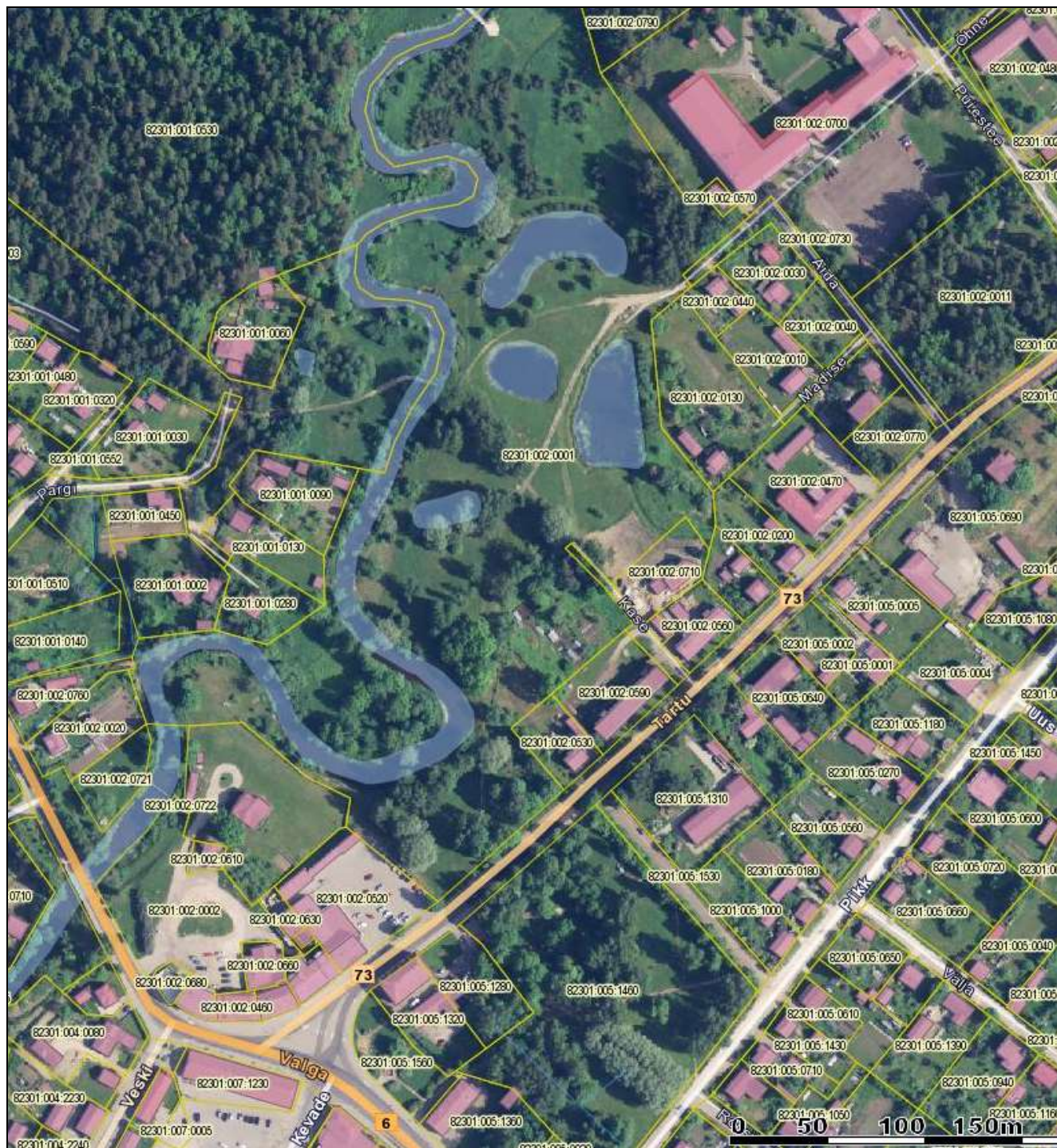

Fig. 39 Sama piirkond, mis Fig. 20 ja Fig 21 , seekord sateliidifotona. Mõõtkava foto allserval. Piirkond nii nagu seda täna võime kohata, kui jalutame üle Ohne niidu, rajadki selgelt näha. Ei ole vaja erilist tarkust ja fantaasialendu, et näha selle piirkonna väga olulist osa linna arengus – see on linna perspektiivne kultuuri- ja puhkekeskuse vabaõhuala.

Tundlik piirkond, mida rikkudes rikutakse pöördumatult linna tulevikku. Sellest oleks häbi! Loe ja vaata esitatud kolme kaarti järjestikku ja loe ka alltekste.

Juba linnapea Madis Reisenbuk nägi Tõrva linna arengus kõige olulisemat tegurit turismis. Rõhutan nüüd ja olen kirjutajana ja projekteerijana selle heaks töötanud ja ettepanekuid teinud kogu Tõrvaga tegelemise aja samamoodi.

Kogu sellesuunaline ja realiseeritud tulemus sõltub aga linnavõimust ja võimu hoolimisest või hoolimatusest linna arengu suunas. Olulisi pöördumatuid tagasilööke ongi juba sündinud.

Helme ja Tõrva on Eesti looduslikult kaunimaid paiku, seega väärib heaperemehelikku suhtumist oma väärtusi haldavatelt rentnikelt, tegutsemist mulgi pereremehele kohaselt!

Fig. 40 Patküla algkooli noorkotkad, viimased ametlikult lubatud jõulud vahetult pärast okupatsiooni, ajalooline foto

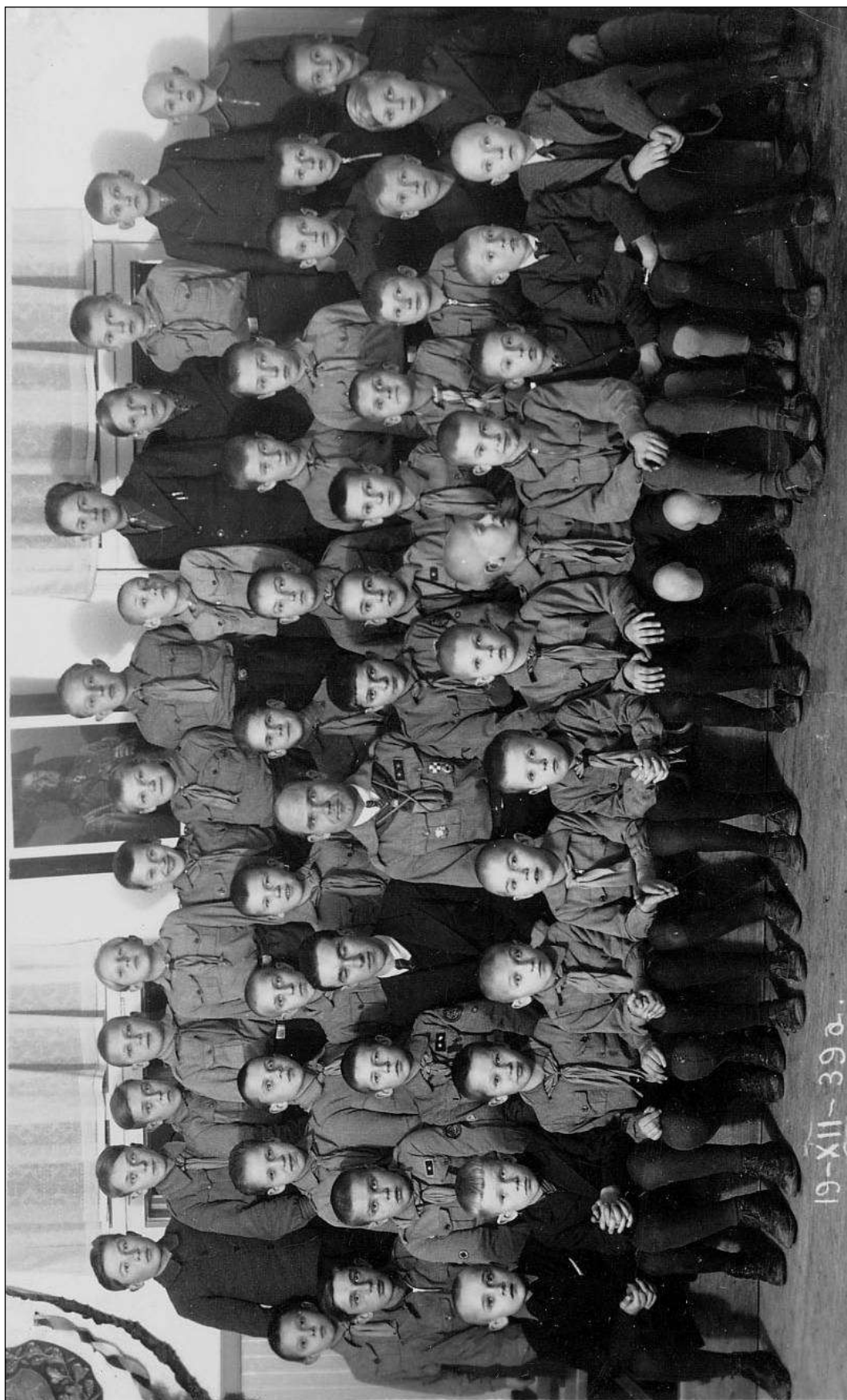

Fig. 41 Patküla algkooli noorkotkad jõulupeol, enne okupatsiooni, veel kehtis endine kord, keskel Reinhold Tsirnask. Mõlema foto õpilaste ja õpetajate nimed vt eraldi lehel

Fig. 42 Reinhold Tsirnask, jõulud 1939.a., väljavõte noorkotkaste jõulufotolt **Fig. 33**

Fig. 43 Kaitseliidu Helme malev, istuvad vasakult: 1. Bernhard Säga 2. Artur Mandri 3. Patküla algkooli direktor **Reinhold Tsirnask**, 4. köster **Karl Tuvike**, 5. Eduard Vister, 6. Andres Eichenbaum, teine rida vasakult: 1. Daniel Ziukman 2. Artur Treiman 3. Herbert Nugis 4. Artur Tammark 5. Juhan Kuus 6. gümnaasiumi direktor **Martin Kand**

Nõukogude vägede tulek Eestisse. 1939.

Fig. 44 Baaside lepingu kohaselt algas Punaarmee sissetung ja okupatsioon 18. oktoobril 1939.
30. novembril 1939.a. ületab Punaarmee Soome piiri – vallandub Talvesõda

Punaarmee sissetulek Eestisse (väljavõte Sõjavägede Staabi 1.osakonna ülema kolonelleitnant A.Luts'u mälestustest) 18.-19.10.1939 ära kirii ...Oktoobri keskpaiku, umbes nädalapäevad enne punaarmee tulekut Eestit väljapressitud baasidesse, kutsus mind kindralmajor R.Tomberg, kes tol ajal täitis Sõjavägede Staabi ülema ülesandeid, oma tööruumi ja andis mulle ta oma käegakirjutatud „Korraldusi punaarmee väeosade baasidesse saabumisel“, käsides need tõlkida vene keelde ning paljundada eesti- ja venekeelsed tekstid. Nende korralduste kohaselt: Punaarmee väeosad pidid tulema üle piiri 18.oktoobri hommikul kahes kolonnis. Põhjapoolne motoriseeritud kolonn pidi liikuma Narva maanteed kaudu kuni Jägalani, sealt üle Raasiku, Kohila, Hageri, Arudevahe kaudu Paldiskisse ja Haapsallu. Lõunapoolne kolonn, peamiselt soomusväeosad, pidi liikuma Irboska, Vastselliina, Võru, Kanepi, Tõrva, Abja, Kilingi-Nõmme, Pärnu kaudu Lihula, Virtsu rajooni, Saaremaale ja Haapsallu. Punaarmee vastuvõtt Eesti piiril pidi olema pidulik. Kohal pidi olema kohalik diviisülem, kes pidi ütlema punaarmeele sellekohase tervituse ja orkester pidi mängima Eesti ja N.Liidu hümne, suurtükivägi pidi andma 21 aupauku. Maantee osad Narva-N.Liidu ja Irboska-N.Liidu piiril tulid parandada ja liiklemiseks korda seada. Eelpoolnimetatud maanteed pidid sissemarsl päevadel olema punaarmee väeosadele liiklemiseks täiesti vabad, eraliiklus nendel teedel oli tol ajal keelatud. Teelahkmeile tuli välja panna vastavad suunanäitajad. Teeääres olevate majade ja talude õueväravad pidid punaarmee väeosade rännaku ajal olema suletud, elanikud asuma majades või vähemalt 200 meetrit teest eemal. Mahajäävate punaarmee autode ja tankide juurde tuli välja panna valve, kui punaarmee seda ise polnud teinud. Punaarmee väeosade peatus- ja ööbimiskohad olid rännakuteel ette nähtud metsade rajoonides ja neisse kohtadesse tuli meil kohale toimetada kuivi keedupuid punaarmee väeosade toiduvalmistamiseks. Kohalikul Kaitseliidul tuli eemal pidada valvet, et keegi väljastpoolt ei segaks rahu nendes paikades. Mõlema punaarmee kolonni rännakuteel ulatusel tuli organiseerida telefoniliin ühes kõnepunktidega tee ääres selleks ette nähtud kohtades. Tuli kõvendada sildu Jägalala-Arudevahe teeosal, millised teede vaatlusel olid leitud nõrkadena. Narva-Tallinna raudteel pidi samal ajal algama punaarmee väeosade ja varustuse vedu Paldiski ja Haapsalu rajooni, milleks oli ette nähtud vastavad enkorraldused. Kõik need Tombergi poolt kirja pandud korraldused olid väga üksikasjalikud ja võtsid oma alla mitu lehekülge... 18.oktoobri hommikul 1939 algas punaarmee väeosade sissemars baasidesse Eestis. Sama päeva hommikul osakonda saabunud teadete kohaselt olid punaarmee osad piiril juhtnõrde kohaselt vastu võetud, rännak meie maanteedel arenes takistusteta ja mingeid vähejuhtumeid ei esinenud...	Järgmisel päeval, s.o. 19.oktoobril sõitsin Pärnu, kust ajatabeli kohaselt keskpäeva paliku pidi läbima lõunapoolne baasidesse suunduv punaarmee soomusväe ja motoriseeritud jalaväe rännakkolonn. Pärnu jõe silla juures turuplatsil oli selleks sobiv vaatluspunkt. Siin kohtasin sel päeval pea kõiki Eestis asuvaid välismaa sõjaväe esindajaid, kes olid huvitatud eriti punaarmee soomusväeosadest. Nad avaldasid kahetsust, et ei saadud neid pildistada. Nimelt seoses punaarmee väeosade baasidesse asumisega oli venelaste nõudel ülemjuhataja paar päeva varem avaldanud määruse, millega kehtestati terve rida kitsendusi teatavates piirkondades. Muu hulgas keelati ka pildistamine väljas... Sillast veidi eemalasuvast sadamas seisid saksa reisilaevad, kus parajasti ümberasujad Eestist läksid laeva. Kostasid Eesti ja Saksa riigihümneid. See oli omapäraseks taustaks idabarbarite sissemarsile. Nende kahe sündmuse ja kahe suurriigi – N.Liidu ja Saksamaa tegutsemise kokkusattumine siin Pärnus tekitas rahva hulgas kurva meeleolu. Kui siis saksa laevade juurest kostsid väikese ja abitu Eesti riigi hümnihelid, millele rahvas kaasa laulis, ei näinud ma ühtki eestlast, kelle silms poleks olnud pisaraid. Draama oli tõesti vapustav!... Tallinna tagasi pidi sõitma üle Abja, Tõrva, et saada ülevaadet maantee seisukorras tankibrigaadi senisel rännakuteel. Meie maanteed ja sillad olid imetlusväärsest hästi vastu pidanud massilisele tankide liikumisele. Nägin rohkesti punaarmee tanke ja mootorveokeid seismas nii teel kui ka teeäärsetes kraavides. Tankide juures askeldasid punaväelased, kuna veokite juures ei olnud kedagi näha. Kahepäevased tähelepanekud ja muljed vaid kinnitasid senist üldist arvamust – punaarmee ei saanud kiidelda oma materiaalse väärtusega ega ka mitte mootorjuhtide väljaõppe põhjalikkusega. Rännakkorras toodi baasidesse jalavägi ja mehhaniseeritud väeosad, kõik teised raudteel ja laevadega. Kui palju oli tegelikult N.Liidul baasides mehi, ei saanud keegi selgitada, sest kogu baasideajastul teostus alaline liiklus raudteel, laevadega ja lennukitega N.Liidu ja baaside vahel...
--	--

Fig. 45 Väljavõte Sõjavägede Staabi 1. Osakonna juhataja mälestustest (allikas Vikipeedia). Ametlikult avalikustatud vastavasisuline teade vt Fig. 41

Fig. 46 Punaarmeeelane

Fig. 47 Vastasjõud tegevust planeerimas

LÕUNA-EESTI

Konstitutsiooni hinnang:
Kaalutakse ühele kolmele võrdväärselt 3 aastit, kaks teisele
kolmest võrdsele 10 aastile ja kolmest kümnest 12 aastile võrdväärselt.
Arvatakse suurusel 10 aastile.

Ilmutab igal esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel.

Tulimetus ja talitus: Valgus, Vahenduse t.a. Tulet. 154.
Tulitus arvutat igal päeval 8-17. Talitusaja lõpetamine kella 11-12.

Tellimistehinud:
1 kuue postiga — kr. 20 mak. 5 kuude postiga 2 kr. 75 mak.
3 kuude „ „ 1 „ 45 „ Aasta postiga „ 5 „ 30 „
Olekunumber 5 senti

Nr. 96. Esmaspäeval, 26. augustil 1940. a. XXI aastakäik.

Stalinlik Konstitutsioon Eesti NS Vabariigile

Riigivolikogu kuulutas eesee Ülemnõukoguks. Uued kõrgemad võimuorganid — Ülemnõukogu Presiidium (eismees dr. J. Vares-Barbarus) ja Rahvakomissaride Nõukogu (eismees J. Lauristin)

Riigivolikogu võttis uue Põhiseaduse vastu ühel häälel

Laiupeval ja pubekspäeval oli koos Riigivolikogu, et arutada konstitutsioonikomisjoni poolt esitatud Konstitutsiooni eelnõu. Komisjoni ettepanek leidis rahvasaadikute rohkemavalitses sõnavõttes heakskiitmist ja ühel häälel võeti Konstitutsioon vastu esitatud kujul.

Järgnevalt Riigivolikogu otsustas kuulutada käesoleva koosseisu ENSV ajutineks Ülemnõukoguks, valis Ülemnõukogule juhatuse, presiidiumi ja moodustas vastavalt põhiseadusele Rahvakomissaride Nõukogu.

ENSV Ülemnõukogu esimene koosolekul valiti ühel häälel Ülemnõukogu esimeheks rahvasaadik V. Sars.

Eelast valitakse tähepäälts ENSV Ülemnõukogu Presiidium.

Presiidiumi esimeheks valiti rahvasaadik J. Vares, aselihtajateks — rahvasaadikud A. Mui ja E. Kadakas, V. Tellung, Presiidiumi liikmeteks rahvasaadikud — K. Säre, H. Arbon, A. Pask, N. Thihanova ja A. Tarkpen.

Peele vahanega Ülemnõukogu kinnitas tähepäälts ENSV Rahvakomissaride Nõukogu esimeheks ans J. Lauristin, tema esimeheks aselihtajaks ans O. Sopre ja teiseks aselihtajaks ans N. Andrejev.

Puhkepeera hommikuks koosseis algas konstitutsiooni (põhiseaduse) komisjoni esimehe ans J. Lauristini kokkuvõtete läbiarutamistest. Kõik läbiarutamistel esinevad saadikud, — tähesdas ans Lauristin, — avaldasid tähesmeelelt oma ilialikkus poolehoidu ENSV konstitutsiooni projektile, mis on välja töötatud alialliku konstitutsiooni alusel. Selle konstitutsiooni alusel arvanavad ENSV loovatele jõududele laiad võimalused edaspidiseks arenguks ja tähes sellega jätkub rahvasaadikutesse totalitaristlike elementide katkestamatu kasv. Kõik see annab võimalusi tösta kõrgele tasemele meie kultuuri, tehnikat, kunati ja töötavate masade heads.

Sms Lauristin lõppeand, mis elid pühendatud armastatud õpetajale ja jubile ans Stalinile, võeti saadikute poolt vastu vägevate ovatsioonidega ja „hurra“ hüüetega.

Eelasi riigivolik. ans ENSV konstitutsiooni projekti häältsimeile osade kaupa

ENSV konstitutsioon võetakse vastu ühel häälel.

Kõik täsesved plati. Müriaved kiidavaalduvad täidesved saali. Kostavad „hurra“ hüüded, „elagu Eestimes Kommunistlik Partei“, „hurra ans Stalinile“, elagu stalinlik konstitutsioon!“ Ovatsioonid, jätkuvad, kestavad ligi veerand tuandi. Kõik saadikud laulavad valmistatult „Internatsionaali“.

Lühikeses vahetuses järele riigivolikogu saabus peavõrkora III punkt juure. Riigivolikogu esimees A. Velmer annab oma kõnes ülevaate riigivolikogu poolt tehtud tööst. Ta tähesdab, et riigivolikogu käesoleva istungi järele koosseisud on olnud ajalooline tähespaev, ans siiski tähespaevad kui täheski teised sammendid Eesti rahva ajaloo. Riigivolikogu on tähtsal meie mees

tööstava rahva sajadite pilkumised unistused,

Joosif Stalin.

Mõnust. Lähed rahvusda juh

vaelunduse vanast aliamisest. Riigivolikogu käesoleva koosseisu saadikud on tõdesed rahvasaadikud ja puhtvormilisel kasulikel et ole praegu otstarbekohane määrata uue riigivõimuorganisni valimisi. Sms Velmer teeb ettepaneku kuulutada riigivolikogu käesolev koosseis Eesti Nõukogu Socialistliku Vabariigi ajutiseks Ülemnõukoguks. Saadikud N. Ruus ja J. Toosa testavad sama ettepane-

kut ja lisavad, et ajutine Ülemnõukogu Presiidium määraks kindlaks ENSV Ülemnõukogu välismise päeva. Elavate kiiduavalduste saatel võetakse ühel häälel vastu ettepanek.

kuulutada riigivolikogu Ülemnõukoguks.

25. aug. kell 1345 lõppes hommikuks koosseis ja tähes sellaga lõpetas ans tegevuse ENSV riigivolikogu.

Tervitus

sms Stalinile

ENSV Ülemnõukogu saatis peeale Rahvakomissaride Nõukogu ametiasse kinnitamist järgmise tervitustelegrammi rahvaste suurele jubile ans Stalinile: ENSV Ülemnõukogu saadab Teile, ans Stalin, paljavamaid, sõndelikke ja tsitsimeetlikke tervitusi Eesti vabanenud rahva ajaloo toimunud tähtsima sündmase puhul. Täna, 25. augustil 1940. a. võtame meie, Eesti rahva poolt enesetähestata esimehega valitud rahvesindus, Konstitutsiooni vastu, mis meie töötava rahva viib vastu heile tulevikule ja avastab vabaduse tee. Avaldame kõgu Eesti töötava rahva almal siirast rõõmu, et oleme jõudnud ammuga teatud esimeele, korraldada oma ch, majandust ja kultuuri Teie juhtimisel ja põhimõtetel. Teie poolt väljatöötatud kuulsarikas, vaba ning täiuslik Põhiseadus on kõgemaimala töötava rahva usulistuse emeks. Seepärast on meie vabanenud rahvas eriti täheski, et meie olume selle juba kiitn samad ja kehtima pannud. Elagu Stalinlik Konstitutsioon! Elagu meie suur õpetaja ja juht Stalin!

Marksiistlikud kursused

Valgs 1885noorteile

Wolge ännu tähespaeviks on korraldatud marksiistlik kurssid ans W. Tarnanen juhendamisel. Weri on alialt tähespaeviks risti kõgu, mis õpetajaks on kättemad 1. sept. rahvusmeestele nauris sõndmisesse ennetoitmisle tita.

Keogu tähesd esitööd sõndmiste õpetajaperioodile, WDS tähespaev tähesd moel ans Wärska, ännu ans W. Räsänen.

Uus ENSV valitsus

Kinnitati ametiasse Rahvakomissaride Nõukogu

Eesti Nõukogu Socialistlik Vabariigi Ülemnõukogu alialtsi koosseis kinnitati ans ENSV Riikliku Plaanikomisjoni esimees — ans Oskar Sopre; Kõrgemäestu rahvakomissaar — ans Arnold Velmer; Kõralku tädesusa rahvakomissaar — ans Johan Saar; Rahvasduse rahvakomissaar — ans Paul Kerode; Põlisduse rahvakomissaar — ans Georg Ahela; Keanduse rahvakomissaar — ans Viktor Han.

Kontoriametnike lauluharjutus

Wolge Ärt-ja kontoriametnike harjutajad testad täheski, et 27.

ans Hendrik Alu; Hingajõe rahvakomissaar — ans Boris Kuum; Kehla rahvakomissaar — ans Aleksander Joeki; Tervisehoone rahvakomissaar — ans Viktor Han; Hariduse rahvakomissaar — ans Nikol Andrejev; Kommunalmajanduse rahvakomissaar — ans Orest Kärm; Sotsiaaltähespaev rahvakomissaar — ans Lembit Lahe; Töö rahvakomissaar — ans Kalle Uvi; Riigikontrolli rahvakomissaar — ans Arkand Ube.

aug. alialtsiga täheski kell 19.00 on ännu 1-6 alialtsi tähesd 1885noortele spirtsine. Täheski teostatakse.

Romnoorte meeolekurikas mitting ja tutvumiskoht Valgas

Pühapäeval, 25. aug. korraldasid Wolga kommunistid tähespaev ümberpaevitings 1. alialtsi tüumes. Kõuekääril alialtsi paugu kõgu Wolga noorme —

Fig. 49 **Loe tervitust sms Stalinile!** Tänapäeva noored, kes seda loevad, mõelge – sellises keskkonnas pidime veetma alates 2. klassist. Pidime elama kolme erineva tõega: koduse-, kooli- ja tänava tõega – ja jääma selle juures täie aruga lasteks ja iseendaks! Kui sellist režiimi oma ajaliselt erinevates variatsioonides kuni iseseisvumiseni suudad nostalgiliselt taga igatseda, siis tunnen kaasa omastele!

Fig. 50 Patküla algkooli 1939.a. 100. aastapäeva juubeliõhtu teelaud. Õpilaste nimistu vt lisalet

Fig. 51 Viimane „eestiaegse“ Patküla algkooli kevadine lõpufoto 17.05. 1940.a. Õpilaste nimistu vt lisalehelt

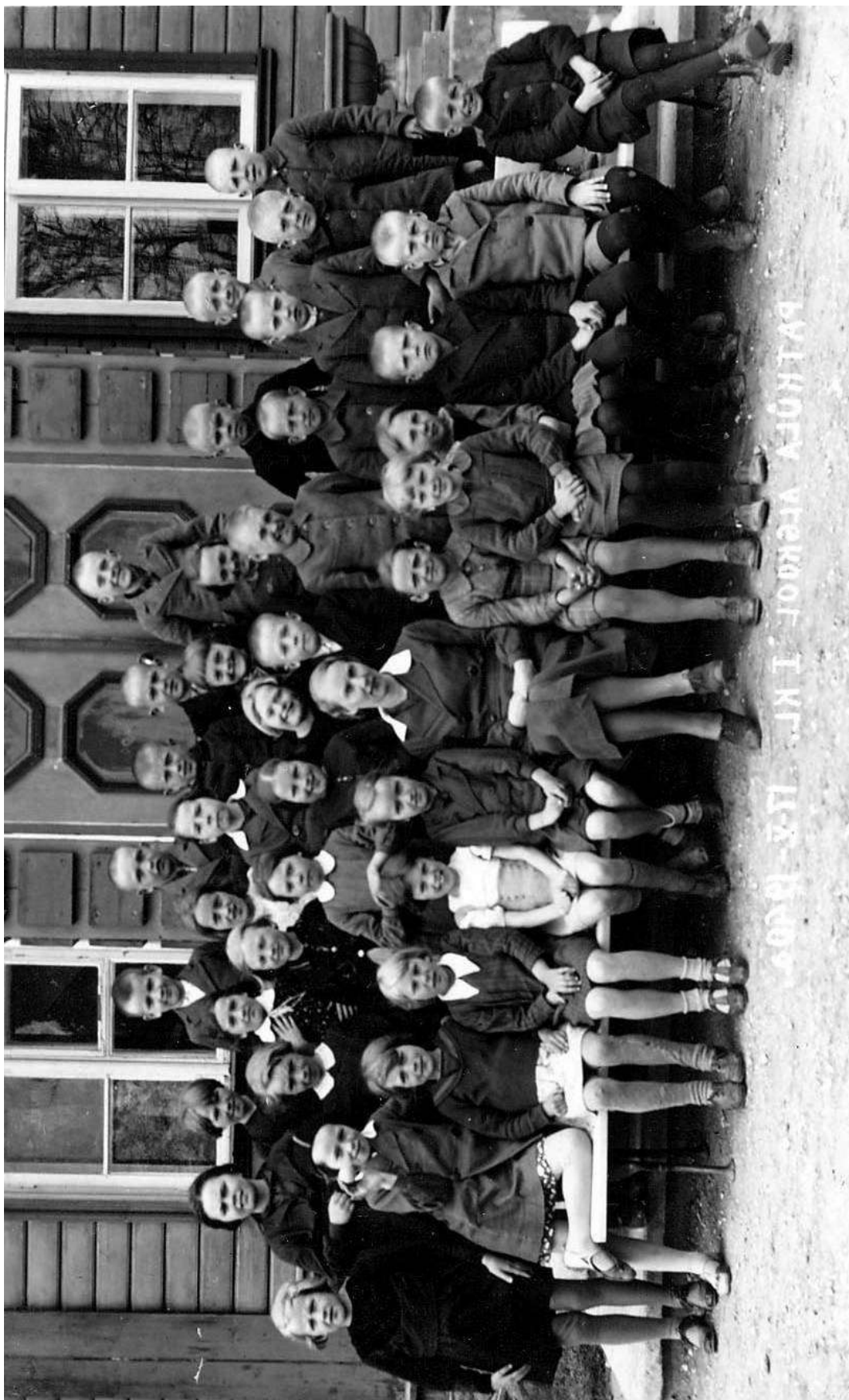

Fig. 52 Patküla algkooli 1939/40.a. 1. klassi kevadfoto, Oli 17.05.1940.a. Õpilaste nimistu vt lisalehelt

Fig. 53, 54, 55, 56 ja 57

MRP koostöölepinguga seotud
okupantide sõpruskohtumised
ja alustatud maadejagamised

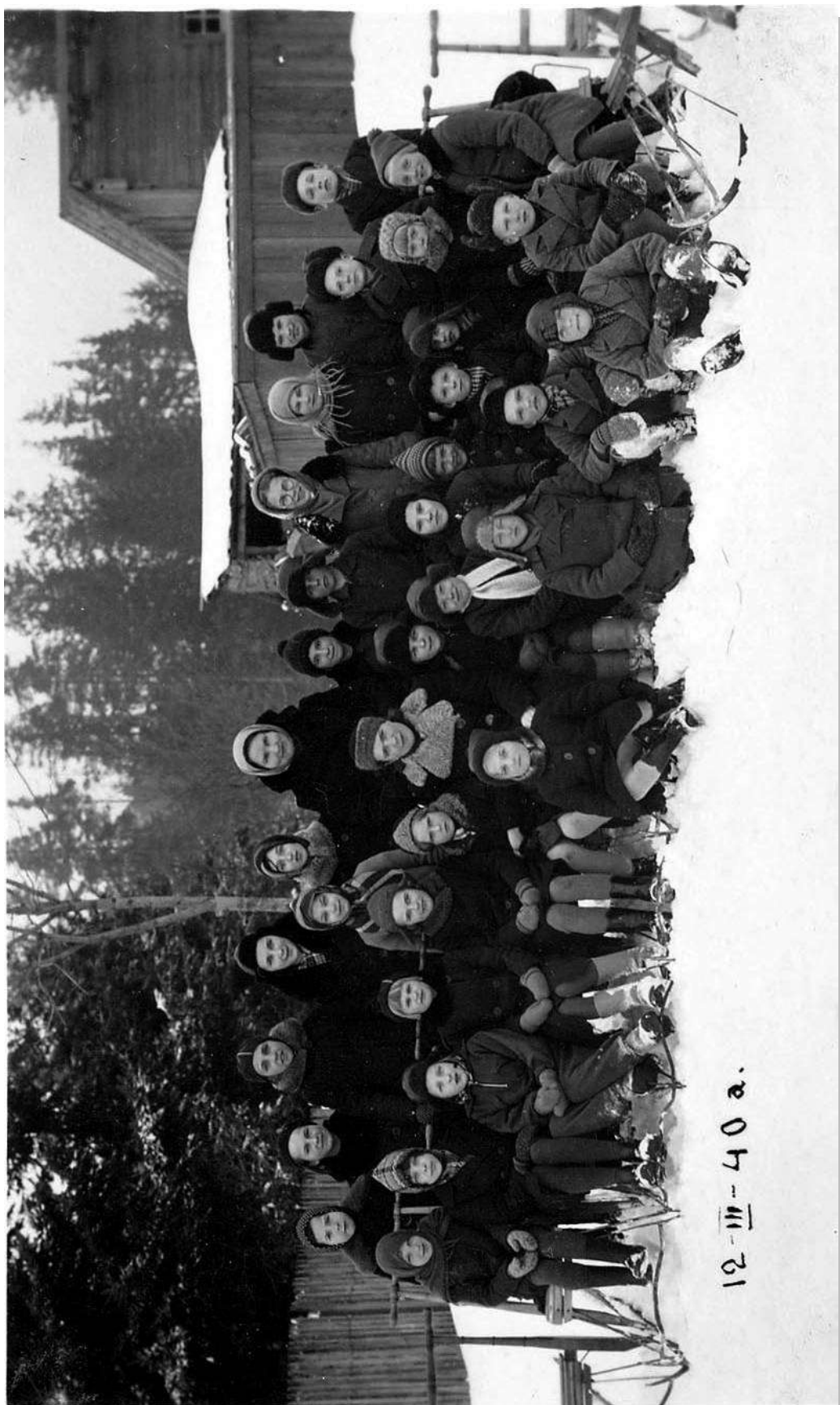

Fig. 58 Kooli talispordipäev, meie 1939/1946.a. lend on 1. klassis, siin nendest aktiivsemad, meiega ka vanemate klasside tütarlapsed, varakevad 1940.a., foto Tartu tn ja Ujula tn ristmikul. Õpilaste nimistu vt lisalehelt. Samal ajal (13.03.40) lõpeb Soome Talvesõda. Juba okupatsiooni kütkes, näod rõõmsad, repressioonid ei ole veel alanud, veel pole sõda meieni jõudnud.

Fig 59 Ajalooline foto 1939/45. lennu 2. kl. kevadine lõpupilt (kevad 1941, õppeaasta 1940/1941). Reinhold Tsirnaski arreteerimine oli juba plaanitud, kuu aega hiljem oli otsus jõustunud. Pildil ka klassijuhataja ja kooli pioneerijuht Hili Kukk, kes esindas koolis nõukogude võimu ja oli tõenäoliselt juba teadlik eelseisvatest sündmustest. Õpilaste ja õpetajate nimistu vt lisaleht.

Fig. 60 Samal ajal (13.03.40) lõpeb Soome Talvesõda. Järgmisel talvel (õppeaastal 1940/1941) on sõda ka meil, vaenuliku naabri plaanid on täitmisel, maad jagatud ja toimub ümberjagamine, meie naabrist lepingupoole kava nurjus.

Fig. 61 Juba 2. klassis (1940/1941) on okupandid vaheldunud ja toimub karm heitlus idarindel. Vene külm talv tuli ettearvestamatult kiiresti. Talv oli erakordselt karm ja ohviterohke mõlemal rindepoolel.

Tänaast lehte 10 lk.

52

Fig. 63 Patküla algkooli kevadine lõpufoto, õppeaasta 1941/42.a. kevad aastal 1942, 1939/46.a. lennu 3. klassiga. Okupandid vaheldusid, ees seisisid uued mured. Eelmise võimu jooksikud ja pealekaebajad oli evakueerunud. Kooli tunnustatud direktor Reinhold Tsirnaskile tehtud kohtuotsus juba täide viidud (21.04.1942). Õpilaste nimistu vt eraldi lehel

Fig. 65 N. Venemaa okupatsiooni lõppes ja algas uus „saksa aeg“. 8/9. juulil 1941.a. NKVD hukkab Tartu vanglas 193 inimest, sh kirjanik Jüri Parijõgi ja näitleja Ida Suvero. Saksa eelüksused hõivavad Valga, Tõrva, Võru ja Petseri, Lääne-Eestis Lihula ja Märjamaa.

Fig. 66 Okupatsiooniaastate igapäevane maksevahend, (esi- ja tagakülg) Tagaküljel on näha tollased liiduvabariigid – neid oli peale “suure venna” veel kaheksa “sõbralikku” vennasvabariiki. Eesti veel puudus!

Fig. 67 Saksa margad, millel praktiliselt ostuväärtus puudus, kuna ei olnud mida osta (esi- ja tagakülg)

Fig. 68 Saksa margad, millel praktiliselt ostuväärtus puudus, kuna ei olnud mida osta (esi- ja tagakülg)

Fig. 69 Järgnes kolm aastat saksa okupatsiooni, alul rinde kaugel tagalas, rinnet õgvendades lähenes kiiresti

Fig. 70 Rinne lähenes, uus okupatsioon oli pääsematu

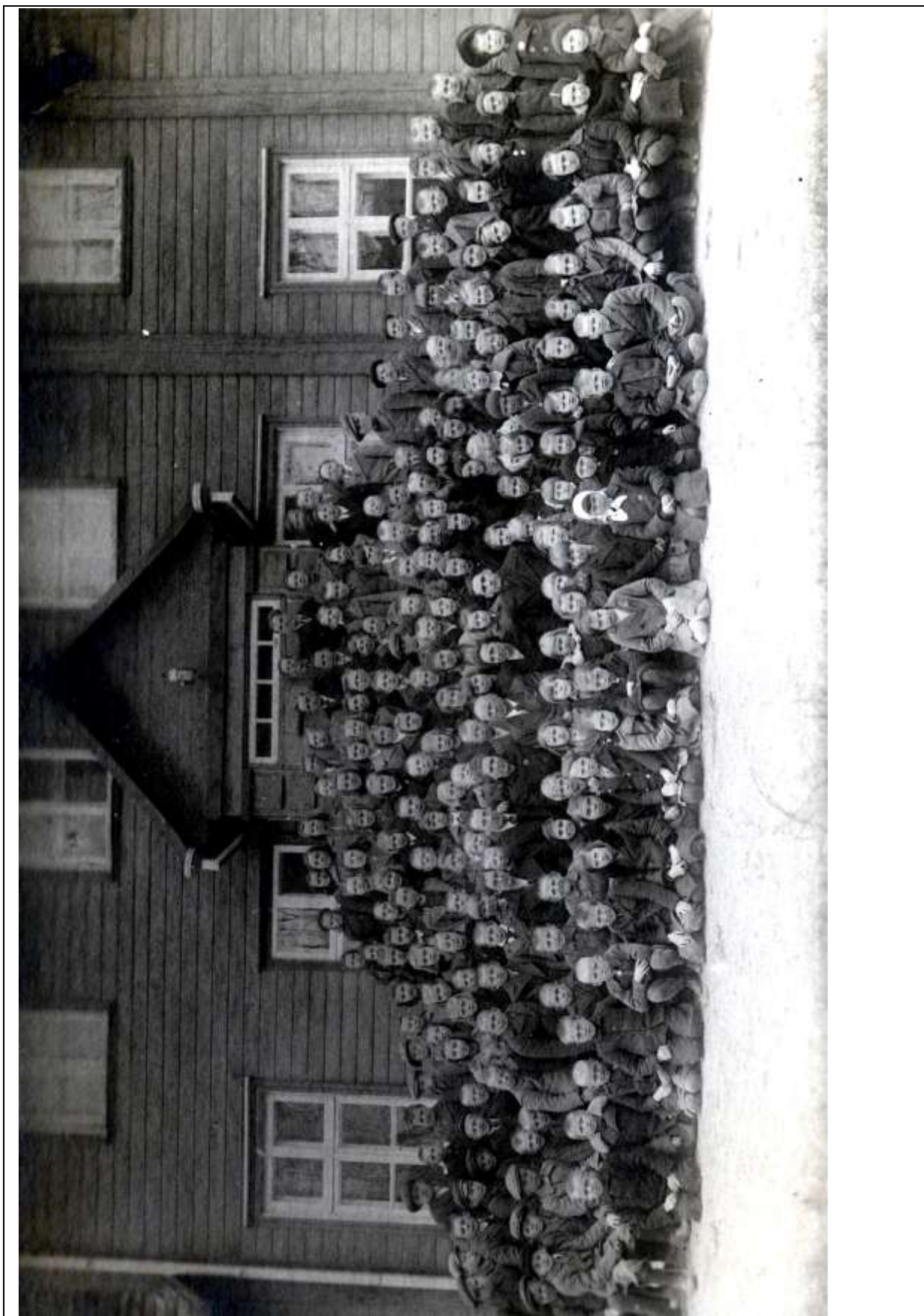

Fig. 71 Kevadine lõpufoto, õppeaasta 1942/43.a kevad, 1939/45.a. lennu 4. klassiga. Teine okupatsioon oli täies jõus. Paljud käisid koolis puutaldadega kingades, ka kirjutaja. Oli puudus kõigest vajalikust.

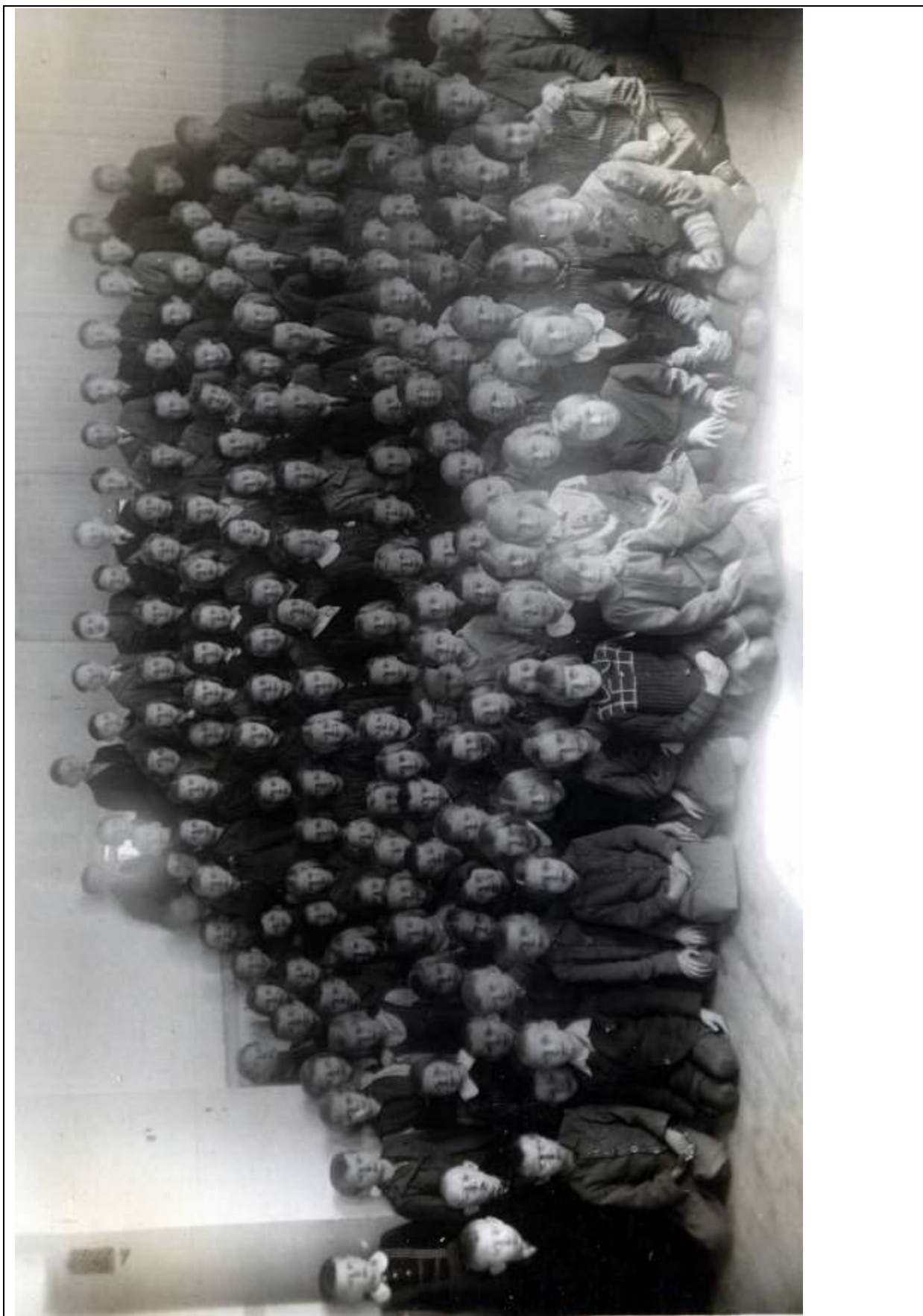

Fig. 72 Kevadine lõpufoto - õppeaasta 1943/44.a. kevad, 1939/45.a. lennu 5. klassiga. Teise okupatsiooni kolmas aasta. Kirjutaja teise okupatsiooni lõpuaasta Patküla algkoolis. 6. klassi läbis kirjutaja sõjapõgenikuna Vändra keskkoolis.

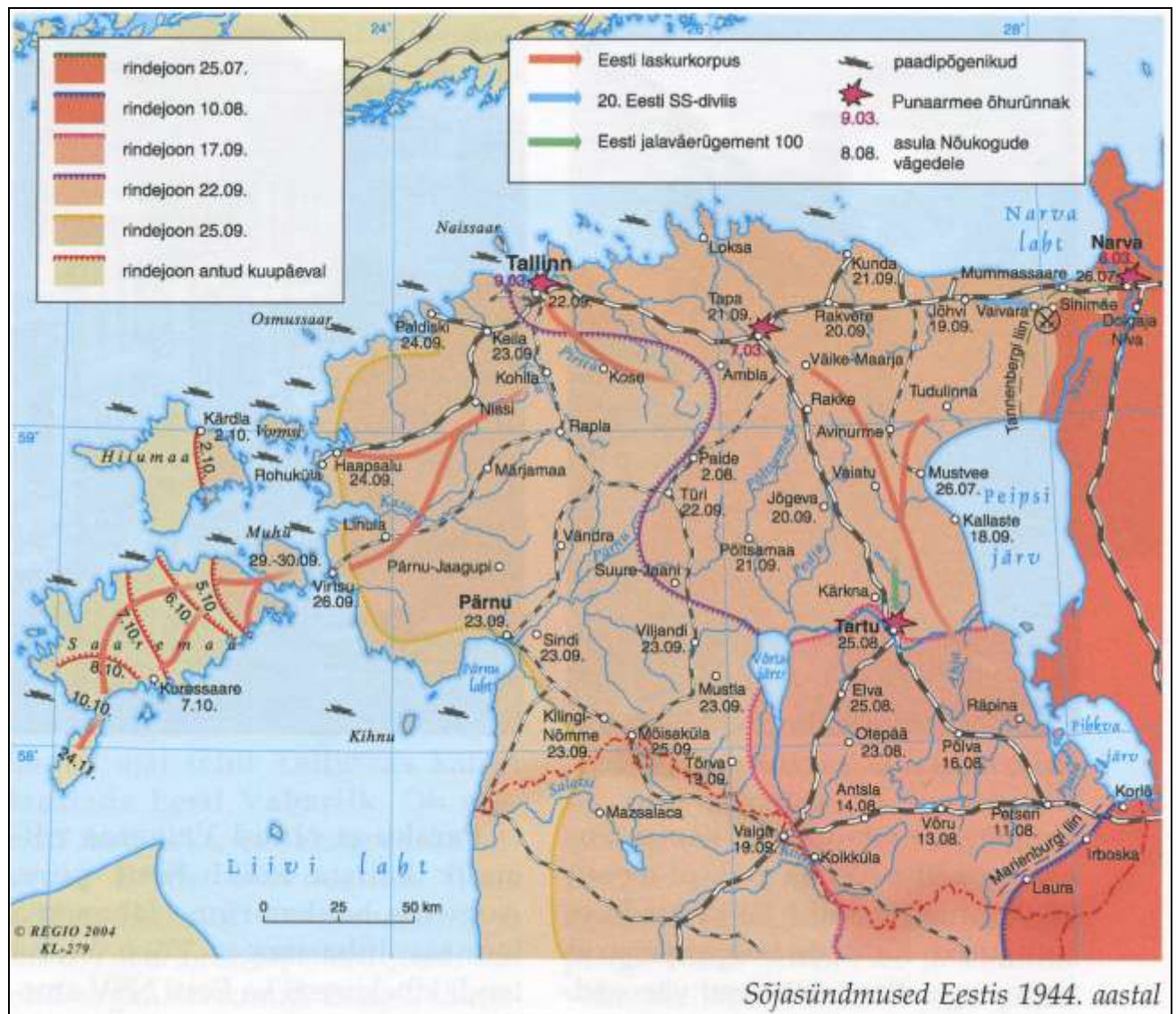

Fig. 73 Tõrva ja Valga taasokupeeriti 19. septembril 1944.a. linna põleng toimus 17. septembril 1944.a.

Fig. 74 Selline võis olla laskepessa ka V-Emajõe kaldal. Foto *Vikipedia*.

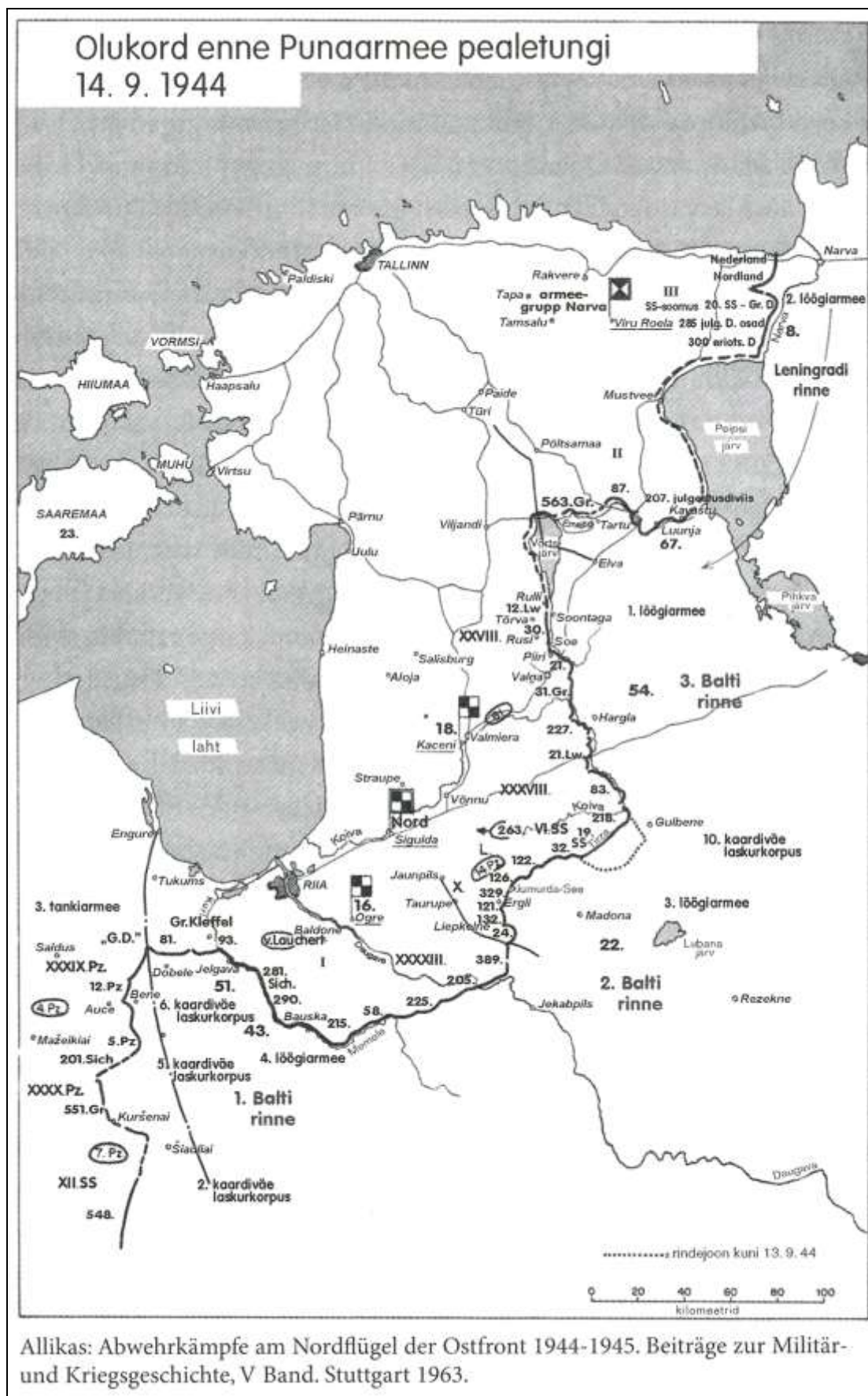

Fig. 75 Rindejoon vahetult enne Saksa väejuhatuse otsust kottijäämise vältmiseks taanduda Narva alt ja Eesti territoorium loovutada. Sel ajal anti tõrvalastele linna idaserval soovitus evakueerida. Nii talitas ka Madise 5 pere ja kõik naabrid.

Hinnatundlik venelane ja kujundusuuendust läbi tegev sakslanna.

Fig. 76 Foto nõukogude võitlejate moraalist Saksamaal, meil toimus sama, ka Tõrva linnas, vt E. Vääri mäletsusi.

Fig. 77 Mõlema okupandi ühistöö tulemusena on Tõrva linna ajalooline ilme pöördumatult muudetud. Vaade Valga tänava suunas linna keskselt teederistmikult 1944.a. septembris. Foto Vikipeediast, originaal tõrvalase Jüri Villemsoni arhiivist, Lugejate tänu linna auväärsele kodanikule väärtusliku foto eest! Näide okupantide poolt hävitatud pärandkultuuriobjektist.

Hitler kaputt – Ivan kommt!

ist, varjendao
ito on anne-
u vägede ju-
esimese klas-

onamlaste

i

DNB) Serbia
innitab oma
e" veergudel
nkumatut ta-
le juhi Tito
et Tito ja
Londonis ja
anud ofensivi
vila langemi-
sügisel. Kuid
na kallist ko-
astu ja pööre
ei lase end
ivas ei taha
i.

et Bulgaaria
peaks Serbia
bolševism ja
sta teineteise
luse protsess
lgaaria rahva
dukab ta olu-
e ning verine.
e ees, nagu
e viisi tegi,
a.

bessiinia

United Pressi
ebast näitab
ia vastu kas-
- ja tehnikka
USA komis-
rida Abessii-
arutada nen-
ng väljavedu

loomest

„Morgontid-
Haaperantas
tsivilisatsioon-
lootsi jätkub.
tuli üle Tor-
ja 837 kari-

e end

a

NB) Ajaleht
et „Pravdas“
is väljendab
sile, on oma
läärgist mõõda
used ei vasta
endastmõiste-
kl faasis säi-
aalse hoiaku.

ootsis

d 12 kohta

(DNB) Rootsi

Suurtükkiväelased positsioonil. Tehakse kindlaks vaenlase patareide positsioon

Härmise ägedusega võitlused Balti rindel

*Tõrva vaenlase kdes. Valga ruumis
tõrjuti vaenlase rünnakud. Dessant
üle Peipsi lõuna pool Mustveed*

Riia, 19. 9. (ON) Meie eesku-
juliku sangarlikkusega võitlevad
võed takistasid ka uue tõrjelahingu
viitendal päeval Balti ruumis enam-
laste poolt kõigi vahenditega taot-
letavat läbimurdu.

Hävitatud vaenlase tankide arv
tõusis 442-ni.

Kuigi ruumis lääne pool Jelgavat
vaenlase tegevus pisut nõrgenes,
toimusid ida pool linna uued viha-
sed võitlused, mille juures enamla-
sed osalt vasturünnakuga tagasi
suruti. Enamlaste uued edasitungid
mõlemal pool Jelgavat tõrjuti. Ühe
Saksa soomusüksuse vastulööök pais-
kas enamlased, kes seejuures kao-
tasid 10 tanki. Dzintvise juures
ida pool tagasi. Üks vaenlase läbi-
murrakatse lääne pool Baldonet
nurjus. Erakordsed rasked võitlused
toimusid kogu päeva ka ruumis
edela pool Vezmuizat; kohalike sis-
semurdude likvideerimine on käi-
mas.

Ruumis lääne pool Madonat püsis
tugev vaenlase surve. Enamlaste
kõrgevad läbimurrakatsed tõrjuti
kohalike sissemurde riivistades
osalt vastulöökidega. Metsamaasti-
kus loode pool Liepkalnet peatati
raskete võitlustes rohkete tankide-
ga Saksa positsioone ründav vaen-
lane. Ta kaotas ainuüksi selles

võitlusruumis 24 tanki. Kirde pool
Ergliit vahetas. Leciue asula kordu-
valt omanikku, kuid võitluste lõppe-
des jäi ta meie kätte.

Ruumis kagu pool Valka jäid mit-
med vaenlase edasitungid. Põhi
Pihkva maanteed tulemusteta. Ida
pool linna edasitungivad vaenlase
üksused tulistati puruks meie võit-
luseelpostide poolt.

Kogu rindel lõuna pool Võrts-
järve jatkasid enamlased tugevate
soomusjõududega oma rünnakuid.
Tõrva linn loovutati.

Põhja pool Tartut arenevad meie
liikumised kavalikult ilma tugeva
vaenlase survega.

Mustveest lõuna pool, Peipsi jär-
ve läänekaldal, viis vaenlane läbi
oma maabumissettevõtte.

Narva rindel ei olnud sunnemat
võitlustegevust.

Lahingulennukid löid ebasoodsast
ilmastikust hoolimata lorduvalt
sekka maaväe võitlustesse ja hävi-
tasid hulk vaenlase tanke ning roh-
kel arvul suurtükke ja granaadi-
heitjaid. Madalrünnakul vaenlase
marsikolonnide vastu tekitasid nad
vaenlasele suuri veriseid kaotusi.
Seniseil andmeil on alla tulistatud
10 vaenlase lennukit, neist kaheksa
õhutõrjepatareide poolt.

Võitluse vaim

Kuidas arenevad võitlused läänerindel

Stokholm, 19. 9. (DNB) Ren-
teri erikirjasaatja Louis Wulf kir-

jala. Pärast oma külastuse otstar-
be teatamist seoti neil silmad. Nii

Fig. 78 EESTI SÕNA, Riia toimetuse sündmustest Tõrvas 19.09.1944.a. Näide ES toimetuse operatiivsest tööst!

Fig. 79 1939/45.a. lennu 7. klassi lõpufoto, kevad 1945. Kirjutajast sõjapõgenik oli Väändrast tagasi koduses koolis. Tagasi oli ka esimese okupatsiooni pioneerijuht, klassijuhataja ja nõukogude võimu esindaja, uue võimu silm ja kõrv, Hili Kuk, kes sügisest Tõrvast lahkus ja asus õpetajana tööle Viljandis, vt Fig. 98. Õpilaste nimistu vt lisaleht.

Fig. 80 Viimane okupatsiooniraha 100 rublane 1947.a. väljalase, esikülg

Fig. 81 Viimane okupatsiooniraha 100 rublane 1961.a. väljalase, tagakülg

1944 ...1990 aastail oli pangandus Eestis tasalülitatud NSV Liidu raha- ja pangandussüsteemi ning keskpang kui institutsioon puudus täielikult.

Nõukogude Liit üritas väga aktiivselt välispankadesse deponeeritud iseseisvusaegse Eesti Panga varasid enda kätte saada, kuid kõik katsed (Rootsi välja arvatud) ebaõnnestusid.

1987.a.andis selgelt märku saabuvast kriisist NSV Liidu majanduses, sh. ka panganduses.

Samal aastal alustati Eesti Panga taastamise ettevalmistamist. 1989.a. novembris lisandus isemajanduspõhimõtete rakendamist Baltimaades tunnustav üleliiduline seadus.

15. detsembril 1989.a. võttis ENSV Ülemnõukogu vastu otsuse Eesti Panga taasasutamisest ning 28. detsembril 1989.a. Eesti NSV pangaseaduse. Eesti Panga presidendiks määrati Rein Otsasson.

Fig. 82 Väljavõte Eesti Panga ajaloost

Fig. 83 Okupatsiooni sümbol, mis valitses Eesti territooriumi järgneval poolsajandil

Poola alustas Katõni massimõrva juurdlust

Poola alustas üleile oma juurdlust Katõni massimõrva asjus, Nõukogude Liidu väed hukkasid 1940. aastal Katõnis kümneid tuhandeid Poola ohvitseere.

Septembris teatasid Venemaa sõjaväeprokurörid, et Katõni massimõrv ei ole sõjaga inimsusvastane kuritegu ja on seetõttu tavalise kriminaalkuriteona aegunud.

Nõukogude julgeolekujõud tapsid umbes 22 000 Poola ohvitseri pärast nende vangistamist 1939. aasta septembris. Okupatsiooniväed tapsid vangid Katõni ja Harkivi metsades.

Sakslased avastasid poolakate massihauad 1943. aastal pärast Saksamaa sissetungi Nõukogude Liitu, kuid Moskva keeldus pikka aega vastutust tapmistest eest endale võtma, väites, et see oli sakslaste kätetöö, vahendab AFP. Nõukogude Liit tunnistas kuritegu alles 1990. aastal. (PM)

Jossif Stalin Repra

Fig. 84 Kui valetad suurte sündmustega, siis valetad kindlasti püüdlukult ka väikestega, näiteks – legend Tõrva „põletamise“ kohta! Vaata tähelepanelikult Tõrva linna kaarti ja tuleta meelde linna majade laastukatused, kuiva ilma, sügistuult läänest ja põlengust pääsenud sümbolhooneid ja -vaevu mõtlema ka ise!

Ära usu hundi juttu, hundil hullud jutud! (Eesti vanasõna)

Fig. 85 Jüri Hansson, Patküla algkooli direktor, koorijuht

Fig. 86 Olga Parts, Patküla algkooli auväärsem õpetaja ajast aega

Mõlemad fotod väljavõtted grupipildist Fig. 59

Fig. 87 Väljavõte Enno Kirti 7. klassi lõpetamise kiituskirjast.
Esitan siinjuures Patküla algkooli 1946.a. lõpetajatele mälestuseks Teie õpetajate allkirjanäidised.
Suurima lugupidamise ja austusega!

R. Tsirnaski KGB toimiku dokumendid:

Fig. 88 V.A. Serov (1910 – 1968) LENIN KUULUTAB VÄLJA NÕUKOGUDE VÕIMU (maal 1962) - varjatud ning avaliku terrorismi ja repressioonide laine kogu riigis! Suurimaid iidoleid pimestatud massile.

Proloog järgnevatel KGB dokumentidele: Miks koostati Reinhold Tsirnaski KGB dokumendid? Kõik sai alguse siitsamast! Vaja oli vallutada kogu maailm ja rajada ülemaailmne kommunistlik diktatuur. Hävitati paljud teisitimõtledjad.

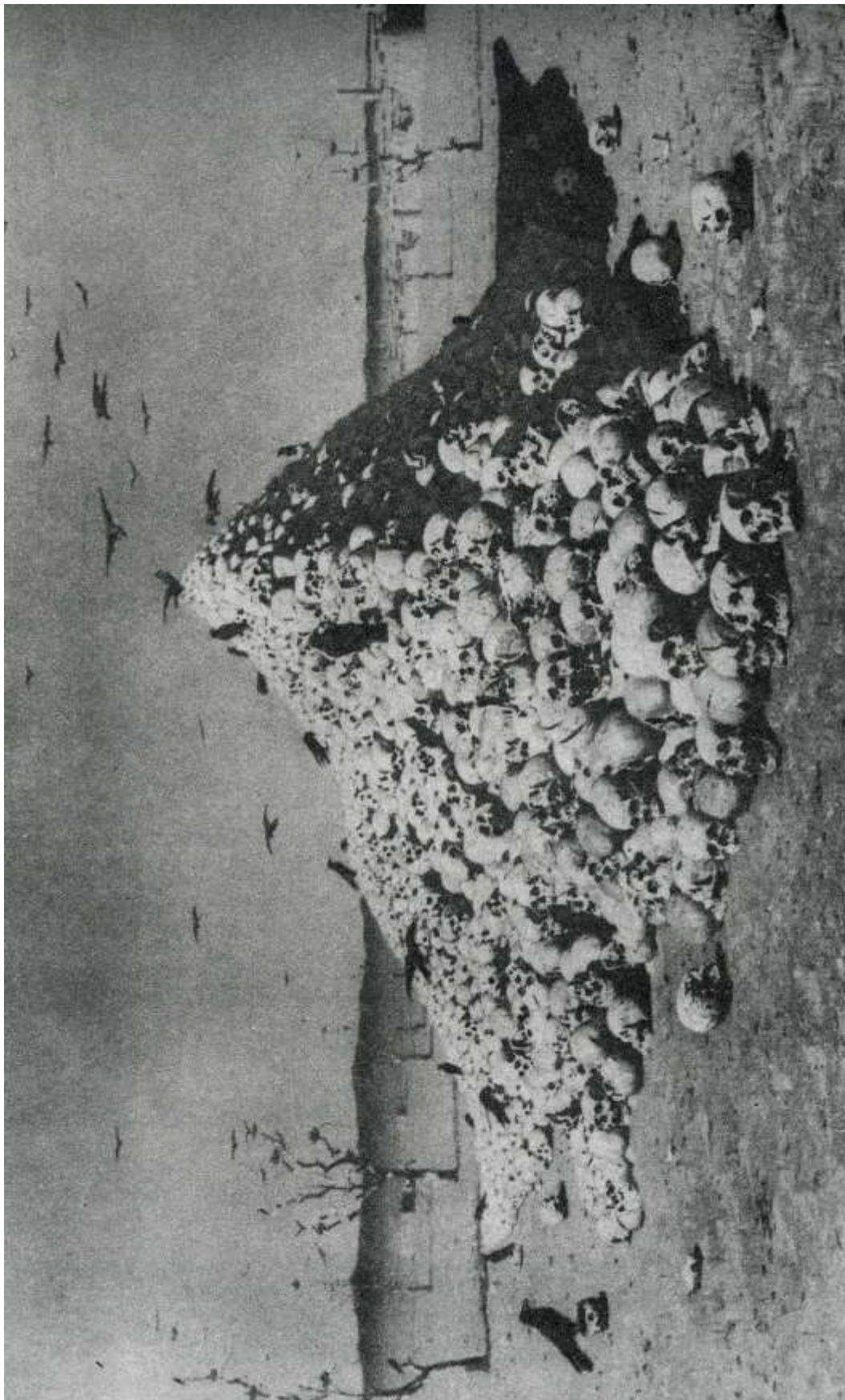

Fig. 89 V.V. Vereschagin (1842 – 1904) SÕJA APOTEOOS (maal 1871) /kr. *apotheosis* – jumalustus, isiku või sündmuse avalik ülistus, valitsejate jumalustus/. Epiloog esitatud KGB dokumentidele. Lenini poolt äljakuulutatud nõukogude võimu tulemusi vaata ka järgnevatel lehekülgedel ja loe kaaskihelkondlase Hendrik Visnapuu luuletusi.

Fig. 90 Sõnadeta! Vaata ka maali eelmisel leheküljel!

Fig. 91 Kes oli sellise kaose peasüüdlane? Millisele otsusele jõuad, sellest on näha, kas oled möödunud ajaloosündmustest aru saanud ja kas ise või sinu vanemad on olnud ohvrite seas.

a-kolort-
tundub
sena.
ste grup-
iseid, lee-
ed.
dee eba-
ei ole ka
elgitanud
siin sau-
või min-
oletada
võl'i on
e. Hästi
värvides
ehnikaga
istuv ja
määr-
eis maa-
ormitun-
interjäär
abineeri-
käsitatud
ven. See
de süra,
kusas,
i. Talu-
Nymmanle
dekora-
arvisära-
lige. On-
on lähte-
dased R.
u tagasi-
vorm on
est mee-
l ja lop-
läbi vii-
Prangli
motiivid
duse, li-
e „Isa
neeritud
ete osas
ollaldast
ja „Fo-
antud ja
t laata.
adaseits-
lahendu-
veel ka-
visand-
mõnini-
ske, Hili
R. Krii-
sieme J.
kom-
roheli-
graafilisi
n lelame
e ja il-
formaa-
paberile
asti raa-
eks esi-
tuuri —
ersed ja
ilusad
sena.
veel S.
mis kar-
ja akti-
lval“ on
undatud
oma su-
toeb ta
lelame
— ak-
kerasa-
Rääguit,
el esita-
v. 1941

deid. Pühade ajal on reetee lõpuks
kindlaks muutunud ja talveveed
täide hoogu püüdnud. Päevastõdames
seitsis tullakse päetõppa, üteldak-
se ikkagi tere — peretõde. Peale
on tulnud perehaiselt püüa otsima.

Sama
jälle gl-
sele ma-
nõelal p-
poles sa-
pääva-
Suures
rätsep J.
Heameel-
les väike
kab per-
Värsti
Mehed
des saab
sa karge
sõnniku
kõnet
peab sel-
sulane
ja omav-
kuda tñ
rätsep ja
sed valm-
plaamile.
jüädagi,
juhtuks
see talle
Rätsep
Tema v-
sulase j-
mille ma-
semalt. E-
sob selik-
õiget na-
rub ta
kuuldes
sellisesse
rustab v-
tunud. A-
seletama,
väljast t-
kides ise
Pereme-
ja sallib
riku maa
põhitõdes
vutunud
see lühik-
vaja tall-
märk õh-
misest, K-
nende ko-
kui me-
alata ene-
mineku
Peagi
kars nia
üks val-
mida üle
märkama
Meespõlv
kaiteb
oma vä-
rändaja
peaks sel-
peretõde
tema tar-
*) Leiva
Teat
Heute.
Abend.
stige Wilt-
den Haupt
Prin Hall-
„Traviata“

HENRIK VISNAPUU

Üle värskete kalmuküngaste

Üle värskete kalmuküngaste
nutad kummargili, kodumaa.
Veel äsja all veretavate kangaste
surmale vastu sammusid sa.

Aeg on hõiganud su üle ahastust
ning pannud täid su selga
ja seitse viletsust su külje alla.
Nüüd oled sa näinud lahastust,
su värvad on tõngat tuulte valla.
Kas müed,
ma ei salga,
mul oli su pärast üpris kitsas käes.

Su taga on tuhandeid kalmukünkaid
ja su hingel
ei ole ühtki varjupaika
tõmbtuules viiges.

Pärjad kuuseokstest ja reburikast
ehivad omaste hauarünkaid.
Sa ei saa vist ilalgi teada
sadadele neist
kuhu ristil seada.
Tuhas ja varemeis on kodud ja majad.
Nõnda on igapähe meist
selsinasel kurjal ajal.

Kuid kas siin eestlaste maal
ei ole tuhandeid aastaid
ikka uuesti tapet ja ristet;
aga ometi taas
on tõusnud uued malevad
ja kerkinud vastsed hotned valevad?

Tõuse siis värskete haudade mant,
murelik Maarjamaa,
igivõitleva südamega!
Ega
muud pole meile siin ant,
kui võidelda maa ja vabaduse eest
ja tõsta nagu toona
uuesti hooned
tule ja tuha seest,
paana mõõgale ja adrale käed
ning künda põllud, mis sööti jäet.

Üle värskete kalmuküngaste
kummarda harduses pää,
Eestimaa.
ja üle langenute hauarüngaste
astu
uljasti vastu
valgusele
ja vabadusele.
Aja tuules ja tormis seisma jää!

29. 12. 41

**Kunsti müüginäituse suur
edu**

**JÕULUEELNE KUNSTI-
TEOSTE MÜÜGIKAUPLUS
TARTUS**

Fig. 92 Väljavõte EESTI SÕNA 30.12.1941 nr 20, autor sünnipärane helmelane

hi. ganisatsiooni tegevus ja teda kavatseva kujutelu (bolševike) 8. veebruaril usuvastase miselt: kannatlikku propagandat ja õpilaste stasele tööle teadlased, mid jne. Par d organiseer kaadri ette- rimist semi- kogemuste korraldatud s tuleb hoo- nete solva- solvamised ase veskile." propagandas ele ja noor- aganda ka- ruks kõrval- nedas kokku- dele ja agro- ja ülalpeeta- d pidid hak- ti kulul, ette propaganda a propagan- ari asetäitja emete värba- gusse riigi- Selleks said dade juhata- mssariaadist oviavalduste k. Liidus te- nalasalgajate olude jaoks eks, nimetati nult usuvas- õne aja pä- muutunud jate liidu" utuste anet- a pealekäi- astunud usu- kati vaatama isikuile, kes istliku korra uleb seetõttu ioonis", sel-	võistluse" korras. Ihaldatava nime kand- jaks jäid Tallinnas kaks käitist: Põhja Surmarongiga vastu teadmatusele Masendavaid pilte eestlaste loomavagunisse laadimisest Pukas Oli 13. juuni õhtu, kui hakati tooma Puka raudteejaama loomavaguneid, mil- lede akende ees olid tugevad trellid, va- guneis laudnarid ning põranda sees üm- margune auk. Kuna meie inimesed va- rem selliseid inimeste transportvahn- deid polnud näinud, siis ei almanud ka keegi, milleks need vagunid toodi. Üldine arvamine oli, et nendega viiakse puna- väelased Tõrvast minema, kuid siiski oletasid üksikud halvemat. Paljud ei saanud selle öö jooksul und silma ja oli neidki, kes kadusid võssa ja sellega ka kütitudamiast pääsid. 14. juuni varahommikul, kui idatäevas löi punetama, aeti inimesed suure müra ja ähvardustega voodist, SARK-i käsila- sed ja kohalikud kommunistid otsisid korteri läbi, anti kümme minutit aega oma hädavarvilisemate esemete pakkimi- seks ja inimesed viidi tääkide vahel va- guneisse, seal lahutati naised ning lapa- sed meestest, ja polnud nende asi, kuhu jäid kaasavõetud esemed või toiduained, vagunite juures neid enam jagada ei tohtinud. Hommiku saabudes hakkas Pukka vee- rema veoautosid maalt ja omnibusi, mis olid inimesi täis kiilunud, püssimehed ümber. Selgus, et kogu Valga- ja Vil- jandimaa omnibused olid rakendatud inimeste veoks, sest ka Viljandi maa- les juudiliste pettusvõtetega koosta- tud põhiseaduse-värdjas, kõneldakse kodanike südametunnistuse-vabadu- sest, mille kindlustamiseks „kõigil kodanikel on usukultuste toimetamise vabadus ja usuvastase propaganda vabadus“. Jah, usukombeid ja -talitusi tohtis täita, otsest takistust ei olnud. Aga kui arvesse võtta, et kirikud pidid elektrivoolu eest maksuma 5 rubla kilovatt-tunnist ja et vaimulike ette- teaduskonna likvideerimise tõttu või- malus, siis on selge, et kirikuelul praegusel kujul olnuks varem või hiljem lõpp ja kirikud oleksid muu- detud laoruumideks või hobustetalli- deks, nagu see on sündinud Nõuk. Liidu teistes osades.	tellidki ja saatsid oma saadusi turule teisedki käitised. konna ja linna inimesed veeti Pukka kokku. Pukka veeres sõidukeid vahetpidamata. Kurb oli vaadata neis olijaid. Seal oli neid rinnalastest kuni vanade raukadeni. Seal oli meie intelligentsi ja lihtsaid ta- luinimesi ning töölisi. Kellelegi ei antud armu. Väikesed sülelapsed ja seitsme- kaheksakümneaastased raugad olid kom- munismile niisama kardetavad kui iga jõuline inimene. Sõidukeist tuubiti nad vaguneisse nagu kardetavad kurjategijad, keit inimõigused on võetud. Ja nii kestis see inimeste vedamine kuni 15. juuni hommiku kella 10-ni, siis oli lõpp: 25 va- gunit oli inimesi puupüsti täis tuubitud. Kuna paljusid ei saadud kätte, siis jäi kaks vagunit veel tühjaks, — plaani ei suudetud täita 100-protsendiliselt. Vagunite lähedusse ei lastud kedagi, püssimehed lubasid iga läheneja kaasa viia. Ka eamal maanteel ei tohtinud seisma jääda. Inimesed vaguneis vaa- tasid kurvalt aknatrellide vahelt välja, paljud neist nägid oma kodumaad kind- jasti viimset korda. Vanad haiged in- mesed, kes kisti oma kodudest välja, ei tähunud seda kohutavat olamust. Juba teel Viljandist Puka jaama suri viljand- lane Kuben, kes oli ligi 80 aastat vana. Mitmed raugad langesid arreteerijate ees põlvili ja palusid, et neid surmataks sa- mas; milleks neid vedada surema kau- gele! Nagu rongidelt mahaheidetud kir- jadest selgub, suridki paljud vintsutavas sõidus esimese nädala jooksul. Kõige täbaram oli lugu aga väikeste lastega, kellede kannatusi ei saa keegi sõnul seletada. Igal eestlaseil valgusid pisarad silma, kui rong 15. juunil kella 12 ajal hakkas Pukast liikuma Valga suunas. Ta oli täis tuksuvate südametega eestlasi, kuid näis surmarongina, kust suletud uste ta- gant igauks püüdis pilku heita välja trellide vahelt, et vahest viimset korda näha oma kallist kodukohta. See kommunistlik vägivallategu meie eestlaste kallal tekitas igauhes suurimat vaenu kommunistide vastu. See süütas paljudes eestlastes kättemaksutulukese ja see süübus igale mällu julmima teona bolševistliku terrori kestel. L. J.	artell oli m võtnud „Risti vete töölised nime „Puusär Nüüd on k vabad ja iga isiklike võime Jõuluvä 23. de 2. Haridusdire gab jõuluvah kutsekoolides päev on koo algavad kool Jõuluks õpila Kõll antakse dava edasijõ neile õpilasil tanud teistes Tänavuse ä lõpeb tuleva antakse õpila mise hinnet esimene pool Samal päeval lide õpilased „Jossif eestlas „Jossif Sta biliseeritud r dasime kolr täienes veel võimud tegi pääsmute hulg sünd. 1906. sünd. 1901. — sünd. 190 Kõnka — sū Tallinna ut Tallinna-Ha uutesse ruun taja. sekre maksuinspekt riigitulude ir Maksuinspekt vasti tempel -ettevõtteilt riigitulude käibemaks n ratiivseilt ja võetavad ma
„Võitmatu punaarmee“ valvab... Hommikul kell kümme tulime rahuli-		Ehtasime lümeonni. Suuskadest tegime pingi ja põranda, suusakeppidest ja voodilinadest katuse ja heitsime siis ma-	suunda sinna kaugel vilku mus oli lihts

Fig. 93 Väljavõte EESTI SÕNA 12.12.1941 nr

Fig. 94 Väljavõtte EESTI SÕNA 3. 12.1941 nr 1

Fig. 95 Patküla algkooli 1939/1946.a. lennu õpilaste, noorkotkaste Enno Luiga ja Enno Kirti (vt Fig. 3 ja 34) poolt algatatud sõjaohvrite-gümnaasiumi õpilaste mälestustahvel Tõrva gümnaasiumi fuajees. Täname kõiki kaasaaitajaid ja kaasamõtlejaid ning koolijuhti.

Fig. 96 Heade õpetajate Valli ja Juri Hanssoni kalmud

Fig. 97 Olga Partsi ja teiste tuntud tõrvalaste puhkepaik

Fig. 98 Fotol keskel Patküla algkooli 1940/41.a. 2. ja 1945/46.a. lennu 7. klassi juhataja, pioneeri ja komsomolijuht, nõukogude võimu silm ja kõrv, Heli Kukk. 1946 – 1952.a. Viljandi 1. Keskkooli (tütarlastekool) ajalooõpetaja ja õppealajuhataja, aastal 1963 Viljandi 3. 8-klassilise kooli ajalooõpetaja ja õppealajuhataja ning EKP XIV kongressi delegaat.

Fig. 99 Nõukogude okupatsiooni tüütu tunnus, kõigest oli puudus. Suurimaks väärtuseks oli tutvus „vajalikus“ sfäär

Fig. 100 Jälle oleme iseseisvas Eesti Vabariigis!

Fig. 101 Eesti ajutine rahatäht, nn TARTU RAHA mida paljud teist ei ole näinud ega käes hoidnud. Nii ajutine, et isegi trükk ja lõige ei ole korrektne. Eesti jaoks ilmselgelt uue ajastu alguse märk

Fig. 102 Ühekroonine Eesti oma raha, esi- ja tagakül

Fig. 103 Viiesajakroonine Eesti oma raha, iseseisvuse tunnustusdokument. Praegu juba pärandkultuuri objekt. Esikülg.

JÄRELLUGU

Fig. 104 Ära unusta mind! Mina olen mälestuspõllul üksi ja meenutan kõiki Teid nii, nagu mäletan, püüan olla õiglane ja aus!

245 a. Patküla kooli asutamisest

Fig. 105 Alljärgnevalt Patküla algkooli vilistlaste meenutused ja tervitused juubeliaktusel:

Eduard Vääri

Koolipoisina Patküla algkoolis aastail 1934...1940

(Väljavõte almanahhist „230 aastat Patküla Kooli“, 1997, lk 31 – 35. Koostaja peab vajalikuks hea loo kordamist, kus juttu õpetajatest ja Tõrva elust)

Kui ma emaga 1. septembril 1934.a. koolimajja jõudsin, oli tund juba alanud. Meid võttis vastu direktor Reinhold Tsirnask, kes juhatas ka klassi, mille uksel mind anti üla klassijuhataja Olga Partsile. Lugeda ma ei osanud, mõnda tähte tundsin. Klassiruum oli vasakus tiivas trepi juures põhja pool. Õpilasi oli väga palju, sest koos olid esimene ja teine klass, nagu hiljem selgus. Mul ei olnud ühtegi tuttavat, väga sõbralik õpetaja pani mind ühe poisi kõrvale istuma, see poiss oli kooliasjadest teadlik. Esimeses tunnis sain teada, et vastamisel tuleb püsti tõusta, et tuleb kätt tõsta ja ei tohi klassist välja minna ega klassis jalutada. Siiski juhtus, et õpetaja kutsus teadlikumad tahvli arve, st numbreid kirjutama. Igaüks kirjutas kümneni. Mina aga oskasin poolsalaja tahvli juurde pääseda ja kirjutasin üle kahekümne viie, enne kui õpetaja märkas ja mind kiites kohale saatis. Mäletan, et numbrid läksid järjest kõrgemale ja muutusid väiksemaks. See oli minu esimene kokkupuutumine klassitahvli ja kriidiga. Need on olnud minu töövahendid tänaseni.

Meie perekond kolis 1931. aastal Valgutast Tõrva ja ma rääkisin tartu murret, kirjakeelt ma ei osanud, selle õppisin koolis. Tõrva oli tookord 3000 elanikuga väikelinn, milles oli kõik vajalik olemas. Oli vilgas seltsielu, sporditegevus, mõnda aega ilmus oma ajalehtki, kees poliitiline võitlus, pühitseti paraadiga riiklikke tähtpäevi, kirikud ja palvemajad tegutsesid. Kooli tänav oli Tõrva linna ja Patküla valla Kangro küla piiriks, vanaisa maja oli Patküla valla poolsel tänavapoolel, mistõttu pidin minema Patküla kooli. Juhtus nii, et just see kool oli kõrgetasemeline, nii et linna prominendid panid oma lapsed just Patküla algkooli. Kuigi pidid seetõttu maksma õppemaksu.

Varsti selgus, et minu pinginaabriks oli Helme tee äärest Leo Parts, klassijuhataja lähidane sugulane. Istusime kõrvuti neli aastat. Sõja ajal põgenes välismaale, temast sai USA-s nimekas keemik ja meie oleme mitmel korral kohtunud tema kodumaa-küllastuste ajal. Esimesest klassist on meelde jäänud veel kesklinna kaupmehe temperamentne poeg Vigo Beerenstrauch (hiljem Avaro), kes küüditati 1941.a. Siberisse. Sealsetest vintsutustest muserdatuna ei kodunenud ta enam Eestis ja läks vabatahtlikult tagasi Siberisse. Tema lähedal istus Koorküla poolt pärit Heino Puhvel, kes teisest klassist läks õppima mujale ja lõpetas Valga keskkooli. Temaga olime kõrvuti Tartu ülikoolis eesti filoloogia osakonnas. Praegu on ta üldtunnustatud kirjandusteadlane ning kirjanik (varemini avaldanud novellikogusid Mart Kalda nime all). Olid veel maapoisid Alfred Mahlapuu Mikult (sai sõjas surma), Olev Ritsson (suri möödunud aastal Rootsis), Herbert Sepp (kadus silmapiirilt pärast kooli lõpetamist). Tütarlastest on meelde jäänud kaunitarid Heljo Kuuse (küüditati Siberisse), oli 1960. aastail Tartu I keskkoolis asjaajaja (olin samas koolis tunnitaskuga õpetaja), Helme Tõevere (teisest klassist jätkas Amblas). Tema õppis saksa filoloogiat ja temast sai nõudlik saksa keele õppejõud ülikoolis. Suri mõne aasta eest. Silme ees on veel mitmeid, kõrvus kajab nimesidki kuid pole tahtmist dokumentidest otsida, kooli kroonikas on kõik nagunii olemas. (Toimetaja – kooli arhiiv hävitati!)

Esialgu me ei saanudki aru, et on tegemist liitklassiga. Aegamööda taipasime, et üks klass tegi iseseisvat tööd sel ajal, kui õpetaja teise klassiga ainet käsitles või harjutusi kontrollis. Vist oli see viimane liitklass, meie järel sai Patküla kool kuus klassi.

Aastad ja klassid möödusid, õpilasi lahkus ja tuli juurde. Oli neid, kes istusid samas klassis mitu aastat ja siis lahkusid koolist, oli ka neid, kes visati välja. On meeles, kui hommikusel kogunemisel teatati vargusest ja poiss sealsamas välja visati. Vargus oli tol ajal ühiskondlik pahe, mida mõisteti hukka, mitte au ja uhkuse asi nagu praeguses riigis.

Meenutagem õpetajaid. Koolijuhataja Reinhold Tsirnask (varamalt Zirnask) oli range koolimees, kelle abikaasa Helene oli sünninimega Pehme. Perekond elas koolimaja Kiriku tänava poolses otsas ja uks avanes ka õpetajate tuppa. Juhataja oli autoriteetne ja range, kuid häda korral võis temalt alati abi saada. Et olin pärit pooltöötute perest, siis sain märkamatuult õppenõukogu poolt määratud toetusi. Ilmnes, et rühkisin õppimises üha ettepoole ja varsti tahtsid kõik prominentsed poisid minuga istuda. Oma teadmisi ma ei varjanud ja jagasin neid nii vaheajal kui tundides hädalistele. Küllap klassijuhataja Olga Parts oli ka osaline, et sain toetusi. Minuga samas klassis oli legendaarne Helme Tõrva kultuuritegelase ja koolimehe Jüri Hanssoni keskmine poeg Vello. Tema organiseeris

igasuguseid üritusi oma kambale. Hanssonid elasid Viljandi tänaval, maja kuulub praegu järglastele. Käidi Tussi metsas käbisõda pidamas, Helme kantsi koobastes ronimas, linnakooli poistega kavisõda pidamas jm. Viieandast klassist istusime ühes pingis ja jätkasime keskkoolis kuni tema minekuni sõjaväkke ja välismaale. Praegu elab ta Kanadas ja on insenerina juhtinud suuri firmasid.

Õppimine läks oma rada ja selle kirjeldamine oleks tüütu. Siiski tahan märkida, et viieandast klassis kuulsin esimest korda liivlastest ja liivi keelest seoses hõimuliikumise ja raha kogumisega Liivi rahvamaja jaoks. Olin annetamises osaline ja aegade jooksul sai minust kõige põhjalikum ja pikaajalisem liivi keele uurija ning liivi keele doktor (esimene Eestis).

Koolis oli noorkotkaste organisatsioon, millesse kuulusin. On mees koondusigi ja õpitud tarkusi. Lubasime oma töötustes kaitsta Eesti riiki ja rahvast. Täna tunnen südames valu, kui meenutan vanakotka Reinhold Tsirnaski masinkirjas din-formaadi poolele lehele kirjutatud (minu mälu järgi taastatud) lauset: „Seoses olukordade muutumisega oled vabastatud kõikidest noorkotkana antud töötustest“. All oli vanakotka nimi ja allkiri. Teadsin, et ta oli sunnitud sellise teate saatma. Pean tunnistama, et mina ja paljud teised ei täitnud vanakotka seda soovitusi. Mitmed sõdisid aasta pärast rinnetel Eesti eest, mina teaduses, ilma et ma kunagi oleks iseseisvusest loobunud või anastajate poliitilistesse organisatsioonidesse kuulunud.

Kuidagipidi sattusin ka Noorte Kristlikku Ühingu (NMKÜ), ilma et mul oleks usulisi veendumusi. Patküla algkoolis ei peetud seda soovitavaks ja Vigo Avaro mingi segase ettevõtmise ja taksosõidu pärast pidime terve nädala mitu tundi õhtupoolikul koolis seina ääres seisma.

Koolijuhataja Tsirnask küüditati niisiis 14. juunil 1941.a., eraldati perekonnast ja hukati nagu teisedki eesti mehed.

Jüri Hansson (1888 – 1982) elas kõrge vanuseni, oli minu sõber ja andis mulle kasutada omi käsikirjalisi mälestusi ja luuletusi. Olen neid avaldanud „Mulkida Almanahhis“ (nr-d 4, 6, 7). Elu lõpu veetis ta tütre Virve juures Järvakandis.

Olga Parts juhatas meie klassi lõpetamiseni. Ta oli nii õpetaja kui meie kõikide ema, kes hoolitses märkamatu õppimise, käitumise, rõivastuse kui söömise eest. Klassis olid ülekaalus poisid heade lauluhäältega, õpetaja ise ei pidanud viisi. Kord läksime jälle rivis Räämemäele ja pöörasime kõvasti „Kui ma alles noor veel olin, umma-umma-aa...“ Õpetaja segas ruttu muu jutuga laulu ära nii, et see jäi pooleli. Hiljem rääkis ta, et oli sellist laulu kuulnud esimest korda, õhtul lasknud õepojal Vigol sõnad ette lugeda. Et tegemist ei olnud rumala lauluga, küsis ta järgmisel korral süütult: Kas te täna „Umma-umma“ ei laula?“ Meie muidugi pöörasime nii, et laul kõlas. Olga Parts elas kõrge eani, viimased eluaastad Hellenurmes õetütrega Estri juures. Sünnipäeval käisime tal külas, korra tõime Tartusse silmaarsti juurde. Olga Partsist ja Jüri Hanssonist kirjutasin loo „Nõukogude Õpetajas“ ja meenutasin nende teeneid Tõrva-Helme haridusel.

Esimesest klassist peale õpetas meid ka Ida Siilak, kelle abielunimeks sai peagi Kaigas. Koos Olga Partsiga lavastasid nad pühadeks näidendeid, mida kanti ette õpilaste ja lastevanemate ühistel pidudel. Mul ei olnud mingit edu ja võin puhtast südamest kinnitada, et ma ei ole paljudest kiusamistest hoolimata enam kunagi näidendites mänginud.

Mõnede õpetajate nimed tulevad vaid ähmaselt meelde, õpetajate näod ja nende tunnid küll: Koni, Saar, Merimaa, Ostrat. Võibolla on neist mõni eluski. Tean aga, et elus on uue nime all Ida Siilak-Kaigas, nüüdne kodu Ameerikas.

Patküla algkoolis õpetati lapsi targaks saama, kuid ka kodu- ja kodumaa-armastust. Kõik algas koolist ja selle ümbrusest. Käidi keldudega Räämemäel, siis Tantsumäel, Helme kantsis ja orjakivi juures. Pikemad sõidud olid Otepäele ja lõpetamise kevadel 1940.a. Kirde-Eestisse. Mees on kaunis Jõhvi, kus meid võttis vastu Tõrvast väljasaadetud legendaarne Mari Kull, Kohtla Järve maa-alune põlevkivikaevandus, kust jäi kaastunne hobustele, kes kunagi ei saanud enam maa peale hingama rohu lõhna. Oru lossis, kus sõdurpoiss viitas kelmikalt koopale, millese vilkamad kohe tormasid, märkamata, et selles oli puhas vesi. Pühitsa kloostri, imeilusas Narvas ja Narva-Jõesuus. Vähe oli neid, kes võivad veel Kirde-Eesti ilu meenutada ja olnud võrrelda sõja- ja küüditamiskoleedustele järgnenuga. Idast tunud võim hävitas ühe osameie ajaloo ja on haaramas praegu nii Narva-tagust kui Petserimaad, et neid muuta igavesti lepa- ja pajuvõsadeks. Iga uus käik Narva kanti kriibib südant.

Meelde on jäänud veel kooliinspektori külaskäik, kui olin teises klassis. Klassijuhataja Parts pidas vajalikuks ütelda, et inspektori nimi on Univer. Alles ülikoolis sain teada, et M. Univer on ka Eesti luuletaja. Kord andis tunde noor ilus sportlik mees, kelleks osutus Vanamõisa perepoeg Boris Mägi. Ta õppis Tartu Õpetajate Seminaris ja andis praktikatunde. Tema vend Enzo oli vanema klassi õpilane keskkoolis siis, kui olin keskkooli esimeses klassis.

1940.a ühel ilusal kevadel oli kuuenda klassi, seega kooli lõpetamine. Olime nii rõõmsad kui kurvad. Koolimaja ees tehti pilte, lubati kohtuda ja kõik olid lubaduste täitumises veendunud. Osa läks keskkooli rasketele vastuvõtueksamitele, teine osa jäi kõrvale keskkooli kõrge õppemaksu tõttu, kolmas osa läks tööle kas taludesse või linna asutustesse. Minul õnnestus keskmiste tulemustega keskkooli sisse saada, üle poole soovijatest jäi välja.

Siis veel ei teadnud, et 17. Juunil alustavad Punaarmee üksused eesti täielikku mehitamist, et 21. juunil tehakse näiline riigipööre. Ka Tõrva turuplatsil oli kolm tanki – sellest Tõrvale piisas, politseinikud olid pandud oma vormis korda pidama.

Aga meie klass ei saanud enam kunagi kokku.

Eduard Väari

70 aastat Kalevipoega. Kas Kalevipoeg jõuab lõpuks koju, (Kultuur ja Elu, 3, 2003)

Õppisin aastatel 1934 – 1940 Tõrva linnas Patküla algkoolis, mis teadaolevalt on asutatud 1767.a. (Tõrva linnavalitsuse haridusosakonna otsusega suletakse kuulsa minevikuga kool 1. septembrist 2003.a.). Õpetajateks olid seminaridest tulnud noorte kõrval silmapaistvad haridus- ja kultuuritegelased Jüri Hansson, Olga Parts ja Reinhold Tsirnask. Lisaks õppimisele oli tähtsal kohal rahvuslik kasvatus, mis algas looduse tundmaõppimisest õppekäikudel: igal kevadel-sügisel järjest kaugemale. Ajaloo- ja kodulootundides oli juttu ka Kalevipojast ja tema tegudest, võitlusest Sarviku ja sortsidega. Mitmel kevadel viisid õppekäigud meid Helme lossivaremetele, terviseallikatele ja koobastesse ehk urgudesse. Lossi varemete lähedal algavad valges liivakivis käigud, millest üks pidi avanema Viljandis, teine pooleteise kilomeetri kaugusel Pokardi orus. Koobaste, allikate, varemete jm kohta oli õpetaja Olga Partsil jutustada palju muistendeid. Pärast sõda avaldatud Mulkide Almanahhis (O. Parts, Kohalikke muistendeid... Mulkida Almanahh, Tartu, 1994). Muistendid Vanapaganast ja urgudest tekitasid meis veendumuse, et ka Kalevipoeg on käinud Helme koobastes, on ju lisaks Vanakurja vatsale, urgudes suur kirikutaoline ruum. Hiljem ülikoolis õppides kuulsingi et Kreutzwald on pörguskäikude laulude loomisel kasutanud Helme koobaste muistendeid.

Olime endile loonud kujutluse Kalevipojast kui üliinimlikult suurest kangelasest, kuid samas tekkis küsimus, kuidas Kalevipoeg ja Sarvik mahtusid madalatesse koobastesse. Õpetaja Parts arvas, et vanasti võisid käigud olla palju kõrgemad ja sügavamad. Talvel oli keegi klassikaaslane aga toonud kaasa „Kalevipoja“ juubeliväljaande (Fr. R. Kreutzwald, Kalevipoeg. Üks ennemuistne jutt kahekümnes laulus, Tartu 1935, viies trükk). Olime vaadanud imetlusega Kristjan Raua sõejoonistusi ja Hando Mugasto puugravüüre ning saanud ettekujutuse Kalevipoja suuruse kohta (tütarlapsi me arutlusse ei pühendanud). Veelgi mõjuvamad olid XI laulu värsid 169 – 180 (viimased kolm on kõlbelistel kaalutlustel „Kalevipoja“ 1951.a. trükist kustutatud):

*„Sortsi poja puhumine
Puistab lained pilla palla
Vetekiigel veeremaie,
Kus nad kõrgel kerkisivad
Vahus mehe reite vastu.
Naerdes lainekest nalja,
Möllamise mägikesta
Hüüab Kalevite poega:
„Oi, oi! Vaata oidukesta!
Kipub kastma kellukesta!
Toho, toho, Peipsi lomp!
Tahad tõusta mehe tilli?“*

Nendest selgus meile ikkagi, et Helme urgudesse ei mahtunud Kalevipoeg ega Sarvik-taat.

Järgnenud iseseisvuse kaotus, õppimine teises koolis ja sõjaaeg ei andnud Kalevipojast lisateadmisi. Patküla algkoolist saadud teadmised ja veendumused on mul aidanud jääda iseendaks tänaseni.

Fig. 106. Patküla algkooli ja Tõrva gümnaasiumi vilistlased ja abituredid: vasakult Vello Haas, Valdeko Pastarus, Eduard Vääri ja Endel Madisson

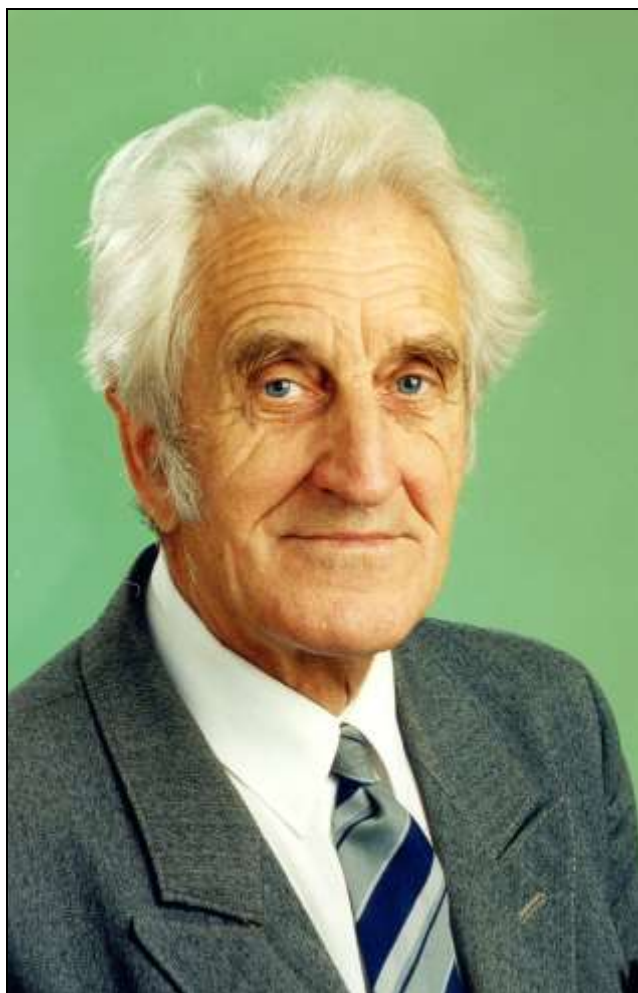

Fig. 107 Eduard Vääri - Patküla algkooli ja Tõrva Gümnaasiumi üks väarikamaid ja tunnustamaid vilistlasi

Fig. 108 Eduard Vääri perekond ja õed (Patküla algkooli ja Tõrva gümnaasiumi vilistlased): vasakult õde Koidula, ees tütre Haale ja Mairit, taga Eduard, abikaasa Reet ja õde Eha

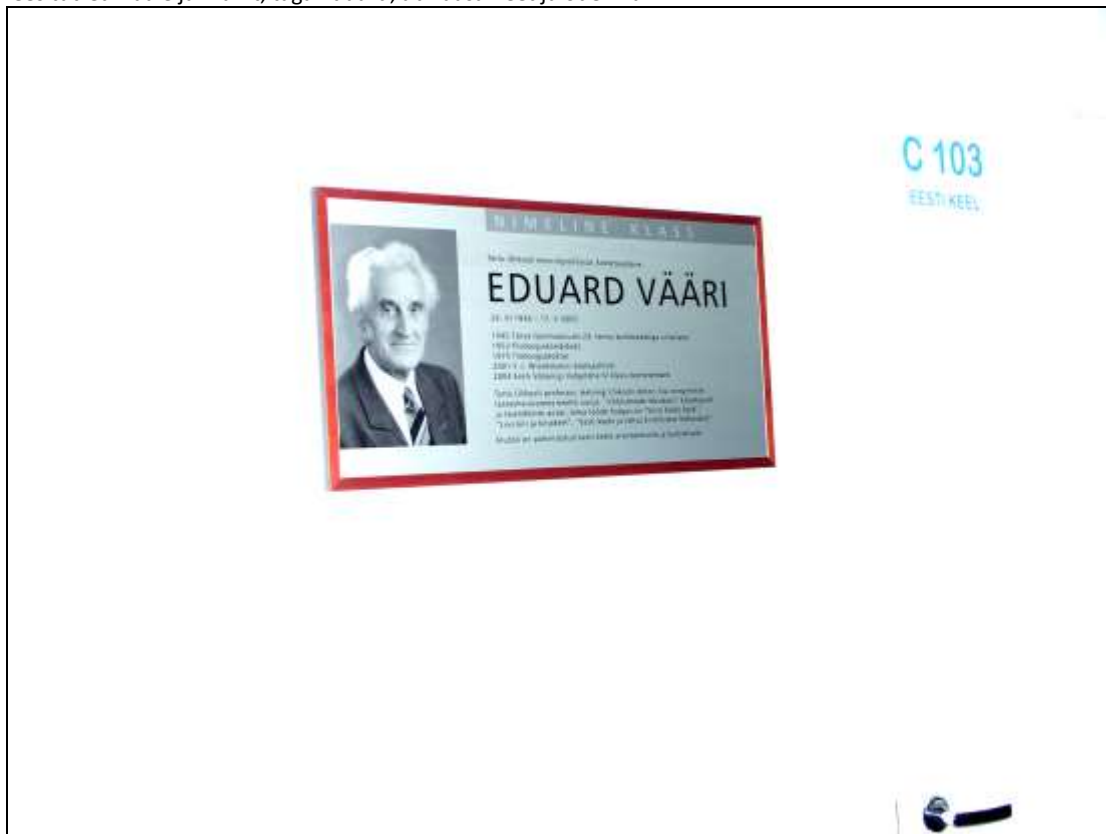

Fig. 109 Patküla algkooli 1939/1946.a. lennu gümnaasiumis jätkanud ja Tõrva gümnaasiumi 28. lennu initsiatiivil tehtud ettepaneku alusel rajati EDUARD VÄÄRI nimeline eesti keele klass – C 103 – haara link ja ava uks hea emakeele omandamiseks!

Sama initsiatiivgrupi aktiivi poolt koostati 2005.a. almanahh „EDUARD VÄÄRI Valik artikleid ja bibliograafiline ülevaade“, Almanahhiga saate tutvuda Tõrva gümnaasiumi raamatukogus.

Paul-Olev Mõtsküla

Ärgem rääkigem matustest!

Väljavõte almanahhist „235 aastat Patküla Kooli“, 2002, lk 22 – 23. (Koostaja peab vajalikuks hea loo kordamist, kus juttu õpetajatest ja Tõrva elust)

Patküla algkooli esimene versta-post pandi paika 57 aastat pärast suurt katku. Tänavu, 58 aastat pärast suuremat tapatalgut, II Maailmasõda, seisame Patküla kooli ilmselt viimase, 235. versta-posti juures.

Oma esimese katuse all, mõisakoolina, aitas Patküla kool Helme kandi lastel udusulgedes tiivakesi lennusuutlikeks kasvatada 72 aastat. Viimane katus, arvestades ka nõukogudeaegset juurdeehitust, on varjanud klassitube 79 aastat. Nende kahe aja vahele mahtuvad koolimaja Kaarlimõisas (19 aastat) ja praeguse Helme valla Soesaadu talus (62 aastat). Kooli esimesest kolmest varjupaigast on alles vaid mälestusvõi vundamendikivid. Paraku ootab, kas varem või hiljem, kõige maise tee minekut ka viimane. Ent mis jääb siis kestma? Mälestused, mõni kaustatäis arhiividokumente, fotosid ning heal juhul ka kuigi palju muuseumieksponaate.

Kas tõesti kaob sel kombel olematusse 235 aastat ühe kooli elu?

Vastuseks sellele küsimusele tahan Patküla kooli kasvandikuna (aastatel 1942...1949) kinnitada: ei kao! Patküla kool jääb elama, kuniks elab Eestimaa, elab Helme, elab Patküla, elab Tõrva. Mitte hoonete või territooriumina, vaid inimestena, kellele isiklikult või kelle esivanematele on Patküla kool olnud helde, kui soovite, lohutav ema (ladina keeli *alma mater*).

Mitte ühegi kooli tõeline tähendus ei peitu klassitube varjavates katustes, klassitubade endi tahmastes seintes või euroremondis. See ei peitu ka võimuritest tarkpeade antud koolinimedes. Nõnda nagu tõeline kodu ei tähenda hoopiski mitte pelgalt eluaset, vaid eeskätt inikmlikkust selle väärt osistes – koduses helluses, armastuses, aga ka nõudlikkuses ja distsipliinis.

Kooli tõelist tähendust on kandnud ja jääb kandma ÕPETAJA.

Patküla kooli ajalukku mahub kooli 114. versta-postist alates nimepidi teadaolevaid õpetajaid 168.

Ja kõik nad, ka need, kelle nimi on haihtunud aegade hämarusse, on andnud oma lastele, kooli lastele, kes enam, kes vähem, seda, milles peitub kooli tõeline tähendus.

Siinkohal lubatagu mul edasi anda tõsiseik, mis kerkis päevavalgele alles tänavu, meie keskkooliklassi (selle põhituumiku moodustavad Patküla kooli kasvandikud) kokkutulekul. Meile meenus, kuidas veel 1945.a. nääripeo juhatas sisse laul, mille esirea moodustavad sõnad: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“. Ning kummaline küll, mitte kedagi ei õpetajatest ega õpilastest ei viidud NKVD-sse ülekuulamisele. Meenus ka see, kuidas me hitlerlik-fašistliku okupatsiooni ajal teise klassi poistena viisime (omast arust õpetajate teadmata) internaadi söögilaualt tasku pistetud leiba linnas **saksa** sõduritest (need olid küll rahvuselt leedulased) valvatud **vene** sõjavangidele. Asta hiljem, stalilik-bolševistliku okupatsiooni ajal kordasime sama. Ainult et siis oli tegemist **vene** keelt rääkivatest sõduritest valvatud **saksa** sõjavangidega. Muidugi ei saa maha vaikida ka seda tõsiasja, et kummagil juhul andsid vangid meile leiva vastu mingeid pisikesi puust või jumal-teab-millest valmistatud nikerdisi. Ja ei maksa arvata, et neil leivaviijatel puudus ettekujutus mõistetest „küüditamine“, „saksa sabarakk“ ja „kinniviimine“. Kummatigi ei mänginud me ei partisane ega metsavendi. Me olime üksnes oma õpetajate Olga Partsi (27 + x)¹, Ida Kaigase (12 + x), Jüri Hanssoni (27) ja teistegi kasvandikud.

Kas eelnimetatud kolm õpetajat on mingid erandid? Laskem pilgul üle käia käesolevas raamatus toodud Patküla koolis õpetanute nimede juures olevast staažiarvudest.

Aino Soots (44), Armilda Veebel (33), Agnes Illak-Ragun (37), Aino Jakobson-Eerma (21), Elsa Rillo (31), Mai Kaasik (36) ja Aado Kaasik (37).

Niisiis, ärgem nukrutsegem ka tänase versta-posti man: kunagi juba elule ärgenud kool elab edasi, kuni on hinges kas või üksainus selles koolis õppinu järglane, iseäranis veel niisugune kool, nagu seda on olnud pea kaks ja pool sajandit tegutsenud Patküla kool.

¹ Arv märgib õpetajastaaži, täht x aga aega, mille võrra see staaž oleks pikenenud, kui seda vägivaldselt poleks pikendatud.

Fig. 110 Paul Olev Mõtsküla, Patküla algkooli ja Tõrva gümnaasiumi vilistlane, literaat, riigikogu liige

Fig. 111 Tõrva 1944.a. 17. septembri põlengu 60. Mälestus-aastapäeva tähistamine Tõrva kirik-kammersaalis.
Vasakult: Enno Kirt, Heljo-Reet Kirt, Paul Olev Mõtsküla ja Endel Ruustal (foto Ilmar Kõverik)

Jaan Treufeldt

Armsad Patküla kooli inimesed

Nii on vist kõige täpsem meid ühiselt nimetada. Oleme kõik endised, nii õpetajad kui ka õpilased, kõik ilma jäänud oma armsast koolist. Meile on jäänud ainult ühised ja samas igaühe isiklikud mälestused sellest paigast, millest on praeguseks järgi ainult tühi koolimaja ja vaikne kooliõu.

Kooli ju enam ei ole. Seetõttu ei tea ma, mis on õigem - kas õnnitleda teid Patküla kooli 245. aastapäeva puhul või avaldada kaastunnet, et see kõik on nii läinud.

Nagu teil kõigil, on ka minul palju mälestusi kaugest koolipõlvest. Kuigi on möödunud üle 60 aasta, mäletan paljusid sündmusi nagu nad oleksid juhtunud hiljuti. Minu ja minu eakaaslaste kooliaastad olid keerulised ja rasked ajad. Meie elupaigast ja perekondadest, rahvast ja riigist käisid üle rängad katsumused, mis süüvisid nõeltevahelt laste hinge ja mälestustesse.

Mäletan võidujoovastuses sakslasi sügisel 1941 ja leinalintides koolimaja pärast Stalingradi ränka lüüasaamist 1942/43.aastal. Minu koolitee möödus Helme kalmistust. Järjest enam kostus leinamuusika sekka aupauke ja kalmikünkale ilmusid leinalindid kirjaga: „Isamaa ilu hoieldes, vaenlase vastu võideldes, langes Idarindel.....“. Teisel kooliaasta kevadel, 1944. tulid koolimajja sakslased. Ehitasid koolimaja katusele vaatlustorni ja lasid meid varakult, juba 25. märtsil koolist priiks. Oli varajane kevad. Lumi oli läinud. Lõokesed ja kuldnokad olid kohal ja koju jõudes lasin kasemahla jooksmas.

Siis tuli see kõige koledam- sõda ise, oma mürsuplahvatuste ja õhulahingutega, mis poisikestele oli isegi põnev vaatamäng, kuid tulid ka veri ja laibad, vigastatud lähedased ja ka koolikaaslased. Sünged olid aastad pärast sõda. 3. klassi pinginaaber, esimese tõeline sõber, hukkus miinipilduja miini näppides. Nii mõnegi koolikaaslase elu lõppes sama traagiliselt.

Patküla kooli praeguse nukra olukorra kontekstis on minu jaoks märgilise tähendusega sõjasügis 1944. Sellest on palju kirjutatud, aga iga inimese mälestused on veidi erinevad.

Üle poole aasta pikkuseks veninud koolivaheaeg oli ära tüüdanud. Poiskeselik sõjapõnevus oli lõplikult haitunud. Lahingutest räsitud kodu ei tekitanud turvatunnet. Lootsin leida seda koolist.

Hoolimata sõjaolukorrast oli enne sõjasügist n.n. saksa ajal, kool olnud turvaline paik, kus oli soojus, elektrivalgus ja internaadis rikkalik toit. Kahjuks oli koolimaja lõunapoolne ots ja katus varemetes. Õppetöö algus venis ja lõpuks selgus, et oma kooliruumides õppida ei saagi. Õpitööga alustasime alles 1. novembril võõras kohas, Linna algkooli ruumides. Kuna siin õppisid ka vähemalt mõned Tõrva gümnaasiumi klassid, oli väga kitsas. Õpiti vist kolmes vahetuses. Klassiruum oli jääkülms. Istusime palitutes.

Miskipärast on meelde jäänud esimene tund - vene keel. Arvan, et see päris esimene ei olnud, kuid eriline oli just selle algus. Õpetaja tuli klassi, suur roosa paberirull kaenlas. Jagas igale õpilasele rullist ühe poogna ja käskis selle pooleks murda. Ja siis veel pooleks ja nii neli korda. Nii saime oma esimese sõjajärgse vihiku, mille pidime kodus lahti lõikama ja ilmtingimata villase lõngaga kokku õmblema. Miks villasega? Kohe seletan. Paber oli õhuke ja niit oleks vihiku pooleks lõiganud. Paber oli nn. sulfiidpaber, ühelt poolt läikiv ja teiselt poolt krobeline. Kirjutama hakkasime tindiga, mis taolisel paberil oli lausa kunsttükk. Veidi tugevamini vajutades läks sulg paberist läbi. Ainukest saada olevat, lillat tinti, lahustasime pulbrist või leotasime tindipliatsi südamikku. Kiri kuivas väga pikkamööda ja läks pabril laiali. Tindipotti tuli kaasas kanda. Spetsiaalset potti enamasti ei olnud või lasi selle kork läbi. Seetõttu olime, vähemalt poisid, üleni tindiga koos.

Millalgi talvel saime OMA KOOLI!!!! tagasi. Milline soe tunne, kuigi istusime palitutes. Koolimaja lõunapoolne osa oli veel varemetes ja pommiplahvatused olid järelejäänud puidust seinad hõredaks raputanud. Aga ikkagi oma armas kool!

Neil kaugetel aegadel oli meie armas kool väliselt varemetes, aga sisemiselt terve. Õpetati ja õpiti uskumatuid raskusi trotsides. Kool kosus ja veel pea pool sajandit kihas vana maja lastest ja õpitööd tehti jätkuvalt edasi.

Nüüd on lugu nukram. Väliselt on vana maja veel terve, aga sisemiselt varemetes. Vaevast leidub reaalselt imet, mis siia majja lapsed tagasi tooks. Pole neid isegi veel töötavate koolide jaoks.

Nii kurb on Sinu lugu, Patküla kool.

Nüüd jääb ainult loota. Tühi kasutamata maja sureb, mädaneb ja pikkamööda vajub kokku. Loodame et kohalikud omavalitsused ja miks ka mitte vabariigi valitsus leiaks koolimajale mingi sihipärase kasutuse. Vanal majal on pikk ajalugu. Vene kirikukooli aega juurde arvates, on siin üle 100 aasta koolitarkust jagatud. Ja pidevalt. Paljud kohad on samasugused juba alguse aegadest. Näiteks praegu kinniehitatud paraadukse poolne trepp ja killuarmidega välisvooder. Käige maja kirikupoolse seina ääres ja puukuuris. Seal võite neid praegugi leida.

PALUN ÄRGE LASKE VANAL MAJAL SURRA. SEE ON SUUR OSA MEIE MÄLESTUSTEST JA TÜKIKE EESTI KOOLI AJALOOST!

Kui eestvedajaid leidub, lööme meie ka jõudumööda kaasa.

Jaan Treufeldt,

Patküla kooli õpilane aastatel 1942-1949 (mõned nädalad ka 6-aastasena sügisel 1944)

Ingrid Veidenberg

Kallid õpetajad, head Patküla kooli vilistlased, austatud kohaletulnud!

Patküla kool seostub nii mulle kui arvatavalt kõigile selle kooli kasvandikele ennekõike heade õpetajatega. Kui kujunemisaastatel satud nii professionaalsetesse kättesse, siis ei olegi muud, kui lase neil headel kätel end kanda. Kuula, pane kõrva taha ja arene!

Tänu oma esimesele õpetajale Luule Aartile tahtsin kogu varase lapsepõlve õpetajaks saada. Matkisin tema maneere ja õpetajaks olemist kodus naabrilastega kooli mängides mitu aastat pärast sedagi, kui ta oli Patküla koolist lahkunud.

Ado Kaasik, Saima Kübarsepp, Viive Michalski, Loreida Oja, Imbi Umbleja, Elena Kõverik, Agnes Illak, Mai Kaasik, Andi Veebel, Viive Täks, õpetajad Ilves ja Rillo – kõik nad olid oma valdkonna meistrid, hingelt õpetajad suure algustähega. Mäletan neid kõiki nii elavalt, nagu oleks ma nagisevast koolipingist tõusnud alles hiljuti, mitte pea kolmkümmend aastat tagasi, mil lõpetasin Patküla koolis 8. klassi. Ja muidugi unustamatu Mall Saarts, hilisem Mall Lepik, tollane Patküla kooli huvijuht, nõukaaegse nimetusega pioneerijuht. Kätt südamele pannes võin öelda, et ilma temata poleks ma täna see, kes olen, sest just Mall Lepik viis mu ajakirjanduse juurde, nähes potentsiaali, arendades ja tunnustades ajakirjandushuvi minus igal sammul.

Jah, me kasvasime sügaval stagnaajal, kus seisime järgemööda leinamiitingutel nii Brežnevi, Andropovi kui ka Tšernenko surma puhul, ent kogu poliitilisele kurioosiumile vaatamata ei oskaks ma õnnelikumat algkooliaega ette kujutada. Mille kõigega me Patküla koolis ei tegelenud!

Olid oktoobrilaste õhtud, pioneerimaleva koosolekud, värviliste vilenööride eksamid, kodu-uurimistööd, mudilaskoor, klassiõhtud, koolipeod ja lõputu pesapalli tagumine kooli staadionil. Ja sellest kõigest õhina ning kaasaelamisega osa võttes ei mõelnud me kordagi riigikorra peale – oli huvitav, arendav, rohkeid väljakutseid pakkuv kooliaeg, kus igaühel oli võimalus teha seda, mis teda huvitas või milles ta oli tugev.

Patküla kooli õpetajaskond tegi kõik selleks, et anda oma lastele tiivad, mis neid just nii kõrgele kannaksid, kui enese üles leidmiseks tarvis on.

Täna mõtlen sooja tunde südamel, et minu esimene kool ja õpetajad andsid mulle enesekindluse ning igale lapsele nii vajaliku tunnustuse, tekitades iseseisvale elule turvalise alguse. Tänu Mall Lepiku sihikindlale suunanäitamisele julgesin ma minna oma teed – jõuliselt ja tagasi vaatamata, mis ka ei juhtuks, sest ma olen leidnud oma kutsumuse, oma kire ja pühendumuse. Ja see on ühe inimese elus ju kõige olulisemaid asju.

Aitäh teile, kallid õpetajad! Aitäh, kallid kool!

Suure lugupidamisega,

Ingrid Veidenberg

Enno Kirt (Juubeliaktusele saadetud tervitus, ettelugemiseks)

Juubelitervitus kõigile Patküla algkooli vilistlastele, juubeliaktuse korraldajatele ning külalistele!

Võtan endale voli anda Teile üle tervitused Patküla algkooli 1946. aastal 7. klassi lõpetanute ja Tõrva gümnaasiumi 28. lennu (1950) vilistlaste nimel. Paljud meist on mõlema kooli vilistlased.

Kasutades Oskar Lutsu KEVADE alguslause mõtet, võin meie algkooli 1939. aastal alanud lennu kohta märkida:

„Kui meie oma vanemate käekõrval Patküla algkooli 1. klassi jõudsime, oli II Maailmasõda juba 4 tundi tagasi alanud“.

Kui kiiresti vallutajate varem planeeritud sõda ning selle eelmäng meieni jõudis, selgus juba sama sügise oktoobris, kui lugesin Viljandi tänava ja Piima tänava nurgal Pärnu poole logisevaid okupandi tanke. Mõned päevad hiljem olid naaberriigi sõdalased Tolmani metsas laagris ja tänase Ülle kodumajutuse kohale Tussi metsa rajati maaalune punker-lõhkeaineteladu, täagistatud püssiga vahisõduriga okastraataia väravas, riigistati asutusi, elanikud kartsid vahistamisi.

Märgin seda selleks, et osutada, kuidas meie lennu koolitee algas. Kõik edasine oli raske aeg meile, meie vanematele ja ka õpetajatele, kellel pidi jätkuma julgust meile rääkida seda mis nõuti ja selle kõrval ka anda märku sellest, millest rääkida ei tohtinud. Patküla algkooli õpetajatel jätkus seda julgust, mis aitas meid muutuda mõtleivateks inimesteks, sellisteks, kes me täna oleme. Seitsme algkooliaasta jooksul veeres meist üle võõrvõimude vägi neli korda, muutusid rahatähed ja vääringud, muutus paljude lähikondlaste au ja meelsus. Kaotasime kodud, linn põles, perekonnad lõhuti, nägime verd, ülekohut, küüditamist ja reetmist.

Jäime ellu ja saime vaimult tugevamaks!

Sõnadeta on selge, et selline noorus muutis meid enneaegselt täiskasvanuks ning süvendas meie patriotismi, mis avaldub armastuses kodupaiga vastu tänase juubeliaktuseni.

Kuidas meid ümbritseva kurjuse eest varjanud, meid õpetanud ja kaitsnud kooli tänada?

See ongi minu tänase tervituse sügavam sisu ja eesmärk:

Meie Patküla algkool, praeguse objektina vana koolihoone on piirkonna pärandkultuuri objektide nimistus. Meie koolihoones on õppinud ja vaimse kasvatuse saanud terve plejaad mõtlevaid inimesi, kes on teinud palju nii oma piirkonna arendamiseks kui ka kaugemal. Need inimesed on enamuses kirjas kammersaali juurte kogumikes või veel tegevuskavas.

Meie vana koolihoone on piirkonna pärandkultuuri, meie vanemate lastele pühendatud heade soovide ja juurte sümboliks, mille juurde tuleme tahtlikult või tahtmatult alati tagasi, meenutades omaenda noorust, häid sõpru ja õpetajaid.

Sõnad on haihtuvad, tihti sisutühjad, ainud teod on jäävad.

Olgem tegusad ja säilitagem seda vaimset osakest meist endast, taastades ühiste pingutustega oma armsa koolihoone ja andes talle ajakohase sisuga uue elu.

Raske on näha oma koolihoone hävimist. Koos koolihoone hävinguga kaotaks enamik meist suure osa oma noorumälestustest.

Teen Teile ettepaneku: pöördume endise Helme kihelkonna omavalitsuste, koolide ja veel elus olevate vilistlaste ning nende järglaste poole, et leida lahendus ning finantseerimise võimalused oma koolihoone äratamiseks uuele elule.

Maja lagunemine algab katusest nagu kala roiskumine peast.

Mis oleks eesmärk: Taastame Patküla algkoolihoone Helme kihelkonna pärandkultuuri piirkondlikuks keskuseks ja õpilaskoduks kaugematele õpilastele, mis suviti muutuks ka kõigile meile peatus- ja ööbimispaigaks, kus asuks piirkonna pärandkultuuri arhiiv ja ruumid pärandidokumentide säilitamiseks, uurimiseks ja töötlemiseks edasiseks kirjastamiseks.

Mis on pärandkultuur: Pärandkultuur on oluline osa meie kultuurist, tükike rahvuslikust identiteedist. Pärandkultuur on eelmiste põlvkondade tegutsemise jäljed maastikul meie ümber.

Pärandkultuuri objektid vajavad tähistamist, varustamist teabega ja nende kohta olevate lugude ja legendide ning fotode kogumist, kirjastamist. Ainult siis need objektid säilivad meie järglastele.

Pärandkultuuri objektide kaardistamisega ning kirjeldamisega tegeleb praegu Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK).

Praegu arvel olevate pärandkultuuri objektidega on Teil võimalik tutvuda interneti kaudu, vt „geoportaal.maaamet.ee Pärandkultuuri kaardid“ või „[Pärandkultuur](#)“.

Kes võiks ettevõtmisi finantseerida?

- Koostöös Riigimetsa Majandamise Keskusega, piirkondliku alltöövõtjana;
- Siseministeerium järgmiste fondide kaudu:
 - Kohaliku omaalgatuse programm;
 - Piirkondliku arendamise programm;
- Euroopa Liidu toetused:
 - „Elukeskkonna arendamise rakenduskava“ prioriteetne suund „Piirkondade terviklik ja tasakaalustatud areng“, meede „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“.

Kes võiks projekti vedada?

Tundes kohalikke olusid, võiks projekti juhtida Tõrva Avatud Noortekeskus koos tegusate vilistlastega ja Tõrva linnavalitsusega ning Helme vallavalitsusega - juba tegutsev piirkonna noorte kultuuri ja spordikeskus ja linnavalitsus/vallavalitsus kui linna/valla vaimsed juhid. Tõrva Avatud Noortekeskus juba moodustab koos kammersaaliga tegusa piirkondliku kultuurikeskuse, mis uue isemajandava objektiga (sidusa naaberhoonega) liitumisel saaks tugevama aluse.

Head sõbrad, loodan, et jagate minu mõtteid ja alustame ühiselt!

Lisan Teile tutvumiseks ja puuduvate nimede lisamiseks valimiku Patküla algkooli 1946.a. lennu fotosid oma isiklikust arhiivist.

Soovin Teile kõigile juubelimeeleolu ja nooruslikkust!

Lugupidamisega ja optimistlikult,

Patküla algkooli 1939/1946.a. ja gümnaasiumi 28. lennu vilistlaste nimel

Enno Kirt

Tallinnas, 12. nov. 2012.a.

Enno Kirt, suulise tervitusetekande tekst

Juubelitervitus kõikidele Patküla algkooli vilistlastele, juubeliaktuse korraldajatele ja külalistele!

Minu kirjalik juubelitervitus on juba varem korraldajatele saadetud ja on ajalehe toimetaja poolt esitatud avaldamiseks novembrikuu ajalehes HELME-TÕRVA ELU.

Olen Enno Kirt ja sünnipäraselt Helme valla Patküla mõisa Kangro küla kodanik. Seetõttu on mul täielik õigus ja isegi kohustus, kui mul on midagi öelda, Patküla kooli mineviku oleviku ja tuleviku kohta sõna võtta. See sünnipärane fakt andis ka minu vanematele täie õiguse poiss 1939.a. septembris Patküla algkooli haridust saada panna. Olen selle õiguse ja otsuse üle õnnelik tänaseni. Olen kogu senise elu seda kooliõnne kasutanud, sõltumata varem ja hiljem kuulnud vilistlaste samalaadsetest avaldustest.

Patküla algkool on mulle andnud lugupidamise hariduse, õpetajate, koolihoone ja kodulinna vastu. Lapsepõlves omandatud elukogemused on nagu suur pärandus, mille arvel saab elada kogu järgneva elu. Koolist saadud positiivseid emotsioone on kõigi vilistlaste poolt esitatud piisavalt, nõustun nendega ja käsitlen praegu mõningaid konstruktiivseid lahendusi.

Ainult emotsioonidest ei piisa hea koolihoone päästmiseks.

Emotsioonidele on lisaks vaja konstruktiivset lahendusettepanekut.

Et mitte jääda üldsõnaliseks populistiks, on minul lõpetamisel oma 1939/1946.a. Patküla kooli lennu loo kirjutamine, mille pealkirjaks on Reinhold Tsirnaski ja Meie lugu, kus käsitlen kooli sõjaaegse 1939/1946.a. lennu ja kooli direktori lugu rööbiti oma klassi õpilaste looga, koos fotode ning fooniks olevate ajaloosündmuste ja okupatsioonidega. Kuna kooli arhiiv on sõjapäevil kas hävinud või hävitatud, on puudu õpilaste nimistud kogu vaadeldaval perioodil, seega meie lennu ajalugu on hädavajalik.

Koostatav mälestusalmanahh nimetatud teemal on üheks seni käsitlemata leheküljeks Helme kihelkonna ja Tõrva linna ajaloos.

Järgnevalt koostatud mälestusalmanahhi „Reinhold Tsirnaski ja Meie lugu“ digitaalne lehitsemine.

Teades praegust koolimaja seisukorda ja arvestades varem saadetud kirjalikku tervitust, pühendan järgneva jutuajamise koolihoone taaselustamise teemale:

Esmaselt on vaja koolihoone lagunemine peatada – parandada katus koos hädavajaliku säilitusremondiga.

Teiseks on vaja asjalikku ehituslikku ekspertiisi. Igall juhul on vaja koolihoone kapitaalset remonti. Alles kolmandaks on vaja emotsioonide energiat koolihoonele uue praegustele vajadustele vajaliku sisulise idee saamiseks.

Enne kapitaalremonti on vaja selget ja lõplikku hoone projekti ideed linnale vajaliku hoone saamiseks.

Projekti idee loomiseks ongi vaja emotsioone ja parima idee alusel projektlahendust. Analoogseid vanade hoonete taastamist või teadlikult lammutamist on toimunud varem, ka Tõrvas. Näiteks sama kammersaal, mis taastati varemtest. Vana veski veejõujaam, mille taastamata jätmisel oleks ees oodanud hoone jõujaamapoolse otsa varing.

Seega on näiteid õnnestunud taastamisest kui ka häbiväärsetest ebaõnnestunud taastamistest. Kõigil juhtudel oli enne taastamist olemas rakenduslik idee.

Esitan konkreetse ettepaneku: Arvestades praegu kogu Eestis päevakorras olevat pärandkultuuri uurimist ning 2013.a. kuulutamist Eesti Kultuuripärandi aastaks, on ratsionaalne projekti idee jätkata senist lahendust - laiendada kohaliku kultuurikompleksi, mis koosneb kammersaalist, Avatud Noortekeskusest ja rekonstrueeritud Patküla koolist.

Praegu on nimetatud kompleks Helme valla pärandkultuuri objektide nimistus. Seega juubeliaktus toimub õiges kohas ja osavõtjate koosseis märgib Helme valla ja Tõrva linna omavalitsuste soosivat suhtumist.

Enne konstruktiivsete lahenduste üle otsustamist on kasulik vaadata ajalukku:

Vastata küsimusele, miks Patküla mõisnik Johann Overlacker oma mõisas kooli asutas. Selleks andis seadusliku nõude tollane Liivimaa kuberner George Browne, kes asus reformima kõiki eluvaldkondi. 1765.a. 12. aprillil avaldatakse koolikorralduse kava, mis nägi ette koolide rajamise mitte ainult igasse kihelkonda, vaid ka suurematesse mõisatesse.

Kaks aastat hiljem sai alguse kohaliku pärandkultuuri suursündmus: 1767.a. asutatakse Ovelacki mõisakool. Kogu ajalooline protsess nimetatud reformist kuni tänaseni vajab uurimist ja on eraldi loona läbikirjutamist vajav Helme kihelkonna ajaloo oluline lehekülg.

Juba 245 aastat tagasi vajati targemaid inimesi, kes oskaksid kirjutada ja seega ka mõelda. Selline vajadus on ka täna ja homme.

Seetõttu ongi Patküla kool ja koolihoone kohaliku vaimu arengu sümboliks.

Ainult vaenlased – okupandid on seni esmajoones hävitanud kohalikud vaimsed sümbolid!

Arvestades nimetatut, samuti Mulgimaa kui terviku kuulumist Eesti Kultuuripärandisse ning kohalike omavalitsusjuhtide kuulumist mulgiliikumisse, on alus oodata nende aktiivset suhtumist pärandkultuuri objektide tähistamisse ja uurimisse.

Kultuuripärandiga tegelemine annab kohalikule mulgiliikumisele seni puudunud praktilise tegevuse ja sisu.

Tõrva kirik-kammersaali ja Ilmar Kõveriku töö kohaliku kohavaimu dokumenteerimisel, pärandkultuuri kogumisel siitkandist pärit tuntud inimeste elu ja tegevuse jäädvustamisel on Eesti Kultuuripärandi teemal ainulaadne. Ilmar Kõveriku kogutud materjal vajab hoiustamisruumi, süstematiseerimist ning kirjastamiseks ettevalmistamist.

Rekonstrueeritud Patküla koolihoone (Mulgi)pärandkultuuri keskusena on kammersaalis tehtud suure töö põlistamiseks ning laiemale üldsusele tutvustamiseks hädavajalik.

Näiteks püsinäitused ja rändnäituste paik, ringide ja MTÜ-de ja seltside ruumid, jne. Ruumide kasutamine on vaja rajada isemajandamise tingimustele. Samas võiks asuda kohalik Eesti Kultuuripärandi haldamise ja uurimise keskus, pärandkultuuri objektide arhiiv ning tööruumid pärandidokumentide töötlemiseks edasiseks kirjastamiseks. Tekivad uued tökohad.

Oluline on kasutada Eesti Kultuuripärandi aastat ja Eesti Muinsuskaitse Seltsi abi just 2013. aastal hoone ehitusliku ekspertiisi ja projekti idee rahastamiseks kuni tööprojektini.

Patküla koolihoone taastamisel Helme kihelkonna pärandkultuuri piirkondlikuks keskuseks jääb ruumi ka õpilaskoduks kaugematele õpilastele ja koolivälisel ajal isemajandava majutusasutusena kõigile Helmet ja Tõrvat külastavatele vilistlastele või turistidele.

Eraldi vaja veel käsitleda ka teiste olulisemate õpetajate: Jüri Hanssoni ja Olga Partsi lugusid.

Loodan, et keegi võtab sellise ülesande endale!

Usun, et siinjuures esitatud Patküla kooli taaselustamise lahendusvariandiga on kohalikud mulgid ja mittemulgid päri ja näitavad oma aktiivse tegevusega eeskuju või esitavad parema idee kohaliku väga olulise pärandkultuuri objekti taaselustamiseks.

Hoone lammutamine näitaks eeskätt kohalike omavalituste vaimset jõuetust.

Taastatud Patküla koolihoone, kammersaal ja Tõrva Avatud Noortekeskus on üks ja lahutamatu tervik - pärandkultuuri olulisemaid sümboleid Helme kihelkonna piires.

Seni on meie kultuuripärandi sümboolite hävitamisega edukalt hakkama saanud erinevad okupeerivad võimud, loodan, et sellega mulgid ja kohalik võim hakkama ei saa.

Tänan tähelepanu eest!

Fig. 112 ja 113 Võidupäeva tähistamine JUKU juures 23. Juunil 2006.a., samal ajal avati ka gümnaasiumi fuajees mälestustahvel TEISES MAAILMASÕJAS LANGNUD JA VÕÖRVÕIMU ÜLEKOHTU TÕTTU HUKKUNUD TÕRVA GÜMNAASIUMI ÕPILASED, vt Fig. 95

Mu viimane laul

*Mu viimane laul oli öitest
ja kenast kevadest
ja kena kevade ilust
ja suvest ja sügisest.*

*Ja sinust, kuldne, ta õhkus
ja laulis su iludest,
ta suvest ja sügisest laulis
ja laulis – igavest!*

*Mu viimane laul, ta kustub,
ta kustub sinuga
ja sinuga kustub kõik elu
ning sureb lauluna.*

Juhan Liiv, Eesti luude Kuldne klassika, lk 306

Fig. 114 Näide Helme kihelkonna olulisemast pärandkultuuriobjektist–sõjamälestusmärgist, põlisrahva anastamise sümbolist, mida on vaja siiski mälestisena kaitsta - tutvustada iseendale ja teistele! **NB! – see joonistus on tehtud 32 aastat hiljem Overlocki mõisas Johann Overlockeri poolt kooli avamist! Ajalooliselt kõige lähim säilinud mälestis Overlocki koolile!** Täname posthuumselt autorit! Ka tol kaugel ajal oli Helmes paisjärv. Lääneliku kultuuri kandjatena armastati veepeeglit ja puhast loodust ka siis! Paisjärv asus praegusel Koriste ojal, reg. nr 151, Helme jõe paremkalda haruoyal, pikkusega 8 km, valgalaga 19,6 km². Tähistame ja taastame, kirjutame legendi! Taastame ka Helme jõe veskijärve, sellisena mis on koduks ka rändlevatele kaladele! Olgem läänelikud mulkidest peremehed, väärt omanikud, mitte rentnikud. Taastame pärimuse!

Fig. 115 Sellised olid kooli 1939/46.a. lennu järglased gümnaasiumi 28.07.2009.a. kokkutulekul koos kaasalendajatega. Vasakult: **Ruuta Teufeldt/Kuusksalu**, **Leida Joosep/Rohumaa**, Aino Kapst/Kadak, **Senta Tilk/Matsi**, **Anita Heidemann/Loigom**, Aino Miljan, Aliide Lill/Ritso, Leilo Peet/Sula, Asta Utsar/Maurus, Elfride Tapfer/Telling, Evald Miljan, **Endel Jaakson**, Ivar Hanvere, **Enno Kirt**, **Aino Ruustal**, Endel Ruustal, Hilma Karu, **Enno Luik**, Karin Luik, Aino Trees/Ilisson, Uno Pärtelpoeg, **Uno Zingel**.

Jämetrükis Patküla algkooli 1946.a. lõpetanud õpilased ja ellujäänud ning kollektiivi taastunud küüditatud

Fig. 116 Sellised olid kooli 1939/46.a. lennu järglased gümnaasiumi 17.07.2012.a. kokkutulekul koos kaasalendajatega. Heljo-Reet Kirt, Aino Miljan, Aino Tees/Ilisson, Evald Miljan, Leilo Peet/Sula, **Enno Luik**, **Senta Tilk/Matsi**, Endel Ruustal, Alide Lill/Ritso, Elfride Tapfer/Telling, **Enno Kirt**, **Ruuta Treufeldt/Kuusksalu**.

Jämetrükis Patküla algkooli 1946.a. lõpetanud õpilased ja ellujäänud ning kollektiivi taastunud represseeritud.

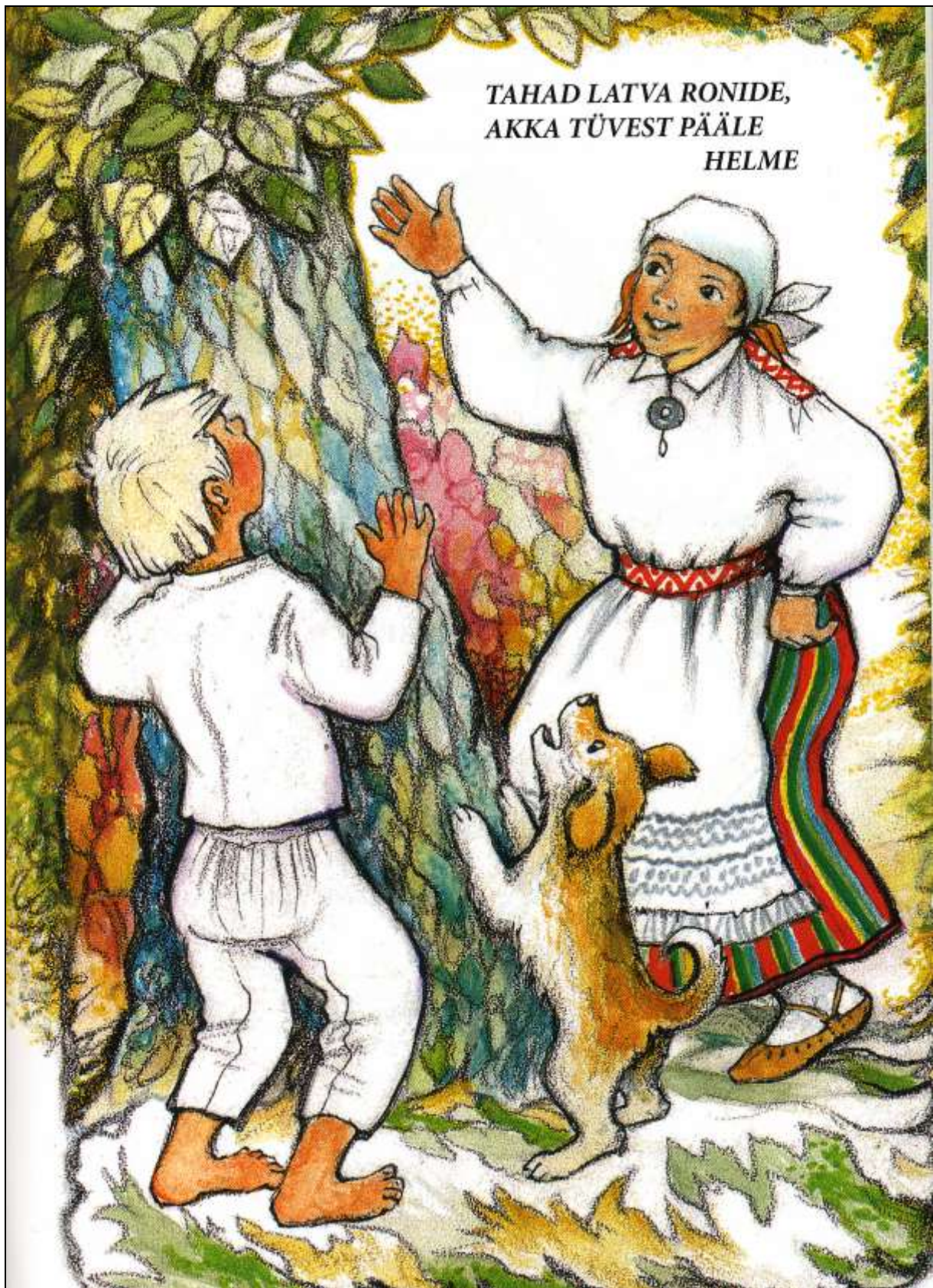

Fig. 117 Mälestus-almanahhi moraal, kirjutaja poolt veidi muudetud originaaltekstiga:
LATVA VÕI RONIDE, KUI TÜVI OM TUGEV. TUGEVAL TÜVEL PEAVA OLEMA ELUJÕULISE JUURE!
Illustratsioon mulgi aabitsast **MULGI KEELEN JA MEELEN**, illustratsiooni autor **Silvia Väljal**

Fig. 118 Helme kihelkonna mõisate pärisorjadele on helmelased/tõrvalased legendidega pühendanud mälestuskivi – „orjakiviks“ nimetatu, mille sellele paigale on kinnistatud võimas loodus ise viimase jääaja lõpus, peagu 10000 aastat tagasi. Hiljem on lohkuudega „ohvrikivi“ kasutanud meie esivanemad loodusliku uhmrina või oma jumalatele ohverdamise/kultuste aluskivina.

Fig. 119 Ka meie peaksime omaenda vanematele ja kõigile pärisvabadele eellastele pühendama mälestuskivi, vt eelmine foto **Fig. 118**, mida sellisena Helme kihelkonnas veel ei ole. On küll mälestuskive ja tahvleid omastele, sõjas langenutele ning okupantidele, kuid puudub mälestuskivi tundmatule kohalikule põllumehele, töölisele, õpetajale, nimetule õpilasele, ametnikule või lihtsale nimetule elanikule ja sümboolsele Tõrva Tõnisele. Millal selle paigaldame? Selle mälestusalmanahhi lehekülje mõlema fotoga pühendan kõigile eelnimetatutele, kes seda kivi on väärt!

LÕPULUGU

Fig. 120 Sügis. Vaadake kui ilus on sügis, palju täiesti erineva suuruse ja värviga lehti! Ilus sügis on seekord!

Kirjutaja mõtisklus, saateks tehtule:

Esitatud sügisfotol näed ühe loodusliku arenguetaapi tsükli lõpu algust. Sügis, ühe aastakäigu lehetoodang kõduneb. Lõpuks on talv, järgneb lehevaramu kõdunemine, toitained satuvad pinnasesse, juurteni. Tegelikult ei ole see tsükkel lehti kandnud puule lõplik – vaid lehti kandnud vahtrapuu eluks oluline, eluks möödapääsematu korduv arenguetaap. Lehtede abil kogutakse suve jooksul valgust ja päikeseenergiat puu arenguks, kogutud energia sünteesimiseks, elumahladesse juhtimiseks, mis on tüve ning juurte tugevdamiseks ning kõrgusesse pürgimiseks hädavajalik. Kõduproduktid satuvad pinnasesse ja annavad toitained juurtele, sealt tagasi tüve kaudu järgmisel kevadel uue põlvkonna lehtede arenemiseks. Sama filosoofilist elumõtet käsitleb ka eespool esitatud Silvia Väljali joonistus, tarkussõnad fotol ja jaluses, ja ka meie almanahh. Kuigi teisest vaatenurgast.

Nii lihtne see elu ongi, ka inimühiskonnas: Kuna loodus on universaalne isereguleeriv elav süsteem, kordub samasugune arengutsükkel ka inimkonna arengus. Inimene on lahutumat osa loodusest. Ka looduses on iga aastakäigu tingimused ning areng ainulaadselt eripärane.

Koostatud ja teie lauale jõudnud almanahh käsitleb meie piirkonna ühe aastakäigu – 1939/1946.a. algkoolis käinud laste kevadet, mil meile oli antud eluülesande täitmiseks vajadus areneda, õppida ja muutuda targaks ning mõtlevaks loovaks inimeseks. Eluülesandeks on õppimine, paljunemine ja vaimutoidu andmine endale ning järgnevatele põlvkondadele. Sündimine, kasvamine ja suremine on loomulik looduslik protsess, kui see toimub vägivaldita - nii looduses kui ka inimühiskonnas.

Loomulik ei ole vägivald, mis katkestab laste kevade, sõtkub laiali peenra, hävitab lilled, põletab ja tapab naabri, takistab ühiskonna rahulikku normaalset arengut.

Ka selline protsess on ilmselt meie arenguga seotud, kui vaadata mineviku ajaloosündmusi ning tänast päeva. Rahvatarkus: *kõik raskused, mis ei tapa, muudavad meid tugevamaks!*

Inimlastele ei ole kõik kevaded ühetaolised ja romantilised, sama poeetilised kui Oskar Lutsu KEVADES, millega alustasin oma juubelitervituses kirjutatud lugu, vt lk 87.

Meie 1939/1946 algkooli läbinud põlvkonna 7 aastat kevadet oli eesti ühiskonnas ainulaadselt erakordne, kuna oma põhiarengu aastad läbisime meie ja meie vanemad, ka õpetajad, erakordelt raskelt. Sellist arengu raskust ei ole enne ja ka pärast meid olnud. Järelikult peaksime olema ka erakordselt tugevad, või hoopis vastupidi. Kahjuks ei saa selle üle otsustada asjaosalised.

Nii ka meile eelnenud ja järgnenud aastakäigud on täiesti omalaadsed, ainuomased.

Meile osaks saanud kevad ja areng oli vägivaldsusega täidetud: nägime verivaenlase valet, verd, põlengut, anastamist, terrorit vaheldumisi mitmel vägivalda tasandil, alustasime iseseisvuseajast ja lõpetame täna samuti juba taastatud iseseisvuse tingimustes.

Soovisin koostatud almanahhi tekstide, fotode ning ajalehtede väljavõtetega teile edasi anda „meie kevadet“ järjepideva loogilise loona, asetades peamise rõhu põhikooli perioodile, mida varem nimetati algkooliks, koolijuhataja traagilisele saatusele KGB terrori ohvrina. Hilisem rehabiliteerimine ei ole vabandus, vaid sunnitud tunnistus. Vabandust ei ole olnud! Tehtud kahju ei hüvitu!

Almanahhi koostaja kasutas loetud tekstide ja piltiderea kokkupanemiseks tõrvalasena aja jooksul omandatud elukogemust ja kodutunnetust, mille omandasin just siis, lihtsate helmelaste ja tõrvalastega koos õppides ja paljude aastate jooksul töötades kohapeal, pidevalt ikka jälle oma juurte juurde tagasi tulles.

Olen palju kordi siin kodumail edasi püüdnud anda lihtsat tõde: see paik siin Sakalamaa lõunaserval on looduslikult üks Eestimaa kaunimaid paiku, mis väärib hoidmist ja säilitamist. Siin on palju kordumatut ilu, mida märkate alles siis, kui olete omatahtsi või sunnil eemal olnud, või asjatundmatusest rikutuna paljust ilma jäetud.

Kui oled kaugel, mõtle ikka kodupaigale ja too siia oma parimad mõtted ja soovid, siin on sinu juured. Juured toidavad tüve ning tahavad hooldust ja armastust, vt Fig. 117.

Loodan, et almanahhi tekstide ja fotodega, esitatud KGB dokumentide arukordse absurdsusega aitasime teil mõista minevikku ja hinnata paremini tänase päeva hüvesid.

Kui saavutasime sellise soovi täitumise, on almanahh oma ülesande täitnud.

Siiralt, Enno Kirt, tõrvalane aastast 1931
hüdrotehnikainsener, PhD

Tallinnas, 28. jaanuaril 2013.a.

LISAD

1. Reeturluse anatoomia

Lisan kogumikust SA ÄRA MÕÖDU MINEVIKU VALUST IV väljavõtte meie loo tegelase Enno Luiga artiklis „MILLE EEST?“ esitatud on osa KGB dokumentidest avaldatu, mis iseloomustab almanahhis käsitletud aja halvemate inimeste vaimsust ning selle traagilisi tagajärgi. Täna teie inimestele võivad tunduda kindlasti esitatud faktid uskumatutena. Esitatud materjali on siiski pedagoogiliselt vajalik lugeda, et paljusid noori panna mõtlema ja juurdlema, kas on arukas informeerida kaasaegseid möödunud karmidest päevadest kui muinasjutulise võimalustemaa nostalgias. Tuntud kuritegelik klassik on kusagil oma teostes öelnud, et paljud tõsimeelsed kaasajooksikud on „kasulikud idioodid“. Mõttele, hea lugeja, kas sellist iseloomustust soovid endale saada! Nooruses valitud vaimsus ja ideoloogia võib olla määrav kogu eluks. Elu on aga ääretult lühike ja väärilist elamist ausalt. Lõputu ja tihti muinasjutuline tundub elu ainult lapasepõlves! Loe ja mõtle oma peaga!

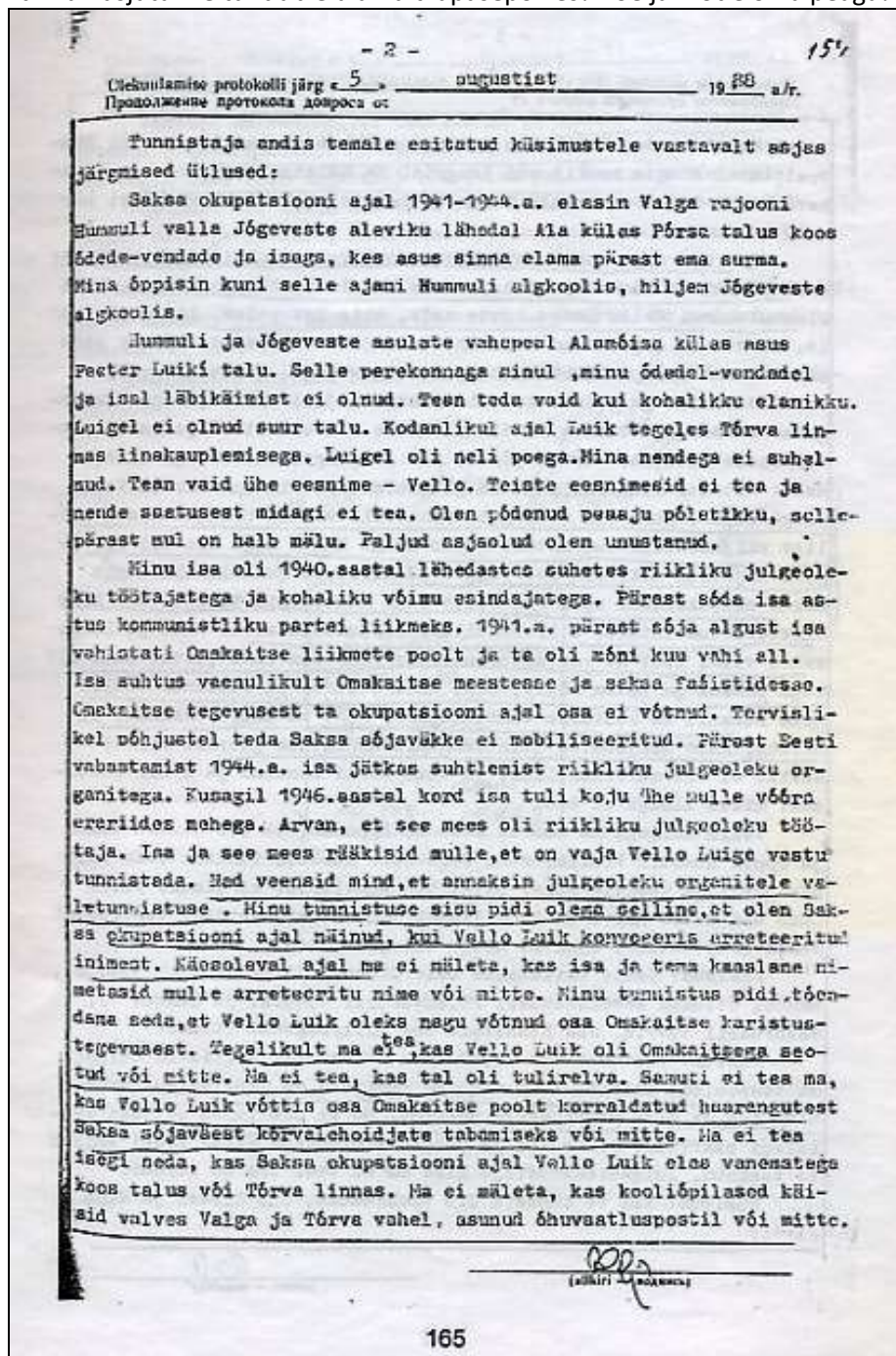

Fig. L.1 Väljavõtte KGB dokumentidest, leht 1

Fig. L.2 Väljavõte KGB dokumentidest, leht 2

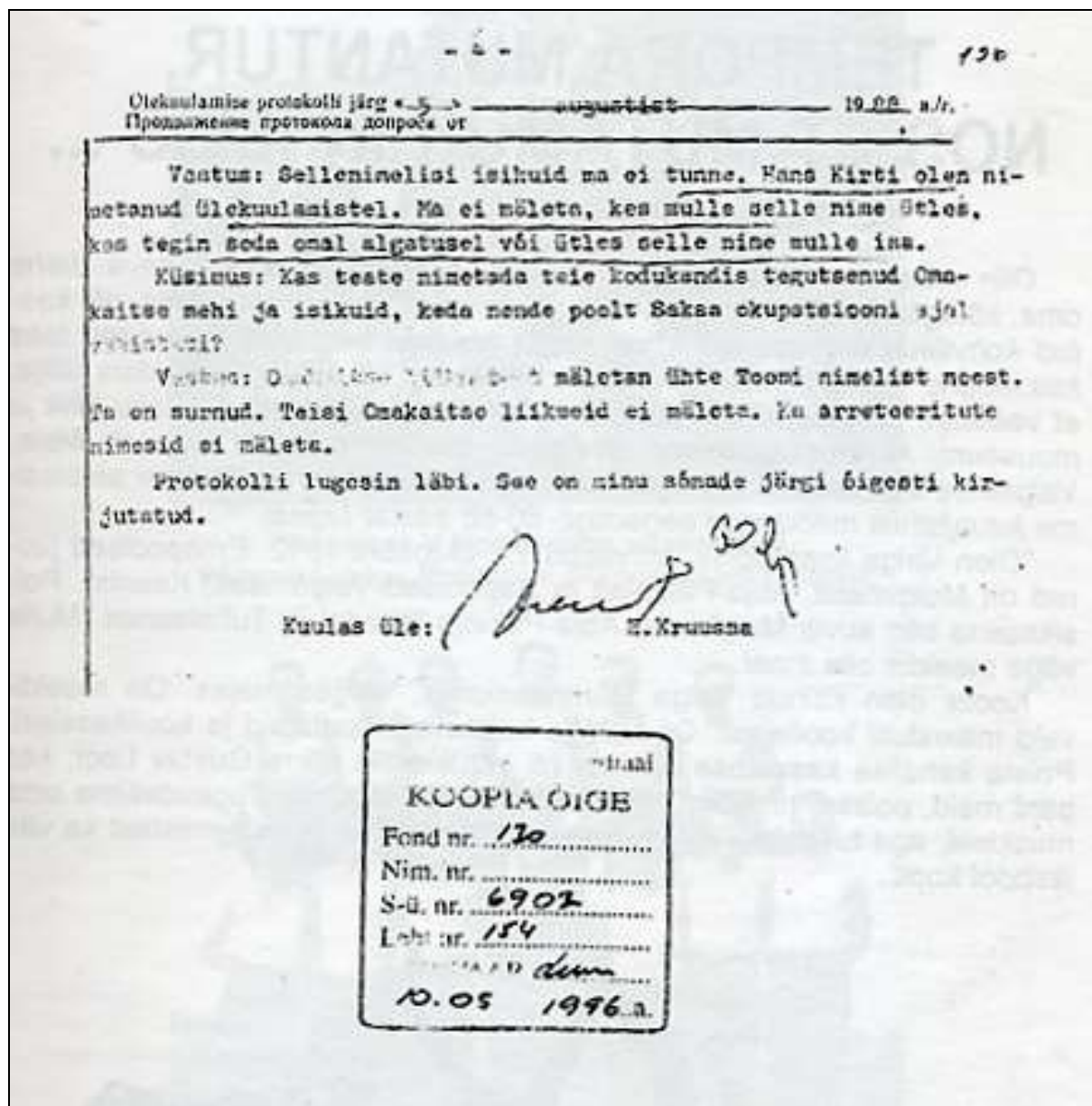

Fig. L.3 Väljavõtte KGB dokumentidest, leht 3

Mis sai edasi? Üks kaebelune veetis aastaid Siberis. Kaks ülejäänut jäid edasi koolipoisteks. Kaebus oli nii umbmäärane, et ei teatud isegi õigeid nimesid. Kõik kaebelauseid on Patküla algkooli 1939/1940.a. kevadisel lõpupildil, otsi, kus nad asuvad! Tunnistaja isa ja tunnistaja ise jäi oma peremeeste - KGB ohvriks, kuna ei täitnud ka ise kõiki ametlikke normide nõuded. Kaebaja ilmselt lootis, et oma normide täitmata jätmine oleks piiblilugudest tuntud hõbeseekliteks. Punane süsteem oli aga halastamatu – vastasel korral puuduks ju vajalik HIRM, mis kannustas reeturid tegudele. Kaebajate lood on avaldatud sarjas „Sakalamaa ei unusta“ 12, HELME kihelkond. Praegu on mõlemad kaebajad manalateel. Üks kaebaja pereliige kaotas Siberis elu. Kas see oli väärt, et reeta?

Esitatud lugu ja Reinhold Tsirnaski KGB dokumentide avalikustamise võimalus on kaebusi esitanutele hoiatuseks ja tulevastele kaebajatele õpetlik – kunagi ei pruugi dokumendid „Igaveseks ajaks“ (vt Reinhold Tsirnaski KGB dokumentide tiitellehe paremat ülaserava) salajastena säilida!

Esitatud väljavõtte lugu on olemas pikemalt ja põhjalikumalt, kuid selles almanahhis selleks rohkem ruumi ei ole.

Kui jätsid Reinhold Tsirnaski KGB dokumentide lugemise vahele, siis nüüd võiksid lugeda ja võrrelda erinevaid tunnistusi, mõelda ja juurelda!

KGB dokumentidaga on õpetlik tutvuda eriti noortel, kes ei ole elanud nõukogude korra „viljastavates tingimustes“.

Marksistlik-leninistlik õpetus sõjast

Mis on sõda? Kas on sõjad paratamatud ja almukesteks teravate konfliktide lahendamise vahendiks, mis kerkivad rahvaste ja klasside vahel? Riigijuhitidel, poliitikutidel ja filosoofidel tuli anda rahvale vastus sellele küsimusele, rahvale, kes kõige enam kandis sõja raskusi.

Eksploatatorlik klass on sunnitud elama sõdade rõõmlikku iseloomu valeloosungite ja -seletustega. Enamus kodanluse ideoloogidest loeb sõdu normaalseks ja loomulikkudeks nähtusteks inimühiskonnas. „Inimene on hundi jugu, kes alati on valmis äratelje sõda,” räägib filosoof Hobbs. „Sõda on inimese lahutamatu omandus ja ta kestab nii kaua, kui kestab inimjugu,” ütles Prudhon. Sõjad tunnistatakse järelevalde ühiskonna arengu seaduseks, mis nagu oleks inimesele omane loodusest. Kodanluse teoreetikud, püüdes tõestada sõdade igavikkust, tahavad sellega põhjendada ka kodanluse ühiskonna lõpmatu olemasolu.

Marksismi klassikute õpetuse järgi on sõjad klassilise ühiskonna paratamatuks kaaslaseks. Sõda ei saa eraldada kapitalismist, samuti kui ei saa temast eraldada ühe inimese eksploateerimise teise poolt, konkurentsi, tootmise anarhia, majanduslikke kriise. Sõda on kapitalistliku ühiskonna vastutulekuks muutusvormiks ja riknenud tsarikaolu ajutiseks restauratsiooniks poliitika alal. Iga sõja iseloom määratakse riigi poliitika järgi, mida juhib võimul olev üks või teine klass.

Meie eesti rahva ajaloos on olnud õiglast ja mitteõiglast sõda. Eesti tööliisklassi ja kehv-talupoegade revolutsiooniline sõda 1918.—1919. aastatel, mida nad pidasid eesti tööliisk-kodanluse ja tema välismaa imperialistlike peremeeste vastu, kogu töötajate kapitalismi

lõhest wabastamise eest, oli õiglane sõda. Kuib n. n. „Eesti wabadussõda“ ei wõi wligi tingimustel lugea õiglasteks sõjaks. Mispärast?

Arusaadaw, et ilma wälismaa abita eest kodanlus ei oleks suutnud isegi mõtkest oega mõimu. Eestis oma kättes hoida, wõi töötajad oleksid ta kohe häwitanud ja kehtima pannud Nõukogude wõimu. Eesti kodanlus wälismaa imperialistide käsilasena ja abilisena koos wene walgakaartlastega pidas sõda töötajate vastu kogu maailma rõhutute ja kurnatute rahwaste kodumaa, Nõukogude Riidu, vastu tööliisklassi diktoituuri kukutamiseks. Seda sõda pidas ta nii oma kui ka wälisperemeeste huwides. Rahwa huwi siin ei arwestatud. Ta sõdis nende vastu, kes mõtlesid kogu töötajate huwide eest, kes mõtlesid kapitalismi lõhest wabastamise eest. Kuibdas mõis siis seda eesti kodanluse poolt organiseeritud ja wälismaalt juhtitud ning abistatud töötajate rõhumise ja kurnamise otstarbega ning Nõukogude wõimu kukutamise sihiga sõda nimetada rahwa „wabadussõjaks“? Neli alatoobud põhjustel n. n. „Eesti wabadussõda“ kandis kodumaa iseloomu. („Rahwa Hääl“)

Erametsi riik Valmismaterjalid ei

Põltskõo rahwakomisari 28. sept. k. a. juhtkõrde kohaselt alustab metsaametkond koostööd wäliskaitse ja Riigi osakondadega suuremate erametsade ülewõtmise.

Kogusummas haarab see otfus umbes 50.000 ha era- ja tööstuse metsi. Neli 21.000 ha on 50 ha ja enam suures mõõdus ühes kinnistuses.

Endiselt jääwad aga talupidajate kasutada ja majandada wähemad, alla 10 ha katastrimetsad, kogusum-

Fig. L.4 „L-E“ 27. sept. 1940, lk 2

Mälestusalmanahh, Reinhold Tsiernask ja Meie lugu, mälastused ja meenutused Patküla kooli 245. juubeli puhul,
© Koostajad Ilmar Kõverik, Enno Kirt ja Riho Vahtre

VIITED JA KASUTATUD ALLIKAD

1. Juubeliaktuse 245.a. *Patküla kooli asutamisest*, prospekt, meenekaart ajalooliste andmetega
2. Tõrva linna vanad fotod Enno Kirti isiklikust arhiivist ja *Vikipeediast*
3. Tõrva linna vana foto, Hans Käsperi isiklikust arhiivist
4. *EESTI VABADUSSÕDA* I köide
5. Eesti Panga muuseum, vanade rahade digitaliseeritud arhiiv
6. Ajaleht *Uus Eesti*, Rahvusraamatukogu digitaliseeritud arhiiv
7. Ajaleht *Lõuna Eesti*, Rahvusraamatukogu digitaliseeritud arhiiv
8. Reinhold Tsirnask, ajalugu, *Vikipeedia*
9. Reinhold Tsirnask, KGB dokumendid, Eesti Rahvusrhiiv, lubatud avalikuks avaldamiseks
10. Fotod ja tekstid almanahhist *AEG ja MEIE : SINA ja MINA* 1. ja 2. köide, koostaja/autor Enno Kirt
11. Ajaleht *Postimees*, Rahvusraamatukogu digitaliseeritud arhiiv
12. ENSV Prokuratuuri kiri R. Tsirnaski posthuumse rehabiliteerimise kohta
13. *DER ZWEITE WELTKRIEG*, fotoalbum
14. *THE STATE TRETYAKOV GALLERY*, Kunstialbum, Moskva 1974
15. MRP salajase protokollide materjalid, dokumentide koopiaid
16. Herbert Lindmäe *SUVESÕDA VALGAMAAL*, Suvesõda V 1941, Tartu, 2008
17. *Eesti ajalugu*, kronoloogia -13000 ...2006, Tallinn, 1994, 2007
18. Mart Laar, *ÄRATAJAD*, Tallinn, 2006
19. *230 aastat Patküla kooli*, 1997
20. *235 aastat Patküla kooli*, 2002
21. Patküla algkooli 1939/1946.a. lennu vilistlase Enno Kirti mälestused
22. Koostaja digitaliseeritud Tõrva linna kaartid aastatest 1948, 2007 ja 2012
23. Nõukogude vägede tulek Eestisse, foto, *Vikipeedia*
24. *Ivani sõda*, koostaja digitaalseeritud koopia
24. Väljavõte Sõjavägede Staabi 1. Osakonna mälestustest, *Vikipeedia*
25. Koostaja digitaliseeritud ja töödeldud fotod isiklikust arhiivist ja *Vikipeediast*
26. Helme kantsi ajalooline foto, *Vikipeedia*
27. Illustratsioon *Mulgi aabitsast*, autor Silvia Väljal, koostaja digitaliseeritud
28. *Sakalamaa ei unusta*, 12, väljavõtte artiklist *Mille eest?*
29. Ajaleht *KESKNÄDAL*, Elmar Uprus, *Miks ma kartsin metsavendi*, 12.07.2006, artikkel ja kommentaarid, *Vikipeedia* (autor 1939/1946 lennu vilistlane)
30. Ajaleht *SAKALA*, Lembit Aader, *Helme õpetajad aitasid piirkonda ärgata*, 13.10.2007, *Vikipeedia* (autor Tõrva gümnaasiumi vilistlane)
31. Ajaleht *Valgamaalane*, Hans Salm, *Tõrva kasvas vanast kõrtsist linnaks möödunud sajandi alguses*, 05.08.2006 (autor tõrvalasest ajakirjanik)
32. *TÕRVA*, ajalugu ja ülevaade, *Vikipeedia*
33. *Teine Maailmasõda*, Kronoloogiline ülevaade, *Vikipeedia*
34. *IDARINNE* (Teine maailmasõda) ajalooline ülevaade, *Vikipeedia*
35. Ajakiri *KULTUUR ja ELU*, Jüri Kotšinev, *Rahvusaade*, internet
36. *KULTUUR ja ELU*, Väino Kallas, *II Maailmasõja jälgedes Lääneriigid olid liidus mõrvariga*, internet
37. *POSTIMEES*, Rahvusraamatukogu digitaliseeritud arhiiv
38. *PÄEVALEHT*, Rahvusraamatukogu digitaliseeritud arhiiv